LIBELLO HV IC REGIO HAEC INSVNT.

Oratio Ioannis Clerk apud Ro.pon. in exhibitione operis regij.
Responsio roman.pont. ad eandem ex tempore facta.
Bulla ro.pon. ad regiam maiestatem, pro eius operis confirmatione.
Summa indulgẽtiarũ, libellum ipsum regium legentibus, concessarum.
Libellus regius aduersus Martinum Lutherum hæresiarchon.
Epistola regia ad illustrissimos Saxoniæ duces pie admonitoria.

Io. Clerk. pro Henrico. viii. Angliæ, et Franciæ Rege potentissimo fidei defensore, apud Leonē. X. Pont. Max. oratoris: in exhibitione regij libri in consistorio habita oratio.

ABIS PROXIMIS ANNIS, in Germaniæ Vuintenburgensi gymnasio, ex hussitanorum hęresū latibulis nata primo, deinde orbis Christiani nullis non finibus sparsa ꝓnicioſa Martini Lutheri dogmata, quantas beatiſſ. pater turbas excitauerint: quam simpliciorum animos deceperint: quot applausores, quot assęclas inuenerint: et quod hæc notissima sunt: et quod locus hic modū, potius q̄ copiam expostulat: non curo referre. Sane cum plura extent Lutheri opera, quæ ille toro iā pene orbe ędi tis libellis impie sparsit: hoc tamē ipso opere, cui de Babilonica captiuitate ecclesiæ titulum imposuit: nullū execrabilius, nullum uirulentius, nullū humano generi pernicioſius. In quo refellendo complures quidem graues, simul & eruditi uiri infudarunt. Sereniſſ. quoq; atq; inuictiſſ. princeps, et dominus meus HENRICVS Anglię et Francię huius nominis rex octauus sanctitatis tuę, et sacrosanctæ romanę ecclesię filius addictiſſimus libellum in hoc ipsum opus conscripsit: tuæq; sancti-

tati dicatũ per me offerri, tradiq; iuſſit: Quẽ hic præ-
ſentem prius q̃ acceperis: per te liceat Beatiſſ. pater
pauca, de regis mei erga te, et hanc ſacroſanctam Se-
dẽ pietate, atq; obſeruantia, reliquaq; ẹditi ab eo ope-
ris ratione edicere. Non alienũ quoq; erit, hoc in loco
aliquid de huiuſmodi horrendo, et immani monſtro,
ipſiusq; telis, ac ueneficijs, quibus genus humanum
parabat inficere, prẹfari, et illum in tuæ Sanctitatis
conſpectu ſuis quaſi coloribus depingere: ut quanto
formidabilior hoſtis, et grauius ab eo periculũ oſten-
detur, tanto ſpecioſior profligato hoſte, amotoq; pe-
riculo triũphus appareat. Sed per deum immortalem
quæ tam atrox oratio? quæ tam incitata, atq; inflam-
mata dicendi uis? ut poſſit tã ſpurciſſimi hominis ſce-
leribus ſufficere? qui tunicã Chriſti inconſutilem ſcin-
dere, et tranquillum eccleſiẹ ſtatũ conturbare aggreſ-
ſus, cũ nihil tibi Beatiſſ. pater plus iuris in eccleſia dei,
egregius rerum æſtimator relinquat, q̃ cẹteris plebeis
ſacerdotibus: ipſe tamen miniſtrorum eccleſiæ mores,
tertius ſcilicet de cœlo lapſus cato, intempeſtiue dã-
nat: Romam peccatricem, miſeram, adulteram, uerã
deniq; Babilonem appellat. te Chriſti in terris uicariũ
hæreſeos inſimulat: et ſe ter apoſtatam, quoties de
chriſtiana fide explicanda eſt quæſtio: Petro apoſto-
lorum principi authoritate parem facit. Et quo magis
illum religioni, q̃ moribus infenſum appareat: decre-
ta patrum, Sanctiſſimas leges, quibus omnis bene,
rectẹq; uiuendi diſciplina continetur: ſuis impuriſſi-
mis

mis manibus igni cremendas tradidit: nihilq; inausũ audaciſſimus relinquens, hunc tandem de Babiloníca ſeruitute librum ędidit. In quo, deus bone, quanta et qualia portenta, quantum uirus, q̃ tabificum, et exiçiale uenenũ, non tantũ in malignos noſtri ſecũdum mores, quod aliquo modo ferendum foret, non tantũ in te, ſed in officiũ tuum, in eccleſiaſticas Hyerarchías, in ſedem hanc, et petram a deo poſitam, in hãc denicq; totam templi dei machinã ſerpens malignus effudit. Hic, continentiæ confractum uinculum, ſacra ieiunia, religionis uota, ritus, cærimoniæ, dei cultus, miſſarũ ſolemnia, per inauditam perfidiam profligãtur, exterminantur. Hic ſacramenta ſuo modo inſtituit ad tria, ad duo, ad unum reducit: quod ipſum unum ita ad minutiam tractat: ut uideatur aliquando ad nihilum reducturus. O ſummã impietatem. O fœtidiſſimam, et maxime execrabilem hominis ſordem, quas non ibi profert in ſuperos, ſuperumq; miniſtros blaſphemias ex calumniarum, mendatiorumq; colluuione confuſas, ſine lege, ſine modo, ſine ordine? Socratem Apollinis oraculo ſapientiſſimum iudicatum, Athenienſes ueneno ſuſtulerunt: q̃ contra uulgo receptas de deo opiniones, et contra illam, quæ tũc optima in terris credebatur: religionẽ diſſereret. An hic impijſſimus chriſtianæ religionis euerſor ob hęc tam impia in ſummũ deum ſcelera a chriſtianæ religionis aſſertoribus meliora ſperabat? At non ſperabat quidem: qui in Bohemiam hęreſum ſuarum parentem, et

altricem ſupplicij metu, quo ſe digniſſimũ cognoſce
bat: ad perpetuas latebras in malam crucem aufugit
Qui ſi manſiſſet: tuq; Beatiſſ. pater eius petulantiã li
berius euagari paſſus fuiſſes: quantũ periculum, q̃q
atrox incendiũ, hęc peſtis rebus chriſtianis attuliſſet,
ſit exemplo huſſitana hęreſis. Quę, ſi modicis cõten-
ta initijs ſuperiorũ negligentia ad tantam magnitudi
nem excreuit: ut urbes, populos, imo ampliſſimũ, et
locupletiſſimum regnũ Bohemiam totam a chriſtia-
na fide euerterit: et ad eam, in qua nunc iacet, miſeriã
redegerit. Quid hanc rabiem facturã arbitramur: quę
tã pręcipiti, et effrenato furore fertur? quę, uelut eryn-
nis quædam ad omnia extemplo confundenda ab in-
feris miſſa: in his ſuis, quę ipſe uocat, præludijs ſic fu-
rit, ſic debacchatur, ut nihil reliqui feciſſe uideatur, in
quo iterum inſaniat? Quæ huſſitanis ueſtigijs inhæ-
rens tantũ inſuper ueneni addidit: ut nunc tanto for-
midabilior hoſtis appareat: quanto magis hæreſiar-
chas omnes doctrina ęquat: ſpiritu, et iniquitate uin-
cit: tanto quidem grauiore cũ periculo, quãto male in-
ceptis peiora addere facilius eſt, q̃ male incipere: et in-
uenta augere, q̃ inuenire. Cæterum tu Beatiſſ. pater
gregi tuo proſpicere uoluiſti: et fumo iam ad apertũ
incendium, et flammas erupturo occurrens, nihil prę-
termiſiſti: quod uel ad tantorũ malorũ emendationẽ,
uel ad ipſorũ authoris reconciliationem primũ, dein-
de pœnã, et exterminationem pertinere potuerit. Cæ-
ſarem quoq; tum rei tantę indignitas, tum tuæ Santi-

tatis,

tatis, et regis mei literæ excitarunt: ut hominem nul-
lis non cõtumelijs affectum in exilium mitteret. Do-
cti undiq;, et eruditiſſ. uiri æditis operibus ſe, tanquã
Clypeos contra huius teterrimi nebulonis iacula pro
fide chriſtiana oppoſuere. De alijs nationibus dicant
alij: Mea certe Britannia, Anglia recentioribus dicta,
in remotiſſimis terræ finibus coſmographis ſita, imo
a terra oceano diſtincta quemadmodũ in dei, et chri-
ſtianæ fidei cultu, ac debita erga Ro. Ecc. obedientia,
non Hiſpaniæ, non Galliæ, non Germaniæ, nõ Ita-
liæ, nulli deniq; uiciniori nationi, ſed nec Romę ipſi
unq; ceſſit: Ita nulla natio eſt, quæ huic portento, et
natis ab eo hęreſibus magis aduerſetur, magis dam-
net: magis deteſtetur. In quo pręclariſſimę laudis ge-
nere illi ipſi, quem iam commemoraui, deditiſſimo fi-
lio tuo Henrico regi quem ante ponam, habeo nemi-
nem. Qui quum primũ huius Imperij dignitatem in-
tegritate, et uirtute tua illuſtratã, et multis, magnisq;
rebus a te geſtis amplificatam in cõmune orbis terræ
odium tam indigne uocari, fœdari, lacerari: diuina, et
humana ꝓphanari, miſcericq; omnia intellexiſſet: nõ
ſolũ in tam procacem, ſuo primus calamo audaciam
compeſcuit: ſuffuſasq; tenebras ingenio depulit com-
poſito libro, non minori ſibi apud poſteros (ni fallor)
gloriæ, q; apud Sanctitatem tuam admirationi futu-
ro: uerumetiam in hunc inſignem tantorum malorũ
architectorem, eosq; qui ubiuis gentium tanto ſcele-
ri ſunt affines: tanq; in legum, iudiciorum, bonorum
omnium,

omnium, huius loci, Christi deniq; crucifixi inimicos, et hostes maxime capitales se armis, et ultricibus flā-mis animaduersurū publice interminatus est: idq; pa-lam per me in hoc celeberrimo Senatu, suo nomine cō firmari iussit: se more maiorū, loci huius, romanæq; Sedis authoritate, et dignitate nihil antiquius, nihil sanctius ducere. Eandem se authoritatem, et dignita-tem, pijssimos præterea ritus, cærimonias, sacrū dei cultum, nobis, ab ipsis sanctissimis apostolis, quasi p manus traditū, contra omnes gentes, et nationes pro suis, regnisq; sui quibuscumq; uiribus defensurum. Et cum non paucos præterea habeat hæc nostra Britan-nia celebres uiros huius sanctæ Sedis studiosissimos: Mirum q̄ inter cæteros, uelut sidus aureū resplendeat Reuerendissimus in Christo pater Tho. tt. Sāctę Ce-cilíæ presbiter Car. Archiepiscopus Eboraceñ. Prima-rius regni illius Cancellarius, tuus et apostolicę Sedis in locis illis Beatiss. pater a latere legat⁹. Qui, quo ma-gis pro ratione dignitatis et te, et hunc amplissimum Sena-tum, cuius honorabile membrū existit: ueneratur, et colit: tanto maioribus hūc pessimū hominem, qui tā-tam fœdare, et labefactare maiestatem conatus est: o-dijs persequitur, et perditum iri cupit: tantoq; maiore cura, studio, conatu quę ad eam rem pertinebant, ab-soluit. Rescripta in primis Sanctitatis tuæ, quibus tu hūc tam insignem hęresiarcham tuis fulminibus ho-minū cōmercio priuasti, atq; ad tartara, et tenebrico-sissimas umbras ablegasti: omnib⁹ locis publicari fe-cit:

cit: cõciones his de rebus, per diſertiſſimos uiros ad populum fieri curauit: et quo maior fides, et amplior rebus geſtis authoritas ineſſet: ipſe intereſſe uoluit: Lutheri libros cremari iuſſit. Cœtum uirorum undecumq; doctiſſimorum, quo in hunc ſcriberent, conuocauit: eosq; ſuis impenſis, menſibus aliquot aluit: nec ſine pręmijs dimiſit. Sereniſſ. regi meo librũ hunc tantorum malorum exterminatorem, et ultorem componenti, et ſuaſor, et laudator extitit. Ita, ut nũc diis bene iuuantibus tempora nullibi, q̃ apud nos habeantur pacatiora, aut magis trãquilla. Simplicioribus animis, ſi quis ex nouo dogmate conceptus eſt: is omnis cum radice ademptus eſt ſcrupus. Non uoces reſonant apud uulgum ambiguæ, non murmur, non quærelæ. Omnis animi fluctus, omnis innouati mũdi, et nunc regnantis Antichriſti horror euanuit. Sed iam uideo occupatiſſ. Sanctitatis tuæ aures exitum tandem noſtræ orationis expectare, quę iam perorabitur. Sed prius eſt a me, huiuſce a Sereniſſimo Regi meo ſuſcepti operis, ędenda ratio. Nam id uehementer admiraturos pleroſq; arbitror, quid principem tot regni domi, foriſq; curis diſtrictum, cuiq; tam parum a ſuis ſibi negocijs eſt ocij: poriſſimum impulerit, ut ea aggrederetur: quæ totum, (quod aiunt) hominem exigunt: et eum quidem hominem non tyronem, ſed ueteranum, et qui omnem conſumpſit in literis ętatem. Verum enimuero qui illius res pro Chriſti fide geſtas, et ſolitã, erga hanc ſacroſanctam Sedem, ob-

ſeruantiam conſyderauerit :non uſq; adeo mirabitur, ſi, qui olim Romanam laborantem Ecc. et in ſummis belli calamitatibus cõſtitutam, corporis uiribus, gladioq; ultore defenderit: idem nunc in longe maiore periculo hæreſes calamo, et ingenij uiribus comprimendas ad dei gloriam, et ſacroſanctæ Ro. Ecc. quietem ſuſceperit. Quod ſi nemo ſyncæra mente chriſtianus tanta mala in Eccleſ. dei ſerpentia pateretur, quin et ſtudium, et quaſcumq; uires poſſet: opponeret. Quid principem facere oportet, atq; eum quidem principem, quem conſtat ob eam præcipuam cauſam ad id honoris, et dignitatis diuina prouidentia euectum: ut catholicam fidem protegat, et chriſtianam profeſſionem a peſtiferis ingenijs illæſam tueatur? An mirabimur ſi pietas huic et chriſtiano, et principi extorſit, quod cuiq; chriſtiano ex officio incumbit? Hæc itaq; Beatiſſ. pater huius ſuſceptæ ab eo prouinciæ ſumma ratio: ſolita erga Sanct. tuam obſeruantia: chriſtiana in dei cauſa pietas, et conceptus pro regiæ dignitatis ratione, ob ſpretam religionem dolor, et indignitas. Potuiſſet (fateor) ad hęc eadẽ trahi gloria, ut qui ſub optimis præceptoribus, et minime indulgente patre ineuntem omnem in bonis literis ętatem contriuit, ac deinde in ſacris, noui et ueteris teſtamenti ſcripturis, plurimum uerſatus, ut olim ingenij uiribus conſiſus non ſine ſumma gloria ſæpius cũ Britanniæ peritioribus, ita nunc cum Luthero non contemnendæ alioqui eruditionis uiro, ſpe glorię, au-

ſus

ſus uideatur in literarum certamen deſcendere. Neq; equidem uideo ubi alibi hunc ipſum ſcientiæ theſaurum, talentum haud dubie a deo in hoc datum, cum maiore aut gloria locaret, aut fœnore reponeret. Cæterum q̄ pio principi eruditionis uires, quæ cæteris ſatiſfaciunt omnibus: in hac re minime applauduit: ſatis cum modeſtia ipſe in operis ſui procemio teſtatum facit: ibi enim doctrinæ, ac uirium imbecillitatem excuſans, tantum ſibi arrogat, ut profiteatur, et munus hoc a multis abſolui potuiſſe uberius, et ſe lōge imparem, ſolo diuinæ benignitatis auxilio confiſum, inſtigante pietate, ac læſæ religionis dolore, attentaſſe, tātum ut Lutherianas hæreſes ratione detegeret. Non q̄ putaret glorioſum cum Luthero contendere: homine deſpecto, exſibilato, et toto iam orbe conclamato: ſed inter cætera, ut orbi quoq; teſtatum faceret, quid ipſe de hoc immani portento, tot ipſi undiq; applaudentibus fautoribus, ſentiret. Exiſtimās ſua plurimū referre, id ipſum publicitus ſcripto profiteri: non tam, ne ſilentium quis in conſcientiam duceret, q̄ ut alios, eosq; potiſſimum, qui locupletius ſcientiæ donū a luminis datore accepiſſent, ſui exemplo ad id ipſum cogeret. Deberent (fateor) quæ per pium principem in Lutheri hæreſes ſcribūtur: Lutherum ipſum, ſi uel mica chriſtianæ pietatis in homine eſſet, ad palinodiam cogere, et palantem, tabidamque pecudem non ab errore tantum, ſed ab inferis quoq;, quo infelix properat, ad ouile reuocare. Sed quid agas? ubi cor

Pharaonis induruit? ubi ulcus marcore putet? ubi mentita sibi iniquitas callum obduxit? nolens audire, ut intelligat: nec intelligere, ut bene agat. Grandi profecto dei miraculo opus est, ut ille mentem mutet, consiliaq; in melius referat. In quem, quæ hactenus ab eruditissimis uiris dicta sunt: nihil amplius profecerunt: quã ut his irritatior factus, indies peiora tentaret: tantum sane abest, ut Sereniss. Rex meus quicquã boni ab hoc idolo, et inani simulachro speret: ut putet cum illo furioso, et rabido cane tanq̃ rebus desperatis, non hoc orationis filo, nec aliter cũ illo luctandum, aut congrediendum esse: q̃ mucrone districto, ac tormẽtis illis, fulminibus, cæterisq; machinis bellicis, quibus turchas ipsos, si per tempora liceret, impeteret: quo hunc pœna compressum si nõ ad sanitatẽ, ut ad timorem saltem aliquando reduceret. Et quia gladio, dei causam, et tuam Beatiss. pater ulcisci non potuit, alijs correptis armis in hunc literariũ campum descendit: non, ut cum hac hydra alter Hercules in hoc genere pugnæ conflictaret: sed quia hæc illius uiperæ rabies nullibi liberius, q̃ in hoc Babilonicæ captiuitatis libro ad dei ignominiam grassatur: nec alibi fortioribus ad simpliciora euertẽda ingenia uidetur præcidijs suffulta. Iccirco huius amolitionem operis aggressus in illud ingenij quibuscumque uiribus, machinisq; irruit: pij simul et magnanimi Imperatoris officio functus, cuius ex rei militaris disciplina, sunt partes: ubi hostis fortius urget, illic maxime

maxime militi suppetias afferre. Quod sane ipsius factum quantumcumq; a peritioribus regni illius approbaretur: non aliter tamen in publicum emittere statuit, q̃ tu Beatiss. pater, a quo debemus euangelij sensa suscipere, tuo acri, sublimiq; iudicio dignũ prius iudicasses: quod per manus hominum ambularet. Itaq; Sanctitas tua boni consulat, et libellum hunc ad se missum, sibiq; dicatum grato animo ad examen suscipiat: Quo certe pius simul, et tui studiosissimus princeps, hoc in primis omnibus neruis tentauit: ut rudioribus ingenijs nequitia peruersi hominis deteriora protractis sua opera, quoquo modo consuleret. Sperat autem consecuturum se, ut saltem hoc suo conatu, suam erga christianam religionem, et erga tuã Beatitudinem, obseruantiam abunde approbasse uideatur. Dixi.

IN HAEC FERE VERBA RESPON
DIT SANCTISSIMVS PONT.

LIBRVM HVNC OMNI ANIMI HILA
ritate ſuſcipimus: eſt ſane talis, ut eo ipſo nobis, et uenerabilibus fratribus nr̄is, nihil potuerit mitti gratius. Regem uero ipſum potentiſſ. prudentiſſ. ac uere Chriſtianiſſ. neſcimus, laudemus magis, an admiremur. Qui, primum bellicis armis decertans Eccleſiæ chriſtianæ hoſtes, toties inconſutilem Chriſti tunicā ſcindere molientes, ueluti hydræ capita ſæpius reciſa, ac ſubinde ſubcreſcentia, felici ſucceſſu domuit: et tandem dei eccleſiæ, atq; huic ſanctæ Sedi pacem, deuictis hoſtibus reſtituit. Nunc uero, quod aduerſus monſtrum hoc teterrimum hunc librum conſcribere ſimul ſciuerit, potuerit, uoluerit: non magis ſeſe, toto orbi terrarum admirabilem, ipſa ſtyli elegātia, q̄ ingenio, prebuit. Creatori noſtro gratias agimus immortales, qui talem principem eccleſiæ ſuæ, atq; huic ſanctæ Sedi, defenſorem conceſſit. Eundem ſupplici-ter orantes, uti huic tali ſuo principi uitā felicem, atq; omnia optata multo benigniſſime annuat: et poſt hāc uitam in regno ſuo cæleſti coronam adſeruet perpetuam. Nos, quantum cum deo ipſo poſſumus, eius regiæ maieſtati in his, quæ ad honorem, et dignitates, regni præterea ipſius ornamenta ſpectabunt, nullo in poſterum modo ſumus defuturi.

DVm solido diuum sculptor de marmore ducit
Et Iouis et doctæ Palladis effigies:
Tam bene finxit opus, uana et simulachra deorum
Credita pro ueris, et mage culta forent.
Sic HENRICE studes ubi tu polluta deorum
Instaurare stylo, dum reficisq; sacra:
Impia crudelis Lutheri dum dogmata prorsus
Destruis, et rabiem dum ratione domas:
Auxisti diuum cultus: pia numina per te
Nunc omnes una religione colunt.

BVLLA RO. PON. AD REGIAM MAIESTATEM, PRO EIVS OPERIS CONFIRMATIONE.

LEO EPISCOPVS SERVVS seruorũ dei, Chariſſimo in Chriſto filio HENRICO Angliæ regi illuſtri fidei defenſori, Sal. et apoſtolicam beñ. Ex ſupernæ diſpoſitionis arbitrio licet imparibus meritis uniuerſalis eccleſiæ, regimini præſidentes, ad hoc cordis noſtri longe lateq; diffundimus cogitatus, ut fides catholica, ſine qua, nemo proficit ad ſalutem, continuum ſuſcipiat incrementũ: et ut ea, quę prohibẽdis conatibus illam deprimere, aut prauis, mendacibusq; commentis peruertere, et denigrare molientiũ, ſana chriſtifidelium præſertim dignitate regali fulgentium doctrina ſunt diſpoſita, continuis proficiant incrementis:

partes

partes noſtri miniſterij, et operã impendimus efficaces. Et ſicut alij romani põtifices prędeceſſores noſtri catholicos principes (prout rerũ et temporũ qualitas exigebat) ſpecialibus fauoribus proſequi cõſueuerũt, illos præſertim, qui procelloſis temporibus, et rabida ſchiſmaticorũ, et hæreticorũ feruente perfidia, nõ ſolum in fidei ſerenitate et deuotione illibata ſacroſanctæ Ro. Eccleſiæ immobiles perſtiterunt: uerũetiam tanq̃ ipſius eccleſiæ legitimi filij, ac fortiſſimi athletæ ſchiſmaticorum, et hęreticorũ inſanis furoribus ſpiritualiter, et temporaliter ſe oppoſuerũt. Ita etiam nos maieſtatem tuã propter excelſa, et immortalia eius erga nos, et hanc ſanctã Sedem, in qua permiſſione diuina ſedemus: opera et geſta condignis, ac immortalibus præconijs et laudibus efferre deſyderamus, et ea ſibi concedere, propter quæ inuigilare debeat a grege dominico lupos arcere, et putrida membra, quę myſticũ Chriſti corpus inficiunt: ferro, et materiali gladio abſcindere, et nutantiũ corda fidelium in fidei ſolidítate confirmare. Sane cũ nuper dilectus filius Ioannes Clerk. maieſtatis tuæ apud nos orator in Conſiſtorio noſtro, coram uenerabilibus fratribus noſtris S.R.E. cardinalibus, et compluribus alijs romanę curiæ prælatis, librũ, quem maieſtas tua charitate, quæ omnia ſedulo, et nihil perperam agit, fidei catholicæ zelo accenſa, ac deuotionis erga nos, et hanc ſanctam Sedem feruore inflammata, contra errores diuerſorũ hæreticorum ſæpius ab hac ſancta Sede damnatos, nuperq̃

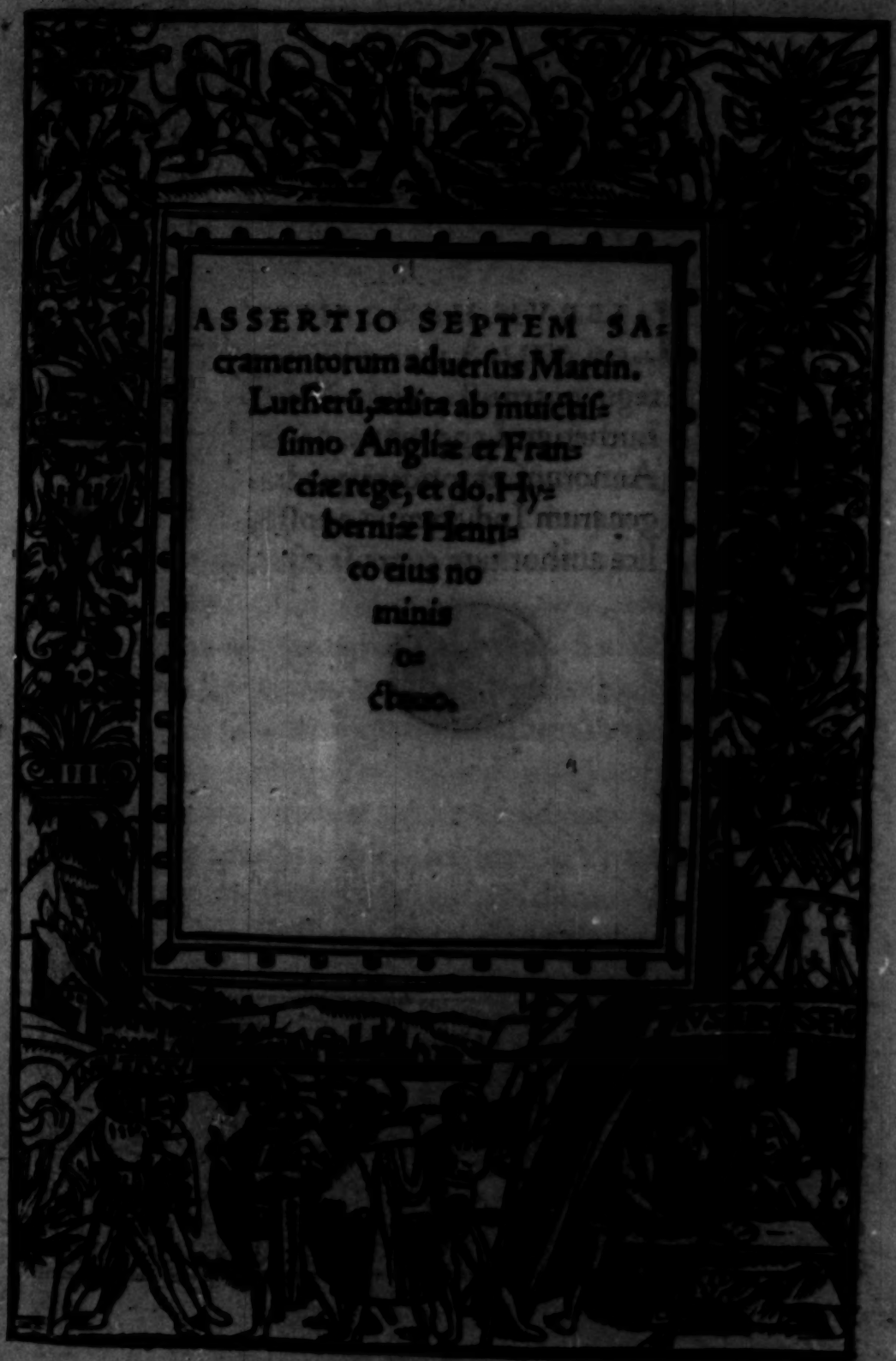
nuperq; per Martinum Lutherum ſuſcitatos, et inno-
uatos, tanq̃ nobile, ac ſalutare quoddam antidotum
compoſuit, nobis examinandum, et deinde authori-
tate noſtra approbãdum obtuliſſet, ac luculenta ora-
tione ſua expoſuiſſet maieſtatem tuam paratam, ac
diſpoſitam eſſe, ut quemadmodum ueris rationibus,
et irrefragabilibus ſacræ ſcripturæ, ac ſanctorum pa-
trũ authoritatibus notarios errores eiuſdem Martini
confutauerat: Ita etiam omnes eos ſequi, ac defenſa-
re pręſumentes, totius regni ſui uiribus, et armis per-
ſequatur: Nosq; eius libri admirabilem quandam, et
cæleſtis gratię rore conſperſam, doctrinam diligenter
accurateq; introſpexiſſemus, omnipotenti deo, a quo
omne datum optimũ, et omne donum perfectum eſt,
immenſas gratias agimus, qui optimam, et ad omne
bonum inclinatam mentem tuam inſpirare, eiq; tan-
tam gratiã ſuperne infundere dignatus fuit: ut ea ſcri-
beres, quibus ſanctam eius fidem contra nouum erro-
rum damnatorũ huiuſmodi ſuſcitatorem defenderes,
ac reliquos reges, et principes chriſtianos tuo exem-
plo inuitares: ut ipſi etiam orthodoxæ fidei, et euãge-
licæ ueritati in periculum et diſcrimen adductæ omni
ope ſua adeſſe, opportuneq; fauere uellent. Aequum
autem eſſe cenſentes eos, qui pro fidei Chriſti huiuſ-
modi defenſione pios labores ſuſceperunt, omni lau-
de, et honore afficere: uolentesq; non ſolum ea, quæ
maieſtas tua contra eũdem Lutherum abſolutiſſima
doctrina, nec minori eloquentia ſcripſit: condignis

laudibus extollere ac magnificare, authoritateq; nostra approbare, et confirmare: sed etiam maiestatem ipsam tuam tali honore ac titulo decorare, ut nostris, ac perpetuis futuris tēporibus christifideles omnes intelligant, q̄ gratum acceptumq; nobis fuerit maiestatis tuæ munus, hoc pręsertim tempore nobis oblatū. Nos, qui Petri, quem Christus in cælum ascensurus uicarium suum in terris reliquit, et cui curam gregis sui commisit, ueri successores sumus, et in hac sancta Sede, a qua omnes dignitates ac tituli emanant, sedemus: habita super his cum eisdem fratribus nostris matura deliberatione, de eorum unanimi consilio et assensu, maiestati tuæ titulum hūc, uidelicet, Fidei defensorem, donare decreuimus: prout te tali titulo per pręsentes insignimus: Mandantes omnibus christifidelibus, ut maiestatem tuam hoc titulo nominent: et cum ad eam scribent, post dictionem regi, adiungant, fidei defensori. Et profecto huius tituli excellentia, et dignitate, ac singularibus meritis tuis diligenter perpensis et consyderatis, nullum, neq; dignius, neq; maiestati tuæ cōuenientius, nomen excogitare potuissemus. Quod, quotiēs audies, aut leges, totiēs proprię uirtutis, optimiq; meriti tui, recordaberis: nec huiusmodi titulo intumesces, uel in superbiam eleuaberis, sed solita tua prudentia humilior, et in fide Christi, ac deuotione huius sanctæ Sedis, a qua exaltatus fueris: fortior et constantior euades, ac in domino, bonorū omnium largitore, lætaberis, perpetuum hoc et immortale

mortale gloriæ tuę monumentum posteris tuis relin-
quere, illisq; uiã ostendere: ut, si tali titulo ipsi quoq;
insigniri optabunt: talia etiam opera efficere, prę-
raq; maiestatis tuæ uestigia sequi studeant. Quam,
prout de nobis et dicta Sede optime merita est: una
cum uxore et filijs, ac omnibus, qui a te, et ab illis na-
scentur: nostra benedictione, in nomine illius, a quo
illam concedendi potestas nobis data est, larga, et li-
berali manu benedicentes, altissimũ illum, qui dixit,
per me reges regnant, et principes imperant, et in cu-
ius manu corda sunt regũ, rogamus, et obsecramus:
ut eam in suo sancto proposito confirmet, eiusq; de-
uotionem multiplicet, ac præclaris pro sancta fide ge-
stis ita illustret, ac toti orbi terrarum conspicuam red-
dat: ut iudicium, quod de ipsa fecimus, eam tam insi-
gni titulo decorantes, a nemine falsum, aut uanum iu-
dicari possit. Demum, mortalis huius uitę finito cur-
riculo, sempiternæ illius gloriæ consortem, atq; parti-
cipem reddat. NVLLI ergo omnino hominum li-
ceat hanc paginam nostræ insignitionis et mandati
infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis au-
tem hoc attemtare præsumpserit: indignationem o-
mnipotentis dei, ac beatorum Petri et Pauli aposto-
lorum eius, se nouerit incursurum. Dat. Romæ apud
Sanctum Petrum. Anno incarnationis dominicæ
millesimo quingentesimo uigesimo primo. Quinto
Idus octob. Pont. nostri Anno nono.

LIBRVM HVNC HENrici. VIII. Angliæ et Franciæ regis potentiſſ. contra Mart. Lutherum Legentibus, decem Annorum et totidem quadragenarum Indulgentia, apoſtolica authoritate conceſſa eſt.

ASSERTIO SEPTEM SA-
cramentorum aduersus Martin.
Lutherũ, edita ab inuictiſ-
simo Angliæ et Fran-
ciæ rege, et do. Hy-
berniæ Henrico eius no
minis octauo.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO domino Leoni. X. pont. max. Henricus dei gratia rex Angliæ, et Franciæ, ac dominus Hyberniæ perpetuam felicitatem.

VVM PARTIM BELlicis, partim alijs longe diuersis ſtudijs, rei publicæ cauſa, adoleſcentiam noſtram inſueuerimus, miraturum te beatiſſime pater non dubitamus, ꝙ eius nunc hominis partes nobis ſumpſerim⁹, qui omnē potius ætatem conſumpſiſſet in literis, ut grauem ſcilicet hæreſim pullulantem cōprimamus. Sed deſinet (opinor) tua ſanctitudo mirari poſtq̄ cauſas expenderit, quæ nos ſubegerunt, ut hoc ſcribendi onus (q̄q̄ nō ignari q̄ ſumus impares) ſubierimus. Vidimus ſiquidem in meſſem domini iacta zizaniæ ſemina, pullulare ſectas, hæreſes in fide ſuccreſcere, et tātam per orbem totum chriſtianum ſeminatam diſcordiæ materiam, ut nemo qui ſyncæra mēte chriſtianus ſit, hęc tanta mala tam late ſerpētia, ferre diutius poſſit, quin et ſtudium cogatur, et uires qualeſcunq; poſſit, opponere. Mirum igitur uideri non debet, ſi nos quoq;, tametſi poteſtate non maximi, fide tamen ac uolūtate nemini ſecundi, in opus tam pium, tam utile, tam neceſſarium

ceſſarium, ut a nemine ferme poſſit abſq; piaculo prę-
termitti: et noſtram erga tuam ſanctitatem obſeruã-
tiam, et erga religionem CHRISTI, ſtudiũ, et er-
ga dei cultum, obſequium noſtrum declarare conſti-
tuimus, maxime fidentes, et ſi eruditio noſtra ſit tam
exigua, ut propemodum nulla, gratiam tamen dei ſic
cooperaturam nobiſcum, ut quod doctrina nequiui-
mus perficere, id ipſe pro ſua benignitate, ſummaq;
potentia plenius abſoluat, ac noſtram in literis imbe-
cillitatem ſuo uigore ſuppleat. Qr̃q; in literis quoq;,
præſertim ſacris, et ſi certo ſciamus, nuſq; nõ eſſe mul-
tos qui hoc ſcribendi munus, et obire commodius, et
præſtare potuiſſent uberius: tamen non uſq; adeo ru-
des ſum⁹, ut in cõmuni cauſa dedeceat, nos quoq;, pro
nr̃a uiríli, calamo quid poſſemus (quantulũ id cunq;
fuerit) experiri. Poſtq; enim in adminiſtrãda republi-
ca maximam ſemper uim, maximumq; momentũ, re-
ligionem habere multo uſu aduertimus, ut primum
maturiores annos attigimus: cœpimus eius contem-
plationi nonnihil ſtudij impendere. Plurimum pro-
fecto (poſtq; cœpimus) in eo delectati, conſequuti ta-
men non nos latet q; exiguũ. Tantũ tamen (ut ſpera-
mus) quantũ, adiuuãtib⁹ præſertim, uel potius inſti-
gantibus iis, quæ uel admodũ rudem abũde reddere
inſtructum poſſent, pietate ſcilicet, et læſæ religionis
dolore, ad Lutherianę hæreſis fraudes rationibus de-
tegendas, ſit ſatis. Itaq; etiam, hac fiducia rem tenta-
uimus, et quę in ea meditati ſumus, ſanctitati tuæ de-
dicauimus

dícauímus. ut ſub tuo nomine, quí CHRISTI uí-
cem ín terrís gerís, publícũ iudícíũ ſubeant. Sic enim
nobís perſuaſimus, quum ea hęreſis alíquandíu inter
Chriſtíanos graſſata, grauíſſimæ ſaluberrímæq; ſen-
tentię tuæ uí, e manibus hominum ſit excuſſa, ſi quíd
eíus ín pectorıbus, uel captíone alíqua deceptís, uel
blandís pollícitatıonibus ineſcatís, adhuc reſedit: íd
eſſe íuſtis ratıonibus eximendum. Sic enim futurum,
ut quũ duci, q̃ trahí ſe íngenia líbentíus patiantur, nõ
deſit hís mítíoris quoq; remedíj ratío. In qua promo-
uerímus ne, nos quícq̃: an non: beatitudínis tuæ íu-
dícium erít. Cuíus etíam arbítrío, ſi quíd eſt a nobís
erratum: corrígendum offerímus.

AD LECTORES.

AOTVS QVIDEM FIDELI
tate ac pietate, q̃q̃ míhí nec eloquẽ-
tía ſit, nec ſcientiæ copía: cogor ta-
men ne íngratítudíne maculer, ma-
trẽ meam CHRISTI ſponſam,
utínam tanta facultate, quãta cum
uolũtate, defendere. Quod lícet alíj præſtare poſſint
uberíus ac copíoſius: mei tamẽ officíj eſſe duxí, ut ípſe
quoq;, quãtumuís tenuíter eruditus, quíbus ratıoní-
bus poſſem, eccleſíam tuerer, meq; aduerſus uenena-
ta iacula

ta facula hostis eam oppugnantis obijcerem. Quod ut faciam, tempus ipsum, et præsens rerum status efflagitat. Nam antea quum nemo oppugnaret, nemini propugnare necesse erat. At quum iam hostis exortus sit, quo nullus potuit exoriri malignior, q dæmonis instinctu, charitatem prætexens, ira atq; odio stimulatus, et contra ecclesiam, et contra catholicam fidem uipereum uirus euomuit: necesse est aduersus hostem cõmunem Christianæ fidei, omnis CHRISTI seruus, omnis ætas, omnis sexus, omnis ordo consurgat: ut qui uiribus nõ ualent, officium saltem alacri testentur adfectu. Nunc itaq; conuenit: ut duplici armatura muniamur: cælesti scilicet ac terrestri. Cælesti: ut qui ficta charitate et alios perdit, et perit ipse: uera charitate lucrifactus: alios lucrifaciat. & qui falsa doctrina depugnat, doctrina uera uincatur. Terrestri uero: ut si tam obstinatæ maliciæ sit, ut cõsilia sancta spernat: et correptionem piam contemnat, merito coerceatur supplicio: ut qui benefacere nõ uult, desinat malefacere: et qui nocuit uerbo malicię: supplicij prosit exemplo. Quæ pestis unq̃ tam perniciosa inuasit gregẽ CHRISTI? Quis serpens unq̃ tam uenenatus irrepsit, q̃ is, qui de babylonica captiuitate ecclesię scripsit: qui scripturã sacrã ex suo sensu cõtra CHRISTI sacramẽta detorquet: traditos ab antiquis patribus ecclesiasticos ritus eludit: sanctissimos uiros, uetustissimos sacrarum literarum interpretes, nisi quatenus ipsius sensui conueniunt et consentiunt,

Lutherus matrem oppugnat.

sentiunt, nihil ipẽdit: sacrosanctam sedem romanam Babylonem appellat: summum pontificium uocat tyrannidem: totius ecclesiæ decreta saluberrima captiuitatem censet: sanctissimi põtificis nomen in Antichristum conuertit. O detestabilis arrogãtiæ, contumeliæ, ac schismatis buccinator. Quãtus inferorũ lupus est iste, qui CHRISTI gregem dispergere quẽrit? Quantum diaboli membrum: qui Christianos CHRISTI membra quẽrit a capite suo decerpere? Qz̃ putris huius animus, q̃ execrabile propositũ, q et sepulta resuscitat schismata, et uetustis adijcit noua, et hæreses æternis abdendas tenebris, uelut Cerberum ex inferis producit in lucem: dignumque ducit se: cuius unius uerbo (posthabitis antiquis omnibus) uniuersa regatur, imo subuertatur ecclesia? De cuius ego malicia, quid dicam nescio: quam tantam censeo, quantã, neq; lingua cuiusq̃, neq; calamus exprimere possit. Quamobrem uos omnes Christi fideles hortor, oro, et p CHRISTI nomẽ (quod professi sumus) obtestor: ut qui Lutheri opera (si modo is Babylonicæ captiuitatis sit author) omnino uelint inspicere: caute illud, et cum iudicio faciãt: ut quemadmodum Vergilius aurũ se colligere dixit e sterco-re Ennij: sic e medijs malis colligant bona. Nec ita (si quid arridet ipsis) afficiantur: ut cum melle simul imbibant uenenum. Multo enim satius fuerit utroq; carere, q̃ utrũq; glutire. Quod ne accidat, utinam author aliquando resipiscat, ut conuertatur et uiuat: ac

Lutheri superbia.

Lutherus caute legendus.

suos

ſuos libros omni malicia refertos, exẽplo Auguſtini (cuius regulam profitetur) retracẗet, erroresq; reuocet. Quod ſi recuſet Lutherus: breui certe fiet, ſi chriſtiani principes ſuum officium fecerint: ut errores eius, eumq; ipſum (ſi in errore p̃ſtiterit) ignis exurat. Interea nobis uiſũ eſt, in captiuitate Babylonica quædam loca commonſtrare lectoribus, in quibus pręcipuum latet uenenum. Ex quibus aperte ſatis conſtabit, q̃ exulcerato animo aggreſſus ſit opus, qui quum publicum bonum prætẽdat: nihil pręter maliciam ad ſcribendum afferat.

Vt hæc doceamus, quæ diximus: haud longe nobis petendę probationes ſunt. Nam ne quis ob eã rem ſurſũ deorſum curſitet, Lutherus ultro ſeſe, atq; animũ ſuũ primo ſtatim principio prodit. Quis enim dubitet, quo tẽdat, quo ſe p̃ripiat is, cuius uel hunc unum uerſum legerit?

IN-

INDVLGENTIAE SVNT ADVLATORVM ROMANORVM NEQVICIAE.

VEMADMODVM ANIMAL omne potiſſimum ex facie dinoſcitur: ita ex hac quoq; prima propoſitione clareſcit, q̃ ſuppuratum ac putridũ is habeat cor, cuius os amaritudine plenũ, tali exundat ſanie. Nam quæ de indulgẽtijs olim diſſeruit, ea plærisq;, multũ uidebantur adimere nõ modo de poteſtate pontificis, uerũetiam de bona ſpe ac ſancta conſolatione fideliũ: hominesq; uehementer animare: ut in pœnitẽtiæ ſuæ confiſi diuicijs, eccleſiæ theſaurum et ultroneam dei benignitatem contemnerent. Et tamen ea quæ tum ſcripſit omnia, idcirco mitius accepta ſunt, quia plæraq; diſſerebat dumtaxat, non aſſerebat. Subinde etiam petẽs doceri: ſeſeq; pollicens meliora docenti pariturum. Lutheri fi-ctio.

Verum iſtud q̃ ſimplice ſcripſit animo, homo ſanctulus et omnia referens ad ſpiritum, qui fictum effugit: hinc facile deprẽhenditur: q; ſimul atq; a quoq; ſalubriter eſt admonitus: ſi licet, p benefacto regeſſit maledictum: conuicijs et cõtumelijs inſaniens: quibus operæprecium eſt uidere, quo ueſaniæ tandem prouectus eſt. Ante faſſus eſt indulgẽtias hactenus ſal-

Spiritus ſã-ctus effugit fictum. Sap. 1.

tem ualere, ut prę̃ter culpam etiam a pœnis absolue-
rent, quascunq; uidelicet, uel ecclesia statuerat, uel su-
us cuiq; sacerdos iniunxerat. Nunc uero, nõ eruditi-
Lutherus sibi ipse cõtrarius. one (ut ipse inquit) sed malicia tantum profecit, ut si-
bi ipsi cõtrarius, indulgentias in uniuersum condem-
net. Ac nihil aliud eas dicat esse, q̃ meras impostu-
ras ad nihil omnino ualere: præterq̃ ad perdendam ho-
minum pecuniam, ac dei fidem. Qua in re, q̃ nõ scele-
rate modo, uerum etiam furiose bacchatur, nemo est
qui nõ uidet. Nam si nihil omnino ualent indulgen-
tiæ, sed meræ sunt (ut Lutherus ait) impostura: tunc
necesse est impostores fuerint, non hic tantum pon-
Leo decim⁹ tifex LEO decimus (cuius innocens et inculpata ui-
ta, moresq; sãctissimi ab ineunte ætate per orbem to-
tum satis explorati sunt, quemadmodum in epistola
quadam ad pontificem Lutherus etiam ipse fatetur)
uerumetiam tot retro sæculis omnes romani pontifi-
ces, qui (quod Lutherus ipse commemorat) indulge-
re solebant, alius remissionem annuam, alius trien-
nem, quidam aliquot condonare quadragesimas: nõ-
nulli certam totius pœnitẽtiæ partem: tertiam puta,
uel dimidiam. aliqui demum, remissionem indulserũt
et pœnæ et culpæ plenariã. Omnes ergo (si uera di-
cit Lutherus) fuerunt impostores. At quanta magis
cum ratione creditur hũc unum fraterculum, morbi-
dam esse ouem, q̃ tot olim pontifices perfidos fuisse
pastores? Nam Lutherus (ut dixi) cuiusmodi uir sit:
q̃ nihil omnino charitatis habeat: euidentissime de-
clarat

clarat: quum nō uereatur tot ſummis, tot ſanctis pō-
tificibus tantum crimen impingere. Si deus in Levi- Leuitici.
tico dicit omnibus. Non eris criminator, nec ſuſurro xix.
in populis: quid de Luthero cenſendum eſt, qui tam
immane crimen, non in unum aliquem hominem: ſed
in tam multos, tam uenerandos ſpargit antiſtites?
Idemq; non in una quapiā urbe ſuſurrat: ſed per to-
tum buccinat orbē? Si maledictus in Deuteronomio Deutero.
dicitur, qui clam percuſſerit proximum: quanta ma- xxvij.
ledictione percutitur, qui palam tātis obprobrijs in- I. Iob. iij.
ſultat in præpoſitos? Deniq; ſi homicida eſt (ut ait
Euangeliſta) nec uitam habet æternam, qui odit fra-
trē: an nō hic æterna dignus morte parricida eſt, qui
odio proſequitur patrem? Qui quum eouſq; progre-
ditur, ut neget indulgētias quicq; ualere in terris, fru- Lutherus
ſtra cū eo diſputem, quantum ualeant in purgatorio. de purga-
torio.
Præterea quid profuerit cum illo loqui, quibus ſub-
ſidijs liberemur a purgatorio, qui totum ferme tollit
purgatorium? Vnde quum pati non poſſit, ut ponti-
fex quenquam eximat, ipſe ſibi tantum ſumit, ut ne-
minem ibi relinquat. Quid attinet cum eo pugnare,
qui pugnat ipſe ſecum? quid argumētis promoueam
ſi cum eo agam, ut donet quod ante negauit, qui nūc
id ipſum negat, quod ante donauerat? Verum quan-
tumuis diſputentur indulgentiæ pontificis: neceſſe
eſt inconcuſſa maneant uerba CHRISTI, quibus
Petro claues cōmiſit eccleſiæ, quum dixit. Quicquid Matthæus
ligaueris ſuper terram, erit ligatū et in cælo: et quic- xvi.

quid

quid ſolueris ſuper terram, erit ſolutū et in cælo. Item quorum remiſeritis peccata, remittentur: et quorum retinueritis peccata, retinebuntur. Quibus uerbis, ſi ſatis conſtat ſacerdotem quemlibet, habere poteſtatem a mortalibus abſoluēdi criminibus: et æternitatem pœnæ tollendi: cui non uideatur abſurdum, ſacerdotum omnium principem, nihil habere iuris in pœnam temporariam? Verum aliquis fortaſſe dicet, Lutherus iſta non admittet, ſacerdotem ullum quicq̄ ligare uel ſoluere, aut pontificem ſummū plus habere poteſtatis, q̄ alium quemuis epiſcopum: imo q̄ quēlibet ſacerdotem. At quid id mea, quid admittat, aut quid non admittat is, qui quorum nihil admitat nūc, eorum plæraq; paulo prius admiſit: quiq; omnia nūc reijcit ſolus: quæ tota tot ſæculis admiſit eccleſia? Nam (ut cætera taceam, quæ nouus iſte Momus reprehendit) certe indulgentias, ſi pontifices peccauere qui conceſſerunt: immunis a peccato nō erat tota cōgregatio fidelium: qui eas tam diu, tanto conſenſu ſuſceperunt. Quorum ego iudicio, et obſeruatæ ſanctorum conſuetudini, non dubito potius acquieſcendū: q̄ Luthero ſoli, qui totam eccleſiam, tam furioſe condemnat. Cuius non modo ſummum pontificem cōuitijs inſanis inceſſit: uerum etiam proclamare non ueretur: Pontificium ipſum inane prorſus nomen eſſe: nec re quicquā aliud eſſe cenſendum, q̄ regnum Babylonis, et potentiam Nembroth robuſti uenatoris: eoque lectores orat, orat librarios: ut omnibus

Lutherus libros ſuos de

quæ

quę prius de papatu ſcripſit exuſtis, hanc unam pro- uouet igni.
poſitionem teneant.

PAPATVS EST ROBVSTA VENATIO ROMANI PONTIFICIS.

NIHIL HERCLE NON abſurdum uotum eſt, ꝙ quæ ante ſcripſit, flammis optat abſumi. Erant enim plæraq; flãmis digna: ſed multo tamẽ iſta propoſitio dignior, quã, exuſtis illis, iubet: uelut dignam ęternitate ſubſtitui. Q̃q̃ quis nõ hic quoq;, niſi qui maliciam norit, miretur inconſtantiam? Nam prius papatum negauerat eſſe diuini iuris: ſed humani iuris eſſe conceſſerat. Nunc uero ſecum diſſidens, neutrius iuris eſſe cõfirmat: ſed pontificem ſibi, mera ui ſumpſiſſe, atque uſurpaſſe tyrannidem. Sentiebat ergo pridem, humano ſaltem conſenſu, propter bonum publicum, romano pontifici, ſuper eccleſiam catholicam delatam eſſe poteſtatem. Idq; uſq; adeo ſentiebat: ut Boemorũ quoq; ſchiſma deteſtaretur: ꝙ ſe ab obedientia romanæ ſedis abſcinderent: pronuncians eos peccare damnabiliter, quicunq; papæ nõ obtemperarent. Hæc quum haud ita pridem ſcripſerit: nunc in idem, quod tum deteſtabatur, incidit. Quin iſtud quoq; ſimilis eſt cõſtantiæ: ꝙ quum in cõcione quadam

Lutherus ſi bi cõtrarius

Lutherus nup boemos deteſtabatur.

Lutherus contra facit ac docet,

quadam ad populum: excommunicationem doceat esse medicinam: et obedienter, patienterq; ferendam. paulo post, excommunicatus ipse, idque meritissimo iure: sententiam tamen tam impotenter tulit, ut rabie quadam furibundus, in contumelias, conuicia, blasphemias, supra, q̃ ullę possint aures ferre, proruperit: sic ut, suo furore plane pspicuum fecerit, eos, qui pelluntur gremio matris ecclesiæ, statim furijs corripi, atq; agitari dæmonibus. Sed istud rogo, qui illa tam nuper uidit, unde nunc subito uidet, nihil se tunc uidisse? Quos nouos oculos induit? An acutiore cernit obtutu, postq̃ ad superbiam solitam, ira quoq; superuenit, et odium: et longius uidelicet prospicit, usus tam præclaris conspicilijs?

Lutheri cõspicilia.

NON TAM INIVRIVS ero Pontifici: ut anxie, ac sollicite de eius iure disceptem, tanquã res haberetur pro dubia. Satis est, ad præsens negocium, q̃ inimicus eius, ita furore, puehitur, ut sibi fidem deroget ipse, ac dilucide se ostendat, præ malicia neq; constare secum, neque uidere, quid dicat. Nam negare non potest, quin omnis ecclesia fidelium, sacrosanctam sedem romanam, uelut matrem, primatemq; recognoscat, ac ueneretur, quæcunque saltem neq; locorum distantia, neque periculis interiacentibus, prohibetur accessu. Q̃ q̃, si uera dicunt, qui ex India

Amplitudo

India quoq; ueniunt hũc, Indi etiam ipſi, tot terra- papatus.
rum, tot marium, tot ſolitudinum plagis diſiũcti, ro-
mano tamen ſe pontifici ſubmittunt. Ergo ſi tantam,
ac tam late fuſam poteſtatem, neque dei iuſſu ponti-
fex, neq; hominum uoluntate conſequutus eſt, ſed
ſua ſibi ui uendicauit: dicat uelim Lutherus, quando
in tantæ ditionis irrupit poſſeſſionem. Non poteſt
obſcurum initium eſſe tam immenſæ potentiæ, præ-
ſertim, ſi intra memoriam hominum nata ſit. Q; ſi Antiquitas papatus.
rem, dixerit, unam fortaſſis, aut duas ætates ſupare:
in memoriam nobis rem redigat ex hiſtorijs.
Alioqui, ſi tam uetuſta ſit, ut rei etiam tantæ oblite-
rata ſit origo: legibus omnibus cautum eſſe cogno-
ſcit: ut cuius ius, omnem hominum memoriam ita
ſupergreditur: ut ſciri non poſſit, cuiuſmodi habu-
erit initium, cenſeatur habuiſſe legitimum, uetitũ-
que eſſe conſtat, omnium conſenſu gentium, ne, quæ
diu manſerunt immota, moueantur. Certe ſi quis
rerum geſtarum monumenta reuoluat, inueniet iam
olim, protinus poſt pacatum orbem, plærasque o-
mnes Chriſtiani orbis eccleſias obtẽperaſſe romanæ.
Quin Græciam ipſam, q̃q̃ ad ipſos commigraſſet Græcia ro-
imperium, reperiemus tamen: quod ad eccleſiæ pri- mano paret pontifici.
matum pertinebat, præterq̃ dum ſchiſmate labora-
bat, eccleſiæ romanæ ceſſiſſe. BEATVS uero Hie- Diuus Hie-
ronymus, quantum romanæ ſedi cenſeat deferendũ, ronymus.
uel inde luculenter oſtendit, q; quum romanus ipſe
non eſſet: tamen aperte faretur, ſibi ſatis eſſe, ſi
ſuam

ſuam fidem, quibuſuis improbantibus alijs, conpro-
baret papa romanus. cui quum Lutherus tam impu-
denter pronunciet (idq; contra ſuam pridem ſenten-
tiam) nihil omnino iuris in eccleſiam catholicam, ne
humano quidem iure competere: ſed Papã mera ui,
meram occupaſſe tyrannidem: uehementer admiror:
q; aut tam faciles, aut tam ſtupidos ſperet eſſe lecto-
res: ut ſacerdotem credãt inermem, ſolum, nullo ſep-
tum ſatellitio, (qualem fuiſſe eũ neceſſe eſt, priuſq; eo
potiretur, quod eũ Lutherus ait inuaſiſſe) uel in ſpem
uenire unq; potuiſſe: ut nullo iure fultus, nullo fre-
tus titulo, in tot ubiq; pares epiſcopos, apud tam di-
uerſas, tam procul diſiectas gentes, tantum optine-
ret imperium. Nedũ, ut credat quiſq; populos omnes
urbes, regna, prouincias, ſuarum rerum, iuris, liberta-
tis, fuiſſe tam prodigos: ut externo ſacerdoti, cui nihil
deberẽt, tantum in ſeſe poteſtatis darent, quãtum ip-
ſe uix eſſet auſus optare. SED QVID refert: quid
in hac re Lutherus ſentiat: qui præ ira, atq; inuidia nõ
ſentit ipſe, quid ſentiat: ſed bene declarat obfuſcatam
ſcientiam ſuam: et cor ipſius inſipiens obſcuratũ, tra-
ditumq; in reprobũ ſenſum: ut faciat, ac dicat ea, quæ
I. Corinth. xiij. non conueniunt. Q̃ uerum eſt illud apoſtoli. Si ha-
buero prophetiam, et nouerim omnia myſteria, et o-
mnem ſcientiam: et ſi habuero omnem fidem: ita ut
montes tranſferam: charitatem autem non habuero:
nihil ſum. A qua, q̃ longe abeſt iſte, non illud tãtum
oſtendit: q; præ furore perit ipſe: ſed iſtud multo ma-
gis, q;

gis, ꝙ uniuersos secum trahere conatur in perditionem, dum, omnes ab obedientia summi pontificis, laborat auertere: cui ipse triplici uinculo tenetur astrictus: utpote Christianus, sacerdos, et postremo fraterculus, triplíciter a deo uicissim puniendus. Neꝙ meminit quicq̃, quanto melior est obedientia, q̃ uictimę. Neꝙ consyderat, si in Deuteronomio cauetur: ut qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio: qui pro tempore ministrat domino deo suo, et decreto iudicis, moriatur: q̃ atroci sit supplicio dignus is, qui sacerdoti omnium summo, eidemque supremo in terris iudici, nõ paruerit. Nam et quum uocaretur ad pontificem, oblatis expensis, et data fide, uenire tamen fraterculus, nisi munitus præsidio contempsit, et iam, quoad potest, totã perturbat ecclesiam, corpusque totum solicitat ad rebellandum capiti, cui quasi peccatum areolãdi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. QVAMOBREM quum Lutherus odio prouectus, se præcipitet in perniciem, et legi dei recuset esse subiectus, suam nimirum quærens constituere: nos uicissim christicolæ caueamus, ne (quod apostolus ait) per inobedientiam unius hominis peccatores constituti simus multi, sed illius iniquitatem posi: domino cum propheta canamus. Iniquos odio habui, legem autem tuam dilexi.

I. Reg. xv. Deutero. xvij.

Modestia fraterculi.

I. Reg. xv.

Ro. x.

Ro. v.

AT ISTA DVO CAPITA DE TOLLENdis prorsus indulgentijs, et auferenda potestate sum-

mi pontificis, de quibus, quid nobis uidetur, expo-
suimus: quantũuis impia sint: Lutheri tamen nõ nisi
præludia sunt ad sacramenta perimẽda, quod toto a-
git libro. Quem librũ totum fatetur prẽludium, ad o-
peris, opinor, quippiam, in quo decreuit serio moliri
totius expugnationem fidei. Qz q̃ uehemẽter admi-
ror, si quicq̃ ẽdet unq̃ tã seriũ, ut plus tumere ueneno
queat, q̃ totum hoc turget præludium. In quo proti-
nus, ex sacramentis septem, tantum relinquit tria, nec
ea tamen, nisi pro tempore, nimirum significans, illa
etiam ipsa, ꝓpediem sese sublaturum. Nam e tribus
unum aufert paulo post, eodem libro, quo plane de-
claret, quid proponet in reliquis.

Lutherus unum tantũ sacramentũ admittit.

Quã in rem, uiam etiã uidetur prẽstruere, quũ ait se,
si scripturarum more loqui uelit, nõ nisi unum sacra-
mentum et tria signa sacramentalia positurum.
Qz si quis diligenter inspiciat, quo pacto tractet hẽc
tria sacramenta, quæ, seu tria, seu tribus sub signis, u-
num ponit pro tempore: uidebit ea, sic ab illo tracta-
ta, ut nemini relinquat dubiũ, id, illum in animo mo-
liri, ut omnia tria, possit suo rursus tempore prorsus
amoliri. Quas colubri istius astutias, quo facilius le-
ctor possis depræhendere, obserua diligenter singula
uestigia eius, et suspende gressus tuos, neq; nimium
securus, inter uepres, ac tribulos, latebras, et spelun-
cas eius obambula, ne ex occulto insidiatus calcaneo
tuo, exitiale uirus instillet. Deprẽhensus enim torpe-
bit ignauꝰ, et suo ipse ueneno tabescet.

Lutherus quo tendat.

Lutherus ut coluber cauendus.

INCI-

INCIPIAMVS ergo, unde ipse incœpit, a uene-
rabili sacramẽto corporis Christi, cuius primo, ꝙ no-
men mutet, ac uocari uelit sacramentũ panis: indicat
hominẽ, nõ ualde bene ferre, ꝙ ipso sacramẽti nomi-
ne, admoneamur corporis Christi, et sicubi reperire co
lorẽ potuisset, quo nomen dare potuisset deterius: li-
benter fuisse daturũ. Cuius ab animo perq̃ longe diſ-
sidet, ac dissentit beatus Ambrosius, quũ dicit. Licet
figura panis et uini in altari uideatur: nihil tamen a-
liud, q̃ caro et sanguis Christi, credẽda est. Ex quibus
uerbis euidẽtissime claresci, Ambrosiũ fateri nullam
aliam substantiam cum Christi corpore manere per-
mixtam: quum dicat nihil aliud esse q̃ corpus et san-
guinẽ Christi, id quod figura panis uidetur, et uini.
Si tantũ dixisset Ambrosius, caro et sãguis, potuisset
fortasse Lutherus dicere, ꝙ Ambrosius fatẽdo esse car
nem et sanguinem: nõ negaret tamen panẽ simul esse
ac uinũ, quemadmodũ Lutherus ipse dicit, carnis sub
stantiam cum pane, et sanguinis una cum uino subsi-
stere. Sed quum Ambrosius dicat nihil esse aliud, q̃
carnem et sanguinem: aperte cõtradicit Luthero, qui
simul cum carne dicit esse panem, et simul cum san-
guine, uinũ. Qz̃ q̃ si id quod Lutherus dicit, tam uerũ
esset, q̃ falsum est, panem cũ Christi carne simul ma-
nere permixtum: tamẽ ne sic quidem necesse fuit Lu-
thero, delere nomen corporis Christi ex sacramento,
in quo fatetur uerũ Christi corpus esse. Nam si panis
etiã substãtia simul cũ Christi corpore adesset: (quẽad-
modum

Lutherus vocat sacra mentum pa nis.

Ambrosius.

modum iſte contendit) non eſt tamen ratio, cur inferior ſubſtantia nomen prærípiat dígniorí. Nam et ſi rudíbus adhuc populis, ad auditorum captum ſe demittens apoſtolus panem uocauit: nũc tamen, tã díu ſtabílita fide, nomen tam uenerabile, quod rem ſacramentí repreſentet audientíbus, ín íd nomen, quod auditorum animos a corpore, ín panem auerteret: non oportebat ímmutarí. Nec immutaſſet haud dubie Lutherus, níſi ſecũ ſtatuiſſet, populũ paulatim a Chriſtí corpore, a quo, ípſe iam prę̃ciſus eſt, ín panis uenerationẽ traducere, qua de re, paulo poſt dicem⁹ uberí⁹.

Lutheri propoſitum.

IMTERIM VERO LIBET EXCVTERE q̃ fraudulenter per ſpeciem fauoris in laícos, conetur eorum odium concitare in ſacerdotes. Nam quum decreuiſſet eccleſiæ fidem ſuſpectã reddere: ne quíd põderis, eius haberet authoritas, atq; ita facta uía: prę̃cípua quæque chriſtíanæ relígionís euertere: ab ea re ſumpſit ínitium, cuí populum ſperabat alacriter applauſurum. TETIGIT ENIM uetus ulcus, quo prídem ulcerata eſt Boemía, q̃ laici ſub utraq; ſpecie nõ recipíant euchariſtíam. Eam rem, quum príus ita tractaſſet, ut dumtaxat díceret, recte facturum põtíficem, ſi curaret communí concílio ſtatuẽdum, ut ſub utraq; ſpecie laicí cõmunícarent: poſt, ubi neſcío q̃s, íllud eí negauit: nõ contentus ín eo manere, quod díxerat, ſic profecit in peíus, ut totum clerum condemnet ímpietatis, q̃ íſtud nõ faciant, non expectato cõcílío.

Lutherus ſi bi cõtrarius

cilio. Ego de primo non disputo. Cæterum, etiam si causas non uiderem, cur non decernat ecclesia, ut utraq; species ministretur laicis, tamen dubitare non possem, quin sint idoneæ, quæ et olim fecerunt, ut id omitteretur, et nunc quoq; faciant, ne redintegretur. Nec plane assentior, totum clerum, per tot sæcula fuisse tam stolidum, ut se obstrinxerit æterno supplicio propter eam rem, unde nihil reportaret cõmodi temporalis, imo uero, q̃ nihil sit talis periculi, uel hoc euidenter ostendit, q̃ eos, qui non tantum istud fecerunt, uerumetiam qui scripserunt esse faciẽdum, deus non modo suscepit in cælum, uerum etiam uoluit esse uenerandos in terris, et ab hominibus honorari, a quibus honorat ipse. Inter quos fuit (ut de alijs interim taceam) uir eruditissimus, et idem sanctissimus diuus Thomas Aquinas, quem ideo libẽtius commemoro, quoniã eius uiri sanctitatem Lutheri ferre non potest impietas, sed quẽ omnes Christiani uenerantur, pollutis labijs ubiq; blasphemat. Q̃ q̃ sunt ꝑmulti, qui etiam si pro sanctis recepti non sunt: tamen siue doctrina, siue pietate spectentur, tales sunt, ut Lutherus eis comparari non possit, qui hac in re contrariũ Luthero sentiunt. Inter quos sunt magister sententiarũ, et Nicholaus de Lira, et complures alij, quorum cuilibet magis expedit Christianos omnes, q̃ Luthero credere. AT VIDE quæso, q̃ uacillat, ac sibi repugnat Lutherus, uno loco dicit, CHRSTVM in cœua omnibus omnino fidelibus, non permittendo, sed

Miraculis claret quos Lutherus damnat.

Lutherus sibi repugnãs

sed præcipiendo dixisse. Bibite ex eo omnes. Postea uero, timēs ne laicos, quibus in sacerdotum odiū adulatur, offenderet: hæc uerba subiungit. Non ꝙ peccent in Christū, qui una specie utuntur, quū Christus nō præceperit ulla uti, sed arbitrio cuiuslibet reliquerit, dicens. Quotiescunꝙ hæc feceritis, in mei memoriam facietis: sed, ꝙ illi peccant, qui hoc arbitrio uolētib⁹ uti: prohibēt utranꝙ dari. Culpa nō est in laicis, sed in sacerdotibus. Videtis aperte, quod primo dixit esse prꝫceptum: hic dicit non esse præceptum, sed cuiuslibet arbitrio relictum. Quid opus est ergo, nos illi contradicere, qui sibi toties contradicit ipse? Et tamen quum dixit omnia: laicos non satis defendit, si quis rē urgeret, et in sacerdotibus, quos tā atrociter accusat, nihil probat esse peccati. Nam in eo dicit totum esse peccatū: ꝙ sacerdotes, alterius speciei laicis inuitis ademerent libertatem. HIC IGITVR, si quis eū ꝓtenetur, qui sciat, istum ritū inoleuisse, renitente populo: non potest (opinor) docere. Cur ergo totū condemnat clerum, ꝙ laicis inuitis, ademerit suum ius, quum id inuitis esse factum, nullo possit documento probare? Quanto fuit ꝙuius, si, nisi uolentibus illis, recte nequiuit instituí: pronunciare, pro tot sæculorū consuetudine, plæbis interueniſſe cōsensum? Ego certe, qui uideo, quas res a plæbe clerus obtinere nō potest, ne tantū quidem, quin ferme, sub ipso altare suorum condant cadauera: non facile credo, populum fuisse passurū, ut inuiti ꝓ cōtumeliam, in tanta re, ab ulla iuris.

Lutheri uerba.

la iuris ſui parte pellerentur, ſed cāuſis aliquot idoneis, e laicorum quoq; uoluntate conſtitutum. At iſtud miror, tam uehemēter indignari Lutherum, laicis ademptam alteram, quum nihil eum permoueat, q; utraq; ſpecies adimatur infantibus, nam illos olim communicaſſe, nec ipſe negare poteſt. Qui mos ſi recte fuit omiſſus: q̄q̄ Chriſtus dicat, bibite ex hoc omnes, nec quiſq̄ dubitat, quin cauſæ fuerint magnę, etiam ſi nunc earum nemo meminiſſet: cur non etiam cogitemus, bonis, iuſtisq; rationibus, quantumuis nunc ignoratis, abolitam eſſe cōſuetudinem, qua laici olim, nec id fortaſſe diu, ſub utraq; ſpecie ſolebant recipere ſacramentum? Præterea, ſi eam rem, ad exactam euangelicæ narrationis formam reuocat, neq; quicquam prorſus permittit eccleſiæ: cur euchariſtiam nō iubet ſemp in cœna recipi, imo uero poſt cœnam? Denique non minus incommodi fuerit, in hoc ſacramento facere, ſi quid feciſſe nō debeas, q̄ ſi quid non facias, quod feciſſe debueras. Ergo ſi totius eccleſiæ conſuetudo, rectum non facit, ut in laicis omittatur ſpecies uini: qua ratione aquā in uinum audet Lutherus infundere? Neq; enim tam audacem puto, ut ſine aqua conſecret, quam tamen ut admiſceret, neq; exemplum habet ex cœna dominica, neq; ex apoſtoli traditione compertum, ſed ſola eccleſiæ conſuetudine didicit, cui ſi putat hac in parte parendum, cur eam in altera tam arroganter oppugnat? Quadere, quicquid Lutherus obgannit, ego certe tutius opinor

Infantes olim ad communionem admittebantur.

Lutherus proſtratus.

opinor credere, laicos recte sub altera tantum specie communicatos, q̃ p̃ tot sæcula, totum clerum (quod iste disputat) hac una de causa fuisse damnatum. Nã omnes appellat impios, et tales, ut in crimen incíderint læsæ mageſtatis euangelicæ. Q̃ si utri sint (inquit) hæretici et schismatici nominãdi: nõ boemi, nõ græci, quia euangelijs nituntur, sed uos romani estis hæretici, et impij schismatici, qui solo uestro figmẽto præsumitis contra euidentes dei scripturas. SILVESTHERVS nihil admittit aliud, q̃ euidẽtes dei scripturas: cur non iubet eucharistiã (uti dixi) sumi a cœnantibus? Nam sic factum a Christo, scriptura commemorat. Quanto melius crederet Lutherus, nõ humano figmento, sed eodem authore deo, factũ in ecclesia, ne laici sub utraq; specie reciperent eucharistiã, quo authore, factum est, ut reciperetur a ieiunis? Placuit enim, ut ait beatus Augustinus, spiritui sancto, ut corpus domini, quod post alios cibos ab apostolis in cœna receptum est: ante alios cibos, a ieiunis reciperetur in ecclesia. Videtur ergo uerisimile, q̃ spiritus sanctus, qui Christi regit ecclesiam, sicut eucharistiæ sacramentum mutauit a cœnantibus ad ieiunos: ita laicos, ab utraq; specie deduxit in alteram. Nam qui alterum mutare potuit: cur nõ alterare potuerit et alterum? Hoc loco plane se ostendit Lutherus, quid agitet in animo, quum Boemos, quorum p̃fidiam pridem execrabatur: nunc tam blande, uicissim demulceat. Neq; enim quisq̃ eorum, quos ille papistas appellat,

Lutheriuerba contumelioſa in totum clerũ.

Augustinus

pellat, et adulatores pontificis, ita romano blanditur antistiti, quomodo Lutherus etiam fæci boemicę plębis adulatur? Nec id tamen ab re. Videt enim breui fore, ut Germani, quibus pridem per speciem ouinæ simplicitatis impositum tandem lupum sint eiecturi: atque ideo Boemis ante se insinuat, ac sibi, quoad potest, amicos facit de mammona iniquitatis, ut in quorum immigrauit errores, (extorris aliquãdo sua) illorum immigrare sinatur in patriam. Ad quos, ut ob facinus aliquod insigne, ueniat commendatior: conatur interim, ecclesiasticæ consuetudinis omnem uim, atq; authoritatem extinguere. Post, si id (quod omen auertant superi) feliciter ei cesserit: concussurus omnia. Longius enim destinat, q̃ quo putatur tendere. Atq; ita causam agit laicorum, ut longe meditetur aliud, q̃ præ se fert: quibus, quantumuis blande porrigat altera manu panẽ: altera tamen gestat scorpionem. Nam multis primum uerbis agit, ut laici permittantur utranq; speciem sumere. Et quis nunc non credat, hoc eum conari, ut laicorum cultum erga sacramentum adaugeat? Verum paulisper obserua, quo tendat. Nam tandem, sic rem totam claudit, ut id quoq; permitti postulet, ne laici communicare cogantur in paschate, neue ullum eis sumendæ eucharistiæ tempus indicatur, sed liber quisq;, suo relinquatur arbitrio: imo uero, ut ne sæpius in tota uita quisq̃ sumat, q̃ semel, idq;, non ante extremum uitæ diem, qui et incertus est: et quum ad eum uentũ est, sumere

Lutherus fugam meditatur ad boemos.

Lutheri dolus deprehensus.

plærique non ſuſtinent. Ita, qui uidebatur id agere, ut laici recipere ſinerentur utrunq;, id oblique procurat, ut impune liceat, ne ſpeciem unq̃, quiſq̃ ſumat ullam, et hanc pręclaram libertatem ducit, ut populus in toto, a ſuſcipiendo ſacramento liberetur. Quãobrem, utcunq; ſerpens, amico blandiatur aſpectu, certe uenenata iſta cauda, ſpiculum quærit infigere, facitque perſpicuum, hoc magis illum torquere, q̃ populus alteram ſpeciem recipiat, q̃ q̃ altera abſtineat. Nam quemadmodum ſerpens antiquus, eiectus e cælo, inuidit homini paradiſum: ita Lutherus quoq;, poſtq̃ ſua culpa ſic in excommunicationis incidit laqueum, ut utriuſque ſpeciei ſalubri communione priuetur: reliquos omnes, eodem laqueo cupit implicare, ut utriuſq; recipiendę uinculo ſoluti, neutram paulatim aſſueſcant recipere. Quod illius execrandum propoſitum, quo magis in libello progrederis, eo magis magisq; pellucet.

Speciosa Lutheri libertas ægyptiaca seruitute deterior.

Lutheri hypocriſis.

NAM SECVNDAM CAPTIVItatem facit, q̃ quiſquam uetetur credere uerum panem, uerumque uinum reſtare poſt conſecrationem. Qua in re, contra q̃, totus iam credit Chriſtianus orbis, ac multis retro ſæculis credidit, perſuadere conatur Lutherus, in euchariſtia ſic eſſe CHRISTI corpus et ſanguinem: ut tamen ſubſtantia ueri panis, uerique uini remaneat, poſthac opinor, quum libebit, corporis aliquando ſubſtantiam ſanguinisque negaturus,

negaturus, tanquam post in melius mutata sentẽtia, quemadmodum ter, ante iam fecit, nempe in indulgentijs, in potestate põtificis, et communione laicorum. Interea se fingit ista docere, motum uidelicet misericordia captiuitatis, qua populus Israeliticus seruiat Babyloni. Ita totam ecclesiam appellat Babylonem, Ecclesiæ fidem uocat seruitutem, et homo misericors offert libertatem omnibus, qui uelint ab ecclesia separari, et istius putridi et abscisi membri cõtagione corrumpi. At quibus modis, inuitat in hanc plus q̃ seruilẽ libertatẽ, operæpreciũ est cognoscere.

Lutheri insignis misericordia.

MAGNAM CENSET AC PRImariam rationẽ, q̃ uerbis diuinis non est ulla faciẽda uis, neq; per hominẽ, neq; per angelũ, sed quantum fieri potest (inquit) in simplicissima significatiõe seruãda sunt: et nisi manifesta circũstãtia cogat, extra grãmaticã, et propriam, accipienda nõ sunt, ne detur aduersarijs occasio, uniuersam scripturã eludẽdi. At uis (inquit) fit uerbis diuinis, si quod Christ⁹ ipse uocat panem: hoc nos dicamus intelligi panis accidentia, et quod ille uinum uocat: hoc nos dicamus esse tãtum uini speciem. Omnibus ergo modis, uerus panis, ac uerum uinum restat in altari, ne uerbis Christi fiat uis, si species sumatur pro substantia. Nam quum euangelistæ clare scribant (inquit) Christum accepisse panem ac benedixisse, et actuum liber, et Paulus, panem deinceps appellent, uerum oportet intelligi panem,

Lutheri argumentum.

Lutheri uerba.

panem, uerumq; uinum, ſicut uerum calicem. Non enim calicem tranſubſtantiari etiam ipſi dicunt.

Lutheri argumentum diluitur.

HAEC EST ergo magna, et (quemadmodum ait ipſe) primaria Lutheri ratio, quam ego me ſpero facturum, ut omnes q̃ primum intelligant: nihil magni habere momenti. Nam primum, id quod ait, euangeliſtas clare dicere, quantumuis clare dicant: pro Luthero tamen nihil clare probat: contra uero, quod pro illo probaret, hoc nuſq̃ dicunt. An non ſcribunt (inquit) accepiſſe panem et benedixiſſe? Quid tum poſtea? Accepiſſe panem et benedixiſſe, etiam nos fatemur. Panem uero dediſſe diſcipulis, poſtq̃ inde ſuum corpus confecerat: hoc et nos inſtanter negamus, et euangeliſtæ nõ dicunt. Quæres, quo fiat apertior, et tergiuerſandi minus pateat locus, euangeliſtas ipſos audiamus. Matthæus ergo ſic narrat. Cœnantibus autem eis: accepit Ieſus panem, et benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, et ait. Accipite et comedite, Hoc eſt corpus meum. Et accipiẽs calicem gratias egit, et dedit illis dicẽs: bibite ex hoc omnes. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorũ. Marci uero uerba ſunt iſta. Et manducãtibus illis: accepit Ieſus panem, et benedicens fregit et dedit eis, et ait. Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agẽs dedit eis, et biberunt ex illo omnes: et ait illis. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur. Lucas deniq; narrat hoc pacto. Et accepto pane gratias

Matthæi xxvi.

Marci. xiiij

Lucæ. xxij.

ne gratias egit ac fregit, et dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicē postq̄ cœnauit dicens. Hic est calix: nouum testamentū in sanguine meo, qui pro uobis fundetur.

EX OMNIBVS his euangelistarum uerbis, nullum uideo locum, in quo post consecrationem: sacramentum uocetur panis aut uinum, sed tantum corpus et sanguis. Dicunt in manus Christū sumpsisse panem, id quod, etiam nunc fatemur omnes, at quū reciperent apostoli: non panis nominatur, sed corp⁹. At Lutherus euangelistæ uerba, in suam partem conatur interpretatione torquere. Accipite. Manducate. Hoc, id est, hic panis, (inquit is) quē accęperat et fregerat est corpus meum. Sed hæc est interpretatio Lutheri, non uerba Christi, neq; uerborum sensus. Si panem quē accępit, quēadmodum accępit, sic tradidisset discipulis: nec ante conuertisset in carnem, ac porrigendo dixisset: Accipite et manducate, recte diceretur porrexisse, quod in manus accęperat, nihil enim fuisset, aliud quod porrigeretur. At quum, priusq̄ daret apostolis manducandum, panem conuertit in carnē: non iam accipiūt panem, quem ille susceperat, sed corpus eius, in quod panem conuerterat. Quemadmodum, si quis, quum semen accæpisset, alij daret inde natum florem: non id dedisset, quod accęperat, q̄q̄ naturæ communis ordo, alterum fecisset ex altero, ita, multo min⁹ porrexit apostolis: id quod in manus

Argutula Lutheri interpretatio

Comparatio elegans.

in manus accæperat Christus: quum panem susceptum, in suam ipse carnem tanto uertisset miraculo, nisi quis contendat, quoniam Aaron uirgam sumpsit in manum, et uirgam proiecit e manu: ideo cum colubro quoq; uirgæ restitisse substantiam, aut colubri denuo, cum recepta uirgula. Quod si cum colubro, uirga restare non potuit, quanto minus restare potest panis, cum carne Christi, tam incomparabili substantia? Nam quod argutatur, imo nugatur Lutherus, pro suæ simplicitate fidei facere, quũ de uino dicat Christus: non, hoc est sanguis meus, sed, hic est sanguis meus: miror quid homini uenerit in mẽtem, quũ istud scriberet. Quis enim non uidet, q̃ nihil omnino facit pro eo, imo contra, uideretur magis pro eo fecisse, si dixisset Christus: hoc est sanguis meus. Habuisset enim ansam saltem Lutherus, qua, demõstrandi articulum referret ad uinum. Nunc uero, quũ uinum sit neutri generis: Christus ait, non hoc, sed hic est sanguis meus: et quum panis sit generis masculi: ait tamen. Hoc est corpus meum, non hic, ut uterq; ostendat articulus, Christum, neq; panem propinare, neq; uinũ, sed suũ ipsius corpus et sanguinẽ. NAM q̃ uideri uult Lutherus, pronomẽ hoc, ad corpus referri: non Christi proposito, sed occasione linguarũ: nempe latinę et græcę, ac proinde nos remittit ad hebraicã: an non ridiculum est? Nam hebræa lingua, si neutrũ genus nõ habet, non potest tam aperte declarare, ad utrũ: Christus rettulit articulũ, q̃ latina uel græca

Cõparatio efficax.

Lutheri nugax argutia eluditur.

Lutheri argumentum de articulo retortum.

uel græca. Nam in hebrǽa lingua, si articulus fuisset masculus, tanq̃ diceret, hic est corpus meũ: tamen res relinqueret ambigua, quia potuisset ea locutio uideri coacta, necessitate linguæ non habentis neutrũ. Sed quũ apud latinos, panis et corp⁹ sint diuersi generis, is, qui transtulit e greca, articulũ cõiunxisset cũ pane, nisi apud euangelistã repperisset demonstrationẽ factam de corpore. Præterea quũ Lutherus fateatur idẽ generis discrimẽ esse et græcis, facile potuisset cognoscere euangelistas, qui scripserũt græce: articulũ fuisse posituros, qui referretur ad panẽ, nisi q̃ conscij mẽtis domínicæ: uoluerunt admonere Christianos: articulo corporis: Christũ nõ panẽ cõmunicasse discipulis, sed corpus. Quãobrem, q̃ Lutherus interpretatur in suã partẽ, uerba Christi, accipite et mãducate, hoc est corpus meũ, id est hic panis, quẽ acceperat, nõ ego, sed ipse Christus: cõtra, docet sua uerba intelligi, nempe, hoc quod eis porrigebat, non esse, quod ipsis uidebatur panem, sed suum ipsius corpus, (si recte Christi uerba recẽsent euangelistæ) Nam alioquí poterat dicere, nõ hoc, (quod exponeretur, id est hic) sed aperte potius, hic panis est corpus meum, quo sermone docerentur discipuli, id quod nũc Lutherus docet ecclesiam, nempe, in eucharistia pariter et Christi esse corpus et panem. Nunc uero, sic loquutus est ut ostenderet manifeste, corpus dumtaxat esse, non panem.

IAM Q; TAM magnifice transfert ad se Lutherus, q̃ Christus

q̄ Christus etiam loquitur de calice: quem nemo dicat esse transubstantiatum, miror hominem non pudere tam intemperantis ineptię. Quū dicit Christus, hic calix noui testamenti in meo sanguine, quid facit pro Luthero? Quid enim significat aliud, q̄ id, quod discipulis propinabat in calice, suum esse sanguinem? An ex his Christi uerbis ostēdet nobis Lutherus, manere uini substantiam, quia Christus loquitur de sanguine? aut uinū in sanguinem non posse mutari, quia adhuc restat calix? Vtinam præludium delegisset sibi Lutherus ex alia materia, in qua minore periculo potuisset ludere. Nam quum boemos et græcos sic excuset ab hæresi, ut hæreticos clamet, omnes esse romanos, multo magis ostendit se Lutherus hæreticū, qui non solum fidem abnegat, quam tota credit ecclesia, sed etiam, deteriora credi suadet: q̄ aut credidērunt greci, aut unq̄ credidere boemi.

Argumentū Lutheri ineptissimum.

HACTENVS ista disserui, dumtaxat, ut ostenderem ex ipsius Christi uerbis, et euangelistarum: ostēdi non posse, quod iste se iactat ostendere, imo contra, liquere perspicue, in eucharistia panem non esse.

QVOD IN actis apostolorum ait eucharistiam appellari panem, uellem protulisset locum, ego nullum reperio, qui non sit ambiguus, et potius uideatur de communi conuiuio dicere, q̄ sacramēto. Apostolus tamen (fateor) panem non semel appellat, uel scripturæ sequutus in sermone, morem, quæ solet interdum uocare quippiam, non id quod est, sed quod

I. Corin. 11.

ante

ãnte fuerat, ut quum ait: uirga Aaron deuorat uirgas magorum: quæ tamen tunc uirgæ non erant, sed serpentes, uel contentus fortasse uocare: quod specie prę se ferebat, quum satis haberẽt, rudem adhunc in fide populum: lacte pascere, nec primum, aliud exigere: q̃ ut quocunque modo crederent, in sacramento, esse corpus Christi, postea paulatim, solidiore cibo pasturus: postq̃ adoleuissent in domino. Idem potuit, & in apostolorum actis contingere, ubi nec beatus Petrus alloquens populum: et illis Christi fidem insinuans, ausus est adhuc aperte quicquam, de eius diuinitate dicere, ita abdita, et populis dubia mysteria non temere proferebant. At Christus apostolos suos, quos tam diu sua doctrina formauerat, ipso sacramenti instituendi principio, docere non dubitauit, panis uinique non amplius restare substantiam, sed manente utriusq; specie, utrunq; tamen, et panem, et uinum, in corpus et sanguinem suum esse cõuersum. Quod tam aperte docuit, ut plane mirandum sit, exortũ quenq̃ postea, qui rem tam claram, rursus uocaret in dubium. Quomodo enim potuisset apertius dicere, nihil illic remanere panis, q̃ quum dixit. Hoc est corpus meũ. Non enim dixit. In hoc est corpus meũ, aut cum hoc, quod uidetis, est corpus meum, tanq̃ in pane, aut simul cum pane, consisteret, sed hoc est (inquit) corpus meum, nimirum declarans manifeste (ut os cuiusq; gannientis obstrueret) hoc totũ, quod porrigebat, ipsius corpus esse. Quod ita porrectum apostolis

Contra Lutherum ex ipsis Christi uerbis

ſtolis, etiam ſi (quod non fecit) nomine panis appellaſſet, tamen quum ſimul admoneret audientes, idipſum, quod uocaret panem, nihil aliud eſſe, q̃ ſuum corpus, in quod totus fuerat ipſo mutante, cõuerſus, nemo potuiſſet dubitare, quid Chriſtus uellet panis appellatione ſignificari, eoq; circumſtantia ipſa (nam circumſtantiam Lutherus admittit) declarat euidenter, uocabulum panis, quum panis mutatur in carnẽ, abſq; ulla uiolentia facta uerbo diuino, panis ſignificare ſpeciem, non ſubſtantiam, niſi Lutherus adeo inhæreat proprietati uerborum, ut Chriſtum credat, in cælis quoq;, fuiſſe panem triticeum, aut ordiaceum: propterea, q; ipſe dicit de ſe, ego ſum panis, qui de cælo deſcendi: aut ueris uuis onuſtam uitem, quia dixit ipſe, ego ſum uitis uera: et pater meus agricola eſt: aut electos deniq; remunerandos in cælo, uoluptate corporea: propterea, q; Chriſtus ait. Ego diſpono uobis, ſicut mihi diſpoſuit pater meus, regnum, ut edatis et bibatis ſuper menſam meam, in regno meo.

Contra Lutherum ex circũſtantia

Lutheri faceta illuſio

LVTHERVS MVLTVS EST IN deſtruendis neotericorum argumentis, quibus defẽdere nituntur, et probare tranſubſtantiationem, rationibus petitis ex Ariſtotelica ſchola. Qua in re uidetur plus laboris inſumere, q̃ res exigat. Neq; enim ideo credit eccleſia, quia ſic illi diſputant, ſed quia ſic eccleſia iam inde ab initio credidit, et ne quis uacillet, ita credendum eſſe decreuit: ideo illi rationibus etiã philoſophicis

Neotericorum contra Lutherum diſſenſio.

philosophicis exercent ingenium, quibus, ut cunque docere possint, q; ex tali fide nihil sequatur absurdū, aut conuersio panis in substantiam nouam: necessario tollat, ac non relinquat priorem.

NAM Q; LVTHERVS AIT HANC fidem transubstantiationis, iam intra trecentos annos proximos esse natam, quum prius a Christo plus annis mille ducentis ecclesia recte creddiderit, nec interim de transubstantiatione tam portentoso (ut ait ille) uocabulo, mentio unq̄ ulla sit facta, si de uocabulo tantum litiget, nemo erit, opinor, illi molestus, ut credat transubstantiationem, modo credat panem sic esse conuersum in carnem, et uinum in sanguinem, ut nihil, neq; panis remaneat, neq; uini, præter speciem, quod ipsum uno uerbo uolunt, quicunque ponunt transubstantiationem. At istud, postq̄ ecclesia uerum esse decreuit, etiam, si nunc primum decerneret: tamen, si ueteres non credidere contrarium, q̄q̄ de ea re nunq̄ ante quisquam cogitasset, cur non obtemperaret Lutherus, ecclesiæ totius præsenti decreto: persuasus, id nunc tandem reuelatum ecclesiæ, quod ante latuisset? Spiritus enim, sicut, ubi uult spirat, ita spirat, et quando uult. Ioannis, iii

NVNC uero, non est istud tam nouum, q̄ fingit Lutherus, qui quum hanc transubstantiationis fidē natā esse dicat, ab annis hinc trecentis, ne graueť queſo concedere

concedere ſaltem quadringentos, Totidem enim opi
nor effluxiſſe, poſt æditum ab Hugone de ſancto Vi
ctore, librum de ſacramentis: in quo tranſubſtantiati
onis, & ſi non uerbum, rem certe & ſententiam reperi=
as. Ait enim hoc pacto, Iam quum unum ſit ſacramē
tum, tria ibi diſcreta proponuntur: ſpecies uidelicet ui
ſibilis, & ueritas corporis, & uirtus gratiæ ſpiritualis.
Vides, ut ſpeciem ponat panis, nō ueritatem, ueritā=
tem corporis, non ſpeciem. Et paulo poſt apertius.
Quod enim uidemus, ſpecies eſt panis & uini: quod
autem ſub ſpecie illa credimus, uerum corpus Chriſti
eſt: & uerus ſanguis Ieſu Chriſti: quod pependit in
cruce, & qui fluxit de latere. Item alio loco, multo ad=
huc manifeſtius, quum ait. Verbo ſanctificationis, ue
ra panis & uera uini ſubſtantia, in uerum corpus &
ſanguinem Chriſti conuertitur: ſola ſpecie panis & ui
ni remanente: & ſubſtantia, in ſubſtantiam tranſeun=
te. Clarum eſt igitur, hanc tranſubſtantiationis fidē,
antiquiorem eſſe aliquanto, q̄ fingit Lutherus. At ut
eum aſtringamus fortius, oſtendemus, quod ille na=
tum uideri uult intra annos trecentos, fidem fuiſſe
ſanctiſſimorum patrum, ab annis hinc plus mille.
Conſtat enim ante annos plus mille, ſic credidiſſe fi=
deles, ut faterentur totam panis uiniq; ſubſtantiam,
in Chriſti corpus & ſanguinem ueraciter eſſe conuer
ſam. Quo magis miror non pudere Lutherum, quum
dicat hanc fidem tranſubſtantiationis, intra annos
natam eſſe trecentos. Euſebium Emiſſenum, quis ne

Euſebius Emiſſenus

ſcit ante

scit ante annos plus sexcentos esse defunctum? qui quasi ueritus olim fore, qui talia molirentur: tot annis iam præteritis clamauit. Recedat (inquit) omne infidelitatis ambiguum, quoniam quidem, qui author est numeris: ipse est etiam testis ueritatis. Iam inuisibilis sacerdos, uisibiles creaturas, in substantiam corporis & sanguinis sui, secreta potestate conuertit, ita dicens. Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, & repetita benedictione, accipite & bibite, Hic est sanguis meus. Nonne hic uir sanctissimus aperte dicit, panis ac uini substantias, in substantias corporis & sanguinis esse conuersas? Quid beatus Augustinus quum ait. Nos autem in specie panis & uini, quam uidemus, res inuisibiles id est carnem et sanguinem honoramus. Quid potest apertius dici? Non enim dicit in pane et uino, sed in specie panis et uini. Lutherus negat panem appellandum esse, quod tantum sit species panis, et putat Augustinum fuisse uocaturum speciem panis, id, quod esset panis uera substantia? Gregorius item Nissenus, panis inquit, est ante consecrationem, sed ubi consecratur mysterio, fit et dicitur corpus CHRISTI. Quod ait esse ante consecrationem, hoc designat, post consecrationem non esse. Quin Theophilus quoq; , declarãs hæc uerba, hoc est corpus meum, hoc inquit, quod nunc do, et quod nunc sumitis. Non autem panis, figura tantum est corporis CHRISTI, sed in proprium CHRISTI corpus transmutatur, et paulo post

Augustinus

Gregorius Nissenus

Theophilus

lo post ait, si carnem et sanguinem cerneremus, sume re non sustineremus, propter hoc dominus, nostræ infirmitati condescendens: species panis & uini conseruat, sed panem & uinum, in ueritatẽ conuertit carnis & sanguinis. Hic uir piissimus, idemq; doctissimus, bis premit Lutherum. Nam primum illum articulum, hoc, docet non quomodo Lutherus docet exponendum. Hoc, id est hic panis, sed hoc, id est, id, quod nunc ego do, et quod uos sumitis, deinde dicit aperte, panis et uini non nisi species esse cõseruatas, substantias ipsas in corpus & sanguinem esse conuersas. At quid aliud uolunt, qui ponũt transubstantiationem, q̃ quod hic ait Theophilus, non intra trecentos hos annos proximos, quippe qui defunctus est aliquot annorum centenarijs, priusquam transubstãtiationis uocabulum nasceretur? Quid beatum Cyrillum commemorem, qui non tantum dicit idem, sed ferme etiam eodem modo? Ait enim. Ne horreremus carnem et sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens deus fragilitatibus nostris, infundit oblatis uim uitæ, conuertens ea in ueritatem propriæ carnis. Præterea ne quis dicat antiquos patres credi disse sic in eucharistia corpus esse CHRISTI, ut tamen remaneat panis, non ista tantum obstant quę diximus (quæ tamen obstãt apertissime) sed illud præterea, quod supra diximus ex Ambrosio, quum ait, licet figura panis et uini uideatur, nihil tamen aliud q̃ caro CHRISTI & sanguis post consecrationẽ credendum

Cyrillus.

ambrosius

credendum est. Videtis ut beatissimus pater dicat, non tantum corpus esse et sanguinem, sed etiam nihil esse præterea, licet panis & uinum esse uideatur. Et istud qui dicit, non intra trecentos annos proximos hoc dixit, intra quos, hanc transmutationis fidem exortam esse fingit Lutherus, sed dixit, ante annos plus mille. Nec ego certe, ueterum fere sanctorum patrum, quenquam puto fuisse probaturum, concinnam istam Lutheri similitudinem ferri cum igne coniuncti. Nam nemo unquam dixit, ferrum sic in ignem conuerti, ut tantum ferri species relinquatur. substantia ferri, in ignis mutata substantiam, quod, de pane & CHRISTI carne, ueteres sentiunt omnes. Aut si quis unus forte sensit, aliter tamen, neque una hirundo facit uer, et ille quisquis fuerit, potius excusandus est, q̃ in re tum non satis excussa, parum peruiderit, quam contra cæterorum omnium, contra totius ecclesiæ, contra tot ætatum fidē, sequendus, in quam ipse quoque quisquis fuerit, modo bonus fuerit, si nunc uiueret, dubio procul fuerat concessurus. NAM quisquis beatissimum CHRISTI corpus sic, ut debet existimat, facilius assentietur, quascunque duas substantias, simul manere coniunctas, quam ullum corpus aliud, manere commixtum cum uenerando corpore CHRISTI. Neque enim ulla substantia digna est, quæ cum ea misceatur substantia, quæ substantias omnes

Comparatio Lutheri eluditur

omnes condidit. Præterea olim patribus, opinor, multo adhuc minus fuisse placituram illam Lutheri collationem, qua sic uult panem simul restare cũ carne, sicut restabat in una Christi persona, deus cum homine. Nam, ut passim ueterũ quisq; patrum doctissimus, atque sanctissimus fatetur panem mutari in carnem, ita nemo tam impius erat, aut insscius, ut humanitatem conuerti senserit in diuinitatem, nisi forte nouam nobis personam, fingat Lutherus, ut quo modo deus assumpsit hominem, ita deus et homo assumant panem et uinum, quod si credat, habebitur opinor hæreticus, apud omnes, qui nõ sunt hęretici. Quamobrem, ut aliquando finem de transubstantiatione faciam, ex ipsis Christi uerbis et sanctorum uirorum sententijs, euidenter liquet, hanc, quam nunc tenet ecclesia, ueram esse fidem, qua creditur, panis aut uini substantiam, in eucharistia non manere, ex qua et illud sequitur. Hoc Lutheri dogma, quod contra docet, falsum esse prorsus et hæreticum. Quo ex dogmate, miror quid fructus, populo spondeat. An (quod ait ipse) ne quis propterea semet credat hæreticum, q̃ fors ita cum Luthero sentiat? At Lutherus ipse, fatetur nihil esse periculi, si quis hac in re sentiat, quod tota iam sentit ecclesia. At contra, tota ecclesia censet hæreticum esse eum, qui sentiat cum Luthero. Nõ debet ergo Lutherus animare quẽq̃, cui bene cupit, ut secũ sentiat, cuius sententiã tota condẽnat ecclesia, sed debet his suadere, quos amat, ut accedant

Lutheri uerba.

ut accedant illis, quos ipse quoq; indicat in nullo uersari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri uia: contra publicam fidem, non huius modo temporis, sed etiã ætatum omnium, nec liberat captiuitate credentes ei, sed educens e libertate fidei, hoc est e loco tuto, (quod Lutherus ipse fatetur) captiuat in errorem ducens in præcipitiũ, et uias inuias, incertas, dubias, eoq; plenas periculi, et qui amat periculum, perit in illo.

Exitus credentium Luthero.

POSTQVAM DVAS ILLAS, quas ipse sibi fingit captiuitates, homo in malum liber, euasit, ne mentem in dei captiuet obsequium, expugnat (ut simulat) captiuitatem tertiam, et libertatem proponit, qua, totam captiuet ecclesiam. Vtpote cuius lucidissimã nubem dispergere, colũnam ignis extinguere: archam uiolare fœderis, summum atque unicum sacrificium, dei propiciatorium, quod assidue pro populi peccatis offertur, homo plusquam sacrilegus, conatur auferre. Nã missam, omni fructu, qui ex ea promanat in populum, pro sua uirili despoliat. quũ missam negat bonũ opus esse, aut populo quicq; prodesse. Qua in re nescio, magis ne impietatem hominis admirer, an stultissimam spem, uel potius insanam superbiam, qui quum tam multas ipse commemoret sibi obiectas obices, nihil affert secum, quo reuellat ullam, sed perinde agit, acsi rupes foret arundine pfossurus. VIDET ENIM et fatetur obstare sibi sanctorũ patrum sententias, missæ canonem, to-

Tertia Lutheri captiuitas excutitur.

Quæ sibi Lutherus obiicit ipse non diluit.

tam deniq; totius eccleſię conſuetudinem, tot ſęculorum uſu, tot populorum conſenſu corroboratam. Quid ergo præſidij aduerſus tot acies, tã ualidas, tã inuictas opponit? Vſitata uia graſſatur, laborat ſeminare diſcordiam, et ſerere ſeditiones, plæbem in patres excitare, et quo uulgus ad defectionem prouocet ſtultiſſima ſolertia, et facillime coarguenda, mẽtitur, totius exercitus ducem Chriſtum, in ſuis ſeſe, caſtris habere, et euangelij tubam pro ſe ſimulat canere. Quo ſtratagemate, nullum unq̃ fuit excogitatũ ſtultius. Nam quis uſq̃ uiuit, aut tam impius, aut tam omnino ſtupidus, qui eccleſiam corpus Chriſti myſticum, ſic laceratam cenſeat, ut ubi membrorum omnium compago ſit, illinc caput putet eſſe diuulſũ, ut is qui carnem, quam ſumpſit nunq̃ deſeruit, eccleſiam, propter quam ſumpſit carnem, deſeruerit, et cũ qua ſe promiſit ad finem uſq; ſęculi permanſurum, ab ea prorſus tot iam ſæculis abfuerit, atq; ad Lutherum tandem coniuratiſſimum eius hoſtem tranſfugerit.

Argumentũ ualidum ex Chriſti promiſſione.

Verum uideamus obſecro, quid afferat pręſtigij, quo faciat uerum uideri, quod dicit Chriſtum pro ſe ſtare. Poſt longas ambages diffinit miſſam, deinde, ſeparat a miſſa, miſſæ cerimonias, excutit cœnam dominicam, et uerba Chriſti trutinat, quibus uſus eſt, quum inſtitueret miſſæ ſacramentum. Ibi quum teſtamenti uerbum, rem uidelicet, tam abſtruſam repperiſſet, iam tanq̃ profligatis hoſtibus, cœpit ingeminare uictoriam, uerbis adornat inuentum, (ut iactat)

ctat) ſuum, et tanq̃ myſterium hactenus inauditum: magno ſupercilio docet, quid ſit teſtamentum. Notandum eſſe clamat, ac memoria tenendum, teſtamẽtum eſſe morituri promiſſionem, qua nuncupat hæreditatem, et inſtituit hæredes. Hoc igitur ſacramentum, inquit, miſſæ, nihil eſt aliud, quam teſtamentũ Chriſti, teſtamentum uero, nihil aliud eſt, q̃ promiſſio hæreditatis æternæ, nobis Chriſtianis, quos ſuos hæredes inſtituit, corpus et ſanguinem ſuum, uelut ſignum ratæ promiſſionis adijciens. Hoc igitur decies repetit, inculcat, infigit, utpote, quod haberi uult immobile fundamentum, ſuper quod ædificet ligna, fœnum, ſtipulam. Nam hoc fundamento iacto, (q̃ miſſa Chriſti ſit teſtamentum) omnem ſeſe iactat impietatem euerſurum, quam impij (ut ait) homines inuexerunt in hoc ſacramentum, et ſe dilucide probaturum, ad communionem recipiendam, ſola fide ueniendum eſſe, de operibus cuiuſmodi ſint, non admodum eſſe curandum, conſcientia, quanto magis erronea ſit, ac peccatorum uel morſu, uel titillatione moueatur, tãto ſanctius accedi, quanto ſerenior, purior, et errore purgatior, tanto ſumi deterius.

Verba Lutheri teſtamentũ diſſidentis, &c.

Sacroſancta Lutheri dogmata.

Ad hæc, miſſam, bonum opus non eſſe. Miſſam nõ eſſe ſacrificium. Miſſam ſacerdoti tantum, non autem populo prodeſſe. Nihil prodeſſe defunctis, nihil cuiquam uiuentium. Impium eſſe errorem, ſi miſſa canatur pro peccatis, ſi pro cuiuſquam neceſſitate, ſi pro mortuis. Inanem eſſe rem et impiam:

fraternirates

fraternitates, et annuas defunctorũ memorias, abolendam esse talem omnem sacerdotum, monachorũ, canonicorum, fratrum, religiosorũ deniq; (quos uocamus) omnium alimoniam. Hæc igitur tot, et tam immẽsa bona, se repperisse gloriatur, in eo solo, q̃ hoc sacrosanctum sacramentum, comperit esse Christi testamentum. Iamq; in sententiarios protinus (quos uocat) doctores inuehitur. Exclamat in omnes, qui declamãt apud populum, q̃ quum illi tam multa scribant, hi tam multa loquantur, et prędicent de eucharistiæ sacramento, neutri tamen attingant quicquam de testamento, sed impie celent populum, bonum illud incomparabile, (quod tamen iam olim scisse profuisset) ex missa, nihil unq̃ boni laicos, neq; uiuos, neq; defunctos, esse consequuturos. Ob cuius rei ignorantiam, denũciat uniuersos hodie sacerdotes, et monachos cum episcopis, et omnibus suis maioribus, idololatras esse, atq; in statu periculosissimo uersari. Igitur istud Lutheri mysterium, (e quo tantas efflat glorias) quod definitionem testamenti, tam accurate ad sacramentum applicat, q̃ uerum sit non excutio, sed interim certe uideo, cur hoc inuentum tanquam nouum: tam magnifice iactet, pro suo. Nescio quos illic concionantes audiat, hic certe, non semel audiuimus, eam similitudinem ad tædium usque tractantes fraterculos, ut qui non ea dumtaxat afferrent, quę nunc pro nouis et exquisitis affert Lutherus, Christum esse testatorem, testamentũ in cœna condidisse,

Et tu Luthere ex illis.

Verba Lutheri.

Verba Lutheri.

hæreditatem

hæreditatem promiſiſſe, eandem, nuncupaſſe regnū cælorum. Hęredes inſtituiſſe fidelium cœtum, ſacramētum hoc, ſacrum eſſe ſignum, quod ſit adhibitum pro ſigillo, non hæc inquam tantum, ſed et teſtium numerum, et ſyngrapham, et alios teſtamentorum ritus, ex intimis utriuſque iuris erutos penetralibus explicarēt, atq; adamuſſim, omnia applicarent ad ſacramentū. Hoc aliquāto concinnius, ac uerius quoq;, q̄ Lutherus, quod ad idem teſtamentum referebant, non tantum, quę Chriſtus fecit in cœna, ſed etiā, quę paſſus eſt in cruce. Hoc uno tantum impares Luthero, q̄ mirabiles, et hactenus mauditos miſſæ fructus non inuenerunt, quibus et clerus, præſentis uitæ fructum omnem, et populus futuræ, pderet. Neq; enim ſacerdotibus, quicq̄ laici, temporalis boni conferrent ob miſſam, e qua pſuaderentur nihil ſe ſpiritualis boni referre. Sed operępreciū eſt uidere, qua ex arbore, tam ſalubres fructus colligat Lutherus. Poſtq̄ ergo ſæpius inculcauit, euchariſtiæ ſacramentum, ſignum eſſe teſtamenti: teſtamentum uero, nihil eſſe aliud, q̄ promiſſionem hæreditatis, inde continuo cenſet conſequi, ut miſſa neq; bonum opus eſſe poſſit, neq; ſacrificium, quod quiſquis ei conceſſerit: iam illi ſtatim, admittendus erit totus ille peſtium catalogus, quo, totam eccleſiæ faciem confundit. At quiſquis negauerit illi, iam tam magno molimine nihil egerit. Nam argumenta, quibus ea docere præ ſe fert, pudet propemodū recenſere. Ita ſunt in re tantæ maieſtatis nugatia

Contine tiſum lęctor.

Q; miſſa nō ſit opus argumentum Lutheri primum.

gatia prorsus ac friuola. Sic enim colligit (nam ipsius uerba recitabo) Audisti, missam nihil aliud esse, q̃ promissionem diuinam, seu testamentum Christi, sacramento corporis et sanguinis sui commendatũ. Quod si uerũ est, intelligis eam non posse opus esse ullo modo, nec alio studio a quoq̃ tractari, q̃ sola fide, fides autem non est opus, sed magistra et uita operum, Mirum est, quanto nixu parturiens, q̃ nihil peperit, nisi merum uentum, quem, quum ipse tam ualidum uelit uideri, ut montes possit euertere, mihi profecto uidetur tam languidus, ut agitare non possit arundinem. Nam si uerborum tollas inuolucra: quibus rem absurdam (uelut simiam purpura) uestit, si tollas exclamationes illas, quibus iam uelut re dilucide probata, toties in totam bacchatur ecclesiam, et non dum collata manu, tanquam ferox uictor insultat, nihil aliud restare uidebis, q̃ nudum et miserum sophisma. Quid enim aliud dicit tanto uerborũ ambitu, q̃ missa est promissio, ergo non potest esse op⁹. Quem nõ misereat hominis, si tam stupidus sit, ut ineptiam suam non sentiat, aut quis non indignetur, si sibi conscius, tam stupidos tamẽ omnes estimet christianos, ut tam manifestas insanias nequeant deprehendere. Non contendam cum eo de testamento et promissione, et tota illa diffinitione, et applicatione testamenti ad sacramentum. Non ero tam molestus ei, q̃ alios fortassis inueniet, si qui bonam ei partem istius fundamenti subruerint, qui et testamentũ nouum

sum dicant promissionem esse legis euangelicæ, quẽ admodum uetus fuit mosaicæ, et testamentum istud negent a Luthero satis scite tractari (neq; enim testatori nuncupandum esse nominatim, quid relinquat hæredi, quem ex asse instituat) neq; remissionem peccatorum, quam pro hæreditate nuncupatam Lutherus ait, idem esse quod regnũ cælorum, sed uiam potius ad cælum. Quas res atq; alias item aliquot, quisquis urgere uolet, ac premere, posset fortassis fundamenti Lutheriani structuram, machinis alicunde cõcutere. Verum istud eis permittam, qui uolent. Ego istud ei fundamentum, quod immobile postulat esse, non mouebo, tantum ostendam, ædificium quod superstruxit, facile per se corruere. Quod, quo liquidius appareat, consyderemus paulisper originem rei, missamque ad primum eius exemplar examinemus.

Lutherus adulteratur Christi testamentum.

CHRISTVS igitur, in illa cœna sanctissima, qua sacramentum illud instituit, corpus suum et sanguinem ex pane et uino confecit, ac tradidit manducandum, bibendumque discipulis, tunc intra paucas horas, idem corpus, eundem sanguinem in ara crucis obtulit in sacrificium patri, pro peccatis populi, quo sacrificio peracto, testamentum consummatum est. In cœna iam morti proximus, quemadmodum solent morientes, testamento quodam testatus est mentem suam, quid, se defuncto, fieret in memoriam sui. Instituens igitur sacramentum, quum suum

Cœna dominica pulchre expenditur.

quũ ſuũ corpus ac ſanguinẽ exhibuiſſet diſcipulis, ait illis, hoc facite in meam commemorationem. Hoc, ſi quis expendat diligenter, uidebit Chriſtum ſacerdotem æternum, loco ſacrificiorum omnium, quæ, temporarium moſaicæ legis ſacerdotiũ offerebat, (quorũ etiam plæraq; ſacroſancti huius ſacrificij typũ gerebant) unum ſacrificium, omnium ſummum, omniũ plenitudinem, et quandam ueluti ſummam inſtituiſſe, quod et offerretur deo, et in cibum daretur populo. Qua in re, ut Chriſtus ſacerdos erat, ita diſcipuli eotenus repræſentabant populum, qui non conſecrabant ipſi, ſed conſecratum de manu ſacerdotis ſui ſumebant, ſed eos, ſtatim deus in ſacerdotes elegit, atq; inſtituit, ut ipſi idem ſacramentum facerent, in commemorationem eius. Quod, quid aliud eſt, q̃, ut cõſecrarent, nec ſibi tantum ſumerent, ſed et exhiberẽt populo, et offerrent deo. Nam ſi ibi nobis inſtet Lutherus, ſacerdotem offerre non poſſe, quia Chriſtus in cœna non obtulit, recordetur eorum, quæ dixit ipſe, teſtamentum inuoluere mortem teſtatoris, nec ante, uires et robur ſumere, et tota perfectione cõpleri, q̃ eo moriente, qui teſtatus eſt. Quamobrem non ea ſolum pertinent ad teſtamentum, quæ prius fecit in cœna, ſed etiam oblatio eius in cruce: nam in cruce conſummauit ſacrificium, quod inchoauit in cœna, eoq;, totius rei commemoratio, nempe conſecrationis in cœna, et oblationis in cruce, uno celebratur ac repræſentatur ſacramento miſſæ, atq; adeo uerius

mors

mors repræſentatur q̃ cœna. Apoſtolus enim quum Corinthijs ſcriberet. Quotieſcunq; panem hunc comederitis, et calicem biberitis adiecit, non cœnã domini, ſed mortem domini annunciabitis.

VENIAMVS ergo nunc ad præclaras iſtas Lutheri rationes, quibus probat, miſſam neq; bonum opus eſſe, neq; ſacrificium, et q̃ q̃ præſtaret prius tractare de ſacrificio, tamen, quoniam ille primam quæſtionem fecit de opere, ſequemur illum. Quum igitur ita colligit: miſſa eſt promiſſio, ergo non eſt bonum opus, quia nulla promiſſio eſt opus. Dicemus miſſam, quam ſacerdos celebrat, non uerius eſſe promiſſionem, q̃ fuit conſecratio Chriſti, et ſimul quæremus ab eo: an non aliquod opus tum fecerit Chriſtus, quod ſi neget, mirabimur profecto, ſi quum is opus faciat: qui imaginẽ facit ex ligno, Chriſtus nullum prorſus opus fecerit, quum carnem ſuam fecerit ex pane: q̃ ſi ullum opus fecerit, quin id bonum fuerit, nemo opinor dubitabit: nam ſi bonum opus fecit mulier: quæ caput eius perfudit unguento, quis poteſt ambigere an bonum opus fecerit Chriſtus, quũ corpus proprium, et in cibum exhiberet hominibus, et in ſacrificium offerret deo? Q̃ ſi negari non poteſt, niſi ab eo: qui in re maxime ſeria ualde uelit nugari, bonum opus feciſſe Chriſtum, nec iſtud etiam negari poteſt, in miſſa bonum opus facere ſacerdotẽ, quippe qui non aliud facit in miſſa, q̃ Chriſtus in cœna fecit, et cruce. Hoc enim declarãt uerba CHRISTI,

Reſpondetur argumẽtis Lutheri.

Confutatio efficax argumenti Lutheri.

Confirmatio confutationis.

Alia confirmatio eiusdem.

Hoc facite in meam commemorationem: quibus uerbis, quid aliud uolebat, ut in missa repræsentarent, ac facerent, q̃ quod ipse faciebat in cœna, et cruce? Instituebat enim, et inchoabat in cœna sacramentum, quod in cruce perfecit. Nam hac ratione potissimum nata esse uidetur occasio, ut aqua, ex ecclesiæ ritu, uino misceretur in calice: quia aqua cum sanguine de latere morientis effluxit in cruce. Quum ergo negari non possit, quin bonum opus, et in cœna, et in cruce fecerit Christus, neq; etiam, q̃ sacerdos eadem repręsentat, ac facit in missa, quomodo tum fingi potest, missam bonum opus non esse? Quamobrem etiam, quum Lutherus ita rem tractet, ut quia laici communio, alteri non prodest laico, ideo nec sacerdotis missa prosit populo, uehemẽter ipse cęcutit, dum tenebras alijs conatur offundere, quum non uideat hoc interesse, q̃ laicus nunc recipit tantum e manu sacerdotis, sicut primo recęperũt apostoli e manu Christi, sacerdos uero facit, quod tũ fecit Christus. Nã idẽ corpus offert deo, quod obtulit Christus. Qua ex re, et illud patet, q̃ frigidum argumentum sit, quo missam comparat cum sacramento baptismi, aut coniugij, cõtendens efficere, ut quoniam laicus baptizari non potest pro alio: aut pro alio, uxorem ducere, ideo, nec sacerdos missam pro alio possit celebrare. Nam coniugium plane sustulit e sacramentis: et recte etiam baptismum, quum dicit, non esse uere, nisi unũ sacramentum. Cur ergo nunc baptismum comparat, et coniugium

Aliud Lutheri argumentum.

gium cum sacramento missæ: si illa non habet pro sacramentis? Qz̃ q̃ etiam, si utrunq; fateretur esse sacramentũ, (quod re uera sunt) tamen neutrũ erat sic comparandum huic sacramento missæ, quin hoc sacramẽtum, quod est proprium corpus ipsius, qui dominus est sacramentorum omnium, sacramenta reliqua possit, quæ fecit ipse, singulari aliqua prærogatiua prȩcellere: quum clare constet, ꝙ quemadmodum, in omnibus alijs sacramentis, sacerdos prodest ministrando singulis, sic in hoc sacramento, dum offert in missa, prodest, et bonum communicat uniuersis. Alioqui, si tam seuere Lutherus exigat, ut omnia sacramenta sint inter se similia, et in eucharistiæ sacramento, nihilo potior sit sacerdotis conditio, q̃ laicorum: quare non cogit, ut sacerdos alterius manu, semper communicet, nec sinatur sibi sacramentum sumere, q̃q̃ potest conficere: quemadmodum licet claues habeat pœnitentiæ, semet non potest absoluere? Nam quod affert de fide, quam a singulis censet oportere præstari, et suam cuiq; fidem prodesse, non sacerdotis, quemadmodum nec Abraam (ut ait) pro omnibus iudæis credidit, istud quidẽ uerũ dicit, at nihil tamẽ magis id ꝓbat, quod proponit. Nã neq; Christus ipse, a semet oblatus in cruce, sine sua cuiusq; fide seruauit populũ, ne quis id missam putet cuiusq; sacerdotis efficere: q̃ tamen missa cuiuslibet sacerdotis, illis prodest ad salutẽ, quorũ propria fides meruit, ut boni, quod tã immẽsum missa cõmunicat multis, possint esse participes.

Confutatio eiusdem.

Aliud Lutheri argumentum.

Elegans eiusdem confutatio.

Fructus missæ.

Qz̃ q̃

Qꝛq̃ poteſt & ad hoc ualere nonnunq̃, ut incredulo quoq; fidem procuret infundi, quemadmodum Chriſti mors et paſſio procurauit, ut gratia daretur gentibus, qua, per auditũ uerbi, uenirent in fidem Chriſti.

SED Lutherus ſatis ſentit ipſe, facile deſtrui quicquid adſtruxerat, ſi miſſa poſſit eſſe ſacrificium, aut oblatio, quæ offeratur deo. Hanc igitur obicem ſe pollicetur amoturum, quod, quo fidelius facere uideatur et efficacius, obijcit ſibi ipſe prius quædam, quæ ſibi ſentit obſtare. Iam et alterum (inquit) ſcandalum amouendum eſt, quod multo grandius eſt, et ſpecioſiſſimum, id eſt, q̃ miſſa creditur paſſim eſſe ſacrificium, quod offertur deo. In quam opinionẽ, et uerba canonis ſonare uidentur, ubi dicitur, Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, et infra. Hanc oblationem, item clariſſime poſtulatur, ut acceptum ſit ſacrificium, ſicut ſacrificium Abel &c. Inde Chriſtus hoſtia altaris dicitur. Accedunt his dicta ſanctorum patrum, tot exempla, tantuſq; uſus per orbem conſtanter obſeruatus.

Qꝛ miſſa nõ ſit ſacrificium Lutheri uerba.

AVDISTI LECTOR quas obices ipſe ſibi ſentit obiectas. Audi nunc uiciſſim, q̃ Herculeis uiribus aggreditur amouere: His omnibus, inquit, oportet conſtãtiſſime opponere uerbũ et exemplum Chriſti. At quæ ſunt igitur illa uerba Chriſti, quæ tot olim ſanctis patribus, ac toti Chriſti eccleſiæ tot ignorata ſæculis: uelut nouus Eſdras nobis Lutherus inuenit

Irridetur Lutherus.

Luther⁹ nouus Eſdras.

rus inuenit? Hoc declarat ipſe quum dicit. Niſi enim, miſſam obtinuerimus eſſe promiſſionẽ ſeu teſtamentum, ut uerba clare ſonant, totum euangelium, et uniuerſum ſolatiũ amittimus. Verba nunc audiuimus, reſtat, ut uideamus exemplum. Exemplum ergo ſubiungit. Chriſtus (inquit) in cœna nouiſſima, quũ inſtitueret hoc ſacramentum, et condidit teſtamentum, non obtulit ipſum deo patri, aut ut opus bonum pro alijs perfecit, ſed in menſa ſedens, ſingulis idem teſtamẽtum propoſuit, et ſignum exhibuit. Iſta ſunt ergo uerba Chriſti, iſtud eſt exemplum, e quibus nunc demũ, Lutherus unus perſpicue uidet, miſſam non eſſe ſacrificium, nec oblationem. Mirum eſt igitur, ex tot ſanctis patribus, ex tot oculis, quot, in eccleſia tam multis ſæculis, idem legerunt euangelium, nullum fuiſſe unq̃ tam perſpicacem, ut rem tam apertam deprehenderet, imo omnes etiamnum tam cæcos eſſe, ut ne adhuc quidem queant, id, (quod cernere ſe Lutherus iactat) q̃q̃ ipſo monſtrante perſpicere. An non Lutherus hallucinatur potius, et aliquid ſe uidere putat, quod nõ uidet, et digito conatur oſtendere, quod nuſq̃ eſt? Nam obſecro, qualis eſt iſta probatio, quũ docere nititur, miſſam non eſſe ſacrificium, ex eo, ꝙ ſit promiſſio, quaſi promiſſio et ſacrificiũ ita ſibi mutuo pugnarent, quemadmodum frigus et calor. Quæ Lutheri ratio adeo prorſus friget, ut nec reſponſo digna uideatur. Nam legis Moſaicæ tam multa ſacrificia, q̃q̃ eſſent figuræ omnia futurarum rerum, tamen promiſſiones

Lutheri uerba.

Argumentũ Lutheri ab exemplo, ut ipſe putat Chriſti.

Reſpõdetur argumento Lutheri de ſacrificio.

Promissiones sacrificiorum ueteris testamenti.

promissiones erant et ipsa. Promittebant enim ea, propter quæ fiebant, non modo futura quondam illa, quorum erant figuræ, sed etiam liberationes, expiationes, purgationes, purificationes populi tunc præsentis, pro quo, more solemni quotannis offerebantur. Quæ res quum tam aperta sit, ut nemo prorsus eam possit ignorare, ridicula plane dissimulatio est ista Lutheri, quum nunc argumẽtetur fieri id non posse, quod non ipse tantum, sed populus quoq; nouit tam sæpe factum.

Respõdetur argumento Lutheri ab exemplo.

NVNC ueniamus ad exemplum Christi, quo nos arbitratur Lutherus uehementer opprimi, propterea q̃ Christus in cœna sacramento non usus est pro sacrificio, nec obtulit patri: ex quo probare conatur, q̃ missa quæ respondere debet exemplo Christi, quo, fuit instituta: non potest esse sacrificium, nec oblatio.

Præcipuum Lutheri fundamentum subuertitur

SI LVTHERVS TAM RIGIDE nos reuocet ad exemplum cœnę dominicæ, ut nihil sacerdotes permittat facere, quod ibi Christus fecisse non legitur, sacramentum quod consecrant: nunq̃ ipsi recipient. Suum enim corpus, Christus in euangelio non legitur, ubi cœna scribitur, ipse recepisse. Nam q̃ doctores aliquot eum recæpisse tradunt, & q̃ idem canit ecclesia, nihil potest pro Luthero facere, quum illi, neq; doctores omnes, neq; totius ecclesiæ fides, ullam faciat fidem, neq; credendum censeat quicquam, (nam ita scribit in sacramento ordinis) nisi firmatum

scripturis

ſcripturis, et iiſdem etiam claris, cuiuſmodi certe ſcripturis, non opinor, inueniet, q̃ ſuum corpus in cœna receperit Chriſtus, ex quo ſequetur, ut dixi, nec ſacerdotes debere, quod conſecrant ipſi, recipere: ſi tam rigide nos obſtringat Lutherus ad exemplum cœnę dominicę. Q̃z ſi ideo concedat recipiẽdum ſacerdotibus, quia recæperunt apoſtoli, et eos contendat id iuſſos facere: quod tunc apoſtoli fecerunt, non quod Chriſtus, hac ratione nunq̃ conſecrabunt ſacerdotes. Conſecrabat enim Chriſtus, non apoſtoli. Res ergo docet non id ſolũ ſacerdotes in hoc ſacramento facere, quod Chriſtus fecit in cœna, ſed etiam quod poſtea fecit in cruce, quædã etiam tradentibus apoſtolis, quæ Chriſtus aut nuſq̃ fecit, aut certe nõ legitur uſq̃ feciſſe, cuiuſmodi ſunt geſtus, et ſigna, quibus utuntur, dũ conſecrant, quorum ego nonnulla credo ab ipſis promanaſſe apoſtolis. Præterea, q̃ in canone miſſæ, quædam uerba, uelut a Chriſto prolata recẽſent, quę nuſq̃ in ſcriptura ſacra leguntur, et tamen non dubitatur, quin dixerit. Multą enim dicta ſunt, et facta per Chriſtum, quæ nullus euangeliſtarũ cõplectitur, ſed quædam recente memoria eorum qui interfuerunt, uelut per manus deinceps tradita, ab ipſo apoſtolorũ tempore, ad nos uſq̃ peruenerunt. LVTHERVS nõ dubitat CHRISTVM in cœna dixiſſe. Hæc quotieſcunq̃ feceritis, in mei memoriam facietis, atq̃ hæc uſq̃ adeo, pro comperto habet, Chriſti uerba fuiſſe, ut inde ſumat argumentum, neminem cogi ad recipiendum

Miſſa paſſionem repræſentat nedũ cœnam.

recipiendum ſacramentum, ſed rem cuiuſq; relictam arbitrio tantum ad hoc aſtringi, ut quoties facimus, faciamus in memoriam Chriſti. Hæc ergo uerba, nō legit apud euangeliſtas, in cœna domini. Nam illic nihil aliud legitur, q̄, hoc facite in mei commemorationem. Vbi ergo legit illa uerba: Hæc quotieſcunq; feceritis, an non in miſſa? Opinor certe non alibi. Nam apud apoſtolum, alia ſunt. Igitur, qui tantum fidit, et utitur illis uerbis, quia repperit in canone, cur non pari fide ſuſcipit eiuſdem uerba canonis, quibus miſſa, oblatio dicitur et ſacrificium? Quamobrem, ſi ſacerdotes in miſſa fatetur, recte recipere, quod cōſecrant: q̄q̄ nulla ſcriptura clara (cuiuſmodi ſolam recipit Lutherus) Chriſtum teſtetur, illud nec in cœna feciſſe, nec uſq̄: non debet mirum uideri Luthero, ſi ſacerdos offerat Chriſtū patri, quod nō uno loco, clara teſtante ſcriptura, Chriſtus ipſe fecit in cruce. Nam crucem etiam, ad teſtamentum in cœna factum, pertinere, Lutheri quoq; ratio demonſtrat, quum teſtamentum dicit, mortem teſtatoris inuoluere, utpote qua ſola perficitur. Præterea, non aliunde (quod dixi) uidetur, et id inſtitutum, ut aqua uino miſceretur in ſacramento: quæ res, non in cœna legitur eſſe facta, ſed cruce. DESINAT ergo Lutherus, argumentū nugax opponere, ut quia Chriſtus in cœna ſeſe non obtulit, ideo ſacerdos non offerre credatur in miſſa: in qua, nō ſolū repreſentat, quod in cœna fecit Chriſtus, ſed etiam quod in cruce, in qua conſummauit Chriſtus,

Christus, quod inchoauit in cœna. At postremum argumentum Lutheri, quo, uelut anchora sacra, sustinetur nauis: omnium est nugacissimum. Quomodo (inquit) fieri potest ut sacerdos offerat deo, quod ipse sumit? Repugnat (inquit) missam esse sacrificium, quum illam recipiamus. Idem simul recipi & offerri non potest, nec ab eodem simul dari & accipi. Deterret nos ubiq; Lutherus, a rationibus philosophicis, quum ipse in re tam sacra, se firmet in meracissimo sophismate. Nam quod unq; fuit sacrificium in lege mosaica, quod non sumebant qui offerebant? An quod deo offerebatur, ipse comedebat? Nunquid ego manducabo carnes taurorum aut sanguinẽ, inquit deus, hircorum potabo? Præterea si Christus, & sacerdos fuit et sacrificium, cur non potuit Christus instituere, ut sacerdos, qui idem sacrificium representaret, uictimam & offerret et sumeret? Sed hac in re, ne Lutherum uidear imitari, qui nihil habet pro se: nisi quod e suo fingit capite: afferemus quod dicit beatus Ambrosius de missa. Quanta inquit, cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate, atq; animi puritate: istud diuinum & cœleste mysterium est celebrãdum domine deus, ubi caro tua in ueritate sumitur, ubi sanguis tuus in ueritate bibitur, ubi summis, ima, humanis: diuina iunguntur, ubi adest sanctorum præsentia et angelorum, ubi tu es sacerdos et sacrificium, mirabiliter et ineffabiliter, quis digne hoc potest celebrare

Postremum argumentũ Lutheri.

Anchora sacra Lutheri præciditur.

Insignis insscitia Lutheri.

Psalmo. xxiiii.

argumentũ satis probabile.

ambrosius

mysterium, nisi tu deus omnipotens, offerentem fe-
ceris dignum. Videtis ut hic beatissimus pater, & ob
lationem appellat missam, et in eadē, CHRISTVM
ipsum dicat, & sacerdotem esse, et sacrificium, quem-
admodum fuit in cruce. Cuius authoritati quantum
Lutherus tribuat, uiderit ipse, quantum uero tribue-
Gregorius. rit beatus Gregorius, facile declarauit, quum illū imi
tatus ita scriberet. Quis fidelium dubitare possit in
ipsa immolationis hora, ad sacerdotis uocem cœlos
aperiri, in illo Christi mysterio: angelorum choros ad
esse, summis ima sociari, terram cœlestibus iungi,
unum quid ex uisibilibus & inuisibilibus fieri? Et ali-
bi. Hæc nanq; singularis uictima, ab æterno interitu
animas soluit, quæ illam nobis mortem unigeniti re-
parat. Nec minus aperte, quum dicit. Hinc ergo pen
semus, quale sit pro nobis istud sactificiū, quod uni-
geniti filii passionem semper imitatur. Videmus, ut
non solum diuus Ambrosius, sed & beatus Gregori-
us, Immolationem appellat missam & sacrificium, ac
fatetur in ea, non ultimam tantū Christi cœnā (quod
Lutherus ait) sed & passionem eius representari. Nec
Augustinus tamen istud soli censuerunt illi. Nam & Augustinus,
non semel idem fatetur. Ait enim de missa. Iteratur
quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit.
Quia quotidie labimur: Christus pro nobis, quoti-
die immolatur. Item Eucharistia est oblatio benedi-
cta: per quam benedicimur, ascripta: p quam omnes
in cœlum ascribimur, rata: per quam, in uisceribus
Christi

Christi censemur. Quum igitur uiri tam eruditi, tam sancti, missam dicant oblationē & sacrificium, quum per eam, non cœnam tantum sentiant, sed etiam passionem Christi cōmemorari, quum inde, tam immensa bona prouenire fateantur, quum ijsdem consentiens, eadem, in missa tota decantet ecclesia: uehementer admiror, qua fronte, Lutherus audeat clamare cōtrarium, missam non esse sacrificium, non esse oblationem, non prodesse populo, eludens authoritatē totsanctorū patrum, immo totius ecclesiæ, uanissimo figmento suo, quasi omnia, quæ de oblatione & sacrificio fiunt et dicuntur in missa, intelligerentur de reliquiis iudaici ritus, quo, leuasse dicit sacerdotem ea, quæ offerebantur a populo. Quod Lutheri cōmentum, tam ineptum uisum est, & tam absurdum etiam ipsi Luthero, ut dubitauerit, an sanctorum patrū sententias, & ecclesiæ totius consuetudinem tam futili ratione defenderet, an potius ex professo contemneret. Nam quid dicemus (inquit) ad canones et authoritates patrum? Respondeo (inquit) si nihil habetur, quod dicatur, tutius est omnia negare, q̄ missam concedere opus, aut sacrificium esse, ne uerbum Christi negemus, simul cum missa pessundantes, tamen quo seruemus et eos, dicemus illa omnia reliquias esse ritus iudaici. Ergo ne nihil dicatur, homo ciuilis et honori sanctorum patrum parcens, & honori totius ecclesiæ, tanquam officij gratia, ne stulte loqui uiderentur, præclarum illud figmentum suum de reliquijs.

Epilogus.

Verba Lutheri.

Obenignitatē Lutheri.

quijs iudaici ritus: pro uelamẽto dignatus est eorum pudendis prætexere, quod si quis ammoueat: illorum periculo fecerit. Nam Lutherus ingenue non ueretur, si quis eum stringat arctius, quicquid unq̃ fuit sanctorum patrum, quicquid unq̃ in ecclesia moris fuit, exufflare, potius uidelicet, q̃ concedat missam bonũ opus esse, uel sacrificium, hoc est, potius q̃ concedat uerum esse, quod uerum est. Nam quod ait eos negare uerbum CHRISTI, ac fidem simul cũ missa pessundare, quicunq; dicunt missam esse sacrificiũ, nemo est, opinor, qui credet hac in parte Luthero, ni si primum doceat aut aliud euangelium legisse se, q̃ sancti illi patres legerunt, aut illud idem, uel legisse diligentius: uel intellexisse melius, aut sibi deniq; maiorem esse curam fidei, q̃ ulli unq̃ hactenus mortalium fuerit, At euangelium credo non proferet nobis aliud, neq; si proferet, audietur, etiam si angelus cum eo de cœlo descenderit. Illud uero, quod profert, neq; diligentius excussit, neq; perspicit acutius, q̃ olim et excussum est, et perspectum ab illis, quorum nemo se repperisse dixit illic, quod nunc iste iactat repperisse sese, missam bonum opus non esse: non esse oblationem, non esse sacrificium, deniq; fidei cura cuiusmodi fuit utrisq;: non potest cuiquã esse obscurum, qui quid utrinq; scriptum sit, non oscitanter expenderit. Veteres illi uiri sanctissimi uiderunt, sicut sacramentorum omnium hoc esse summum, quod ipsum sacramentorum dominum complectatur, ita sacrificiorum omnium

Lutheri arrogantia.

Lutherus uel doctrina uel stultitia singularis.

omnium hoc esse unicum, quod solum in loco tot ō=
lim sacrificiorum restiterit, postremo, operum omni=
um, quæ pro salute populi fieri possunt: longe lateq; Excellentia missæ,
saluberrimū. Nam quum cætera sacramenta prosint
singulis solum, hoc in missa prodest uniuersis, & quū
omnes orationes, quibus alius pro alio intercedit a=
pud deum, non impediri tantum, sed & frustra fieri
possint, hominum uicio, misericors dei clementia,
missam instituit pro salute fidelium, in qua suum ipsi=
us corpus offerretur tam salubre sacrificium, ut eius
fructum, nullius ministri quantauis iniquitas, a po=
pulo suo, uel auertere possit, uel imminuere. Hæc
patres illi sanctissimi quum uidissent: summam habu
erunt curam, summam adhibuere diligētiam, ut pro=
pitiatorium hoc sacramentum, & fide quam maxima,
posset haberetur, et honore quam posset maximo, co
leretur: eoq;, cum alia multa, tum hoc quoq; sedulo
tradiderunt, panem & uinum in eucharistia non ma=
nere, sed in carnem & sanguinem CHRISTI uera=
citer esse conuersa. Missam sacrificium esse docuerūt,
in quo CHRISTVS ipse: pro populi christiani
peccatis immolatur. Tum, quoad mortalibus licet,
immortale mysterium, uenerando cultu, & mysticis
ornarunt ritibus. Populum dum celebratur in suæ
salutis procuratione uenerabundum adesse iusserunt.
Denique, ne laici dissuetudine recipiendi sacramen=
ti, paulatim ex toto desinerent, sanxerunt ut semel
saltem quotannis: eucharistiam quisque susciperet,

His

His igitur atq; alijs eiuſmodi multis, ſancti patres ec cleſię, alijs alij temporibus, ſolicitudinem ſuam, circa ſacramenti huius reuerẽdi fidem ueneratione mq; declararunt. Ideo iactare non debet Lutherus (id quod iactat tamen) eos qui miſſam dicunt eſſe ſacrificium, aut alij, q̃ ſumenti prodeſſe, uerbum Chriſti fidemq; ac miſſam ipſam peſſundare. At Lutherus, Chriſti uerbum, fidemq;, ac miſſam ipſam, ne peſſundẽtur et corruant, quo pacto, ſuis humeris ſuſtinet: id uero uiciſſim conſiderare profuerit. Initio, nomen ipſum ſacramenti, demutat in deterius, et quum tot ſæculis appellatum ſit euchariſtia, uel ſacramentum corporis Chriſti, ille ne nomen, audientes admoneat maieſtatis rei, iubet uocari panem. Deinde, panem et uinum, quæ ueteres conuerſa fatentur in corpus et ſanguinem domini: Lutherus adhuc manere docet integra, ut ordine paulatim, honorem a Chriſto traducat in panem. Tum, licet non damnet eccleſiam, quæ ritibus et cerimonijs ornauit, et ampliauit miſſam: tamen cenſet, q̃ miſſa foret multo chriſtianior, ſi ueſtium, cantuum, geſtuum, et cæterarum cerimoniarum omnium pompa tolleretur, ut eſſet uicinior et ſimilior primæ omnium miſſæ, quam CHRISTVS in cœna celebrauit cum apoſtolis, imo uero, ut q̃ minimum ſuperſit corũ, quæ ſimplices animos plæbeculæ commoueant, et in uenerationem numinis inuiſibilis, uiſibilis honoris maieſtate conuertant. Ad hæc docet, et omnibus modis

Lutherus Athlas.

Dogmata et inſtitutiones eccleſiaſticæ Lutheri.

dis inculcat, missam bonum opus non esse, sacrifi-
cium non esse, oblationem non esse, nemini pror-
sus e populo prodesse. Quorsum hæc tam sancta
& euangelica lectio? nempe ut populus totus, missa
relicta sacerdoti, cui soli prodesse persuasum habe-
ant, negligant ipsi, & suum officium rei sibi inutili
subducant. Deniq; ut ipsi quando communicantur,
tantum fidem afferant, testamenti se fore compotes:
qualescunq; conscientias attulerint: imo quo magis er-
roneas attulerint, & peccatorum uel morsu, uel titil-
latione turbatas: tãto magis, se nouerint diuinæ pro-
missionis esse participes, præsertim quum sacramen-
tum hoc, sit medicina peccatorum, præteritorũ præ-
sentium & futurorum, quæ nullum sibi locum repe-
riret, scilicet in eo, qui nimis anxie semet prius ideo a
peccati morbo purgauerit, ut secũdum apostoli præ-
ceptum probans semetipsum, conscientia q̃ maxime
potest pura et syncera, discumbat in mensa domini,
ut quum dicere non possit iustificatus sum, illud sal-
tem possit, nullius mihi conscius sum. Luthèrus ergo
postea q̃ preparationem istam docuit breuem & com
pendiariam ad suscipiẽdam eucharistiam, nempe, in
sola fide promissionis, nullis operibus bonis, leuissi-
ma disquisitione conscientiæ: postremo, ne quicquã
desit absolutæ sanctimoniæ ad suscipiendum sacra-
mentum: suum uotum aperit, quoties et quibus an
ni temporibus potissimum uelit, cogi populum com
munionem sumere, nempe, prorsus nullo. Quid

Lutherus populum abigit a missa.

Præparatio Lutheriana ad eucharistiam.

ita?

Tempora plæbi a Luthero ſtatuta adcõmunicandum.

ita: quid: an quiſq; tam cæcus eſt, ut nõ uideat, quorſum hæc tam putida tendant? Certe non aliorſum, q̃, ut populus ſenſim a communione ſacramẽti deſciſcat in totum, qui primum a quotidiana cõmunione deflexit in ſeptimum quenq; diem, poſt, in lõgius diſtulit: tandem, deſtiturus uidebatur omnino, niſi patres illud ueriti, ſanxiſſent, ut ter in anno, quiſq; communicaret, interminati, non habendum pro chriſtiano, qui non obtemperaſſet. At nec id tamen, diu potuit obtineri. Quamobrem, ad ultimum eo deſcenſum eſt, ut inferius deſcendi non poſſit, niſi ferme prorſus ad inferos: nempe, ut ſemel ſaltem in anno communicemus: quam conſuetudinem, ſi Lutherus (ut optat) poſſet amoliri, mundus, refrigeſcente indies feruore fidei, propediem profecto redigeretur eo, quo iam pridem peruenìſſet, niſi hoc ſolemni quotannis communicandi ritu, fuiſſet retentus, ut aliquando nullũ ferme remaneat in populo communicandi ueſtigiũ, fortaſſe nec in clero quidẽ, ſi Lutherus obtinere poſſit, ut miſſa non apparatu tantum et cerimonijs, ſed populi quoq; frequentia, ſpe, ac ueneratione ſpolietur. Hæc ſunt ergo præclara illa promiſſa Lutheri. Hæc eſt ſpecioſa illa libertas, quam pollicetur ex ecclesia catholica uenientibus ad ſe, nempe ut liberẽtur aliquando, ab uſu et fide ſacramenti. Quamobrem ego hac de re amplius diſputare ſupſedeo, utpote, re magis ex ſe perſpicua, q̃ ut cuiquam diſputari debuerit. Tantum indicaſſe nõ oberit, aſtutiſſimas uerſuti ſerpentis.

serpentis insidias, quibus iam perspectis (perspicit enim non dubito, quisquis non plane cæcus est) non erit opus hortari quenq̃ ut pręuisa mala deuitet. Nemo erit opinor, tã uecors, ut ex ecclesia dei, desciscat in synagogam satanæ, e Christi seruitute fugiens, cui seruire regnare est, asserat se in libertatem propositã a Luthero, ubi solo libertatis nomine, sciens prudensq; in præmonstratas diaboli pedicas inijciat pedes. Sed una cũ psalmista omnes Christi fideles hũc uersum clament. A iudicijs tuis non declinabimus, quia tu legem posuisti nobis.

Libertas transfugientium ab ecclesia christi ad Lutherum. Psalmo Cxviij.

RELIQVIS ERGO SACRAMENtis nihil opus est immorari, quorum plęraq; omnia tollit, quum eucharistiæ sacramentum, quod unicũ ferme relinquere uidebatur, tamen ut ostendimus, ita tractarit, ut nemini relinquat dubium, quin & illud quoq; paulatim machinetur amoliri, nec ullum sane sacramentum laudat, nisi in alterius iniuriam. Nam sic & baptismum effert, ut deprimat pœnitentiam. Qq̃ baptismum etiam ipsum tractauit sic, ut satius multo fuerit non attigisse. Nam primum, quo uideretur sancte rem sanctam tractaturus, multis uerbis docet fidem habendam promissioni diuinæ, qua salutem promittit credentibus & baptizatis. Irascitur, & insectatur ecclesiam, q; Christiani non docentur hãc fidem, quasi quisquam sit usquã tam rudis christianę fidei, ut hoc sit docendus, & tamen tanq̃ rem nouam

et inauditam ferme, Lutherus hoc proponit, cum in-
signi contumelia doctorum omnium. Sed hoc nō est
Lutheri mos perpetuus. ei nouū in rebus notis, tanq̄ nouis nugari. Qui postq̄
hanc fidem uerbis multis ostendit, deinde fidei diui-
tias, in hoc, extollit, ut nos reddat pauperes bonorū
Iacobi. ij. operum, sine quibus, ut beatus Iacobus ait, fides o-
mnino mortua est. At Lutherus sic fidem nobis com-
mendat, ut non solum permittat nobis uacationem
ab operibus bonis, sed etiam suggerat audaciā qua-
Lutheri uerba pernicio-sissima. liumcunq; facinorū. Ait enim: Iam uides, q̄ dives sit
homo christianus, siue baptizatus, qui etiam uolens
non potest perdere salutem suam quantiscunq; pec-
catis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata eum pos-
sunt damnare, nisi sola incredulitas. O uocem impiā,
& omnis impietatis magistram, ita per se exosam, pi-
js auribus, ut non sit opus eam redarguere. Ergo nō
damnabit adulterium? non damnabit homicidium?
non periurium? non parricidium? si tantum credat se
quisq̄ saluandum fore per uirtutem promissionis in
baptismate? Nam hoc dicit apertissime, neq; quicquā
corrigunt hanc sententiam, uerba quæ statim subiū-
Lutheri uerba. git, immo uerius augent, ait enim: Cætera omnia, si
redeat uel stet fides in promissionem diuinam bapti-
zato factam, in momento absorbentur per eandem
fidem, immo ueritatem dei, quia seipsum negare non
potest, si tu eum confessus fueris, et promittenti fide-
liter adhæseris. Quibus uerbis, quid aliud dicit, quā
quod dixit prius? si absit iucredulitas, cætera flagitia

omnia

omnia, in momento abſorberi in ſola fide, ſi cõfeſſus fueris Chriſtũ, et eius promiſſioni fideliter adhæſeris, hoc eſt, firmiter credideris te ſaluandum per fidem, quicquid feceris. Et quominus dubites quo tẽdat, contritio (inquit) et peccatorum confeſſio, deinde et ſatiſfactio, & omnia illa hominũ excogitata ſtudia, ſubito te deſerent, et infeliciorem reddent, ſi in ipſis tete diſtẽderis, oblitus ueritatis huius diuinæ. Cuius ueritatis? nempe huius, q̃ nulla peccata poſſunt te damnare, niſi ſola incredulitas. Quæ chriſtianæ ferent aures, peſtilens hoc ſerpentis ſibilum, quo baptiſmum non in aliud leuat, q̃ ut premat pœnitentiam, et baptiſmatis gratiam ſtatuat impune peccandi licentiam? In quam ſententiã, et iſtud facit, q̃ ei non placet illud beati Hieronymi pœnitentiã eſſe ſecundã tabulã poſt naufragiũ, negat peccatũ fidei eſſe naufragiũ, et ſic diſputat, tanq̃ illud uerbũ prorſus interimat omne robur fidei. At quis neſcit, niſi Lutherus, peccatorẽ non ſolũ non ſaluari per ſolã fidẽ baptiſmi ſed etiam illum ipſum baptiſmum ei ceſſurum in cumulum damnationis? et merito quia læſit deum, a quo totam acceperat baptiſmi gratiam, et cui plus a deo datur, ab illo uiciſſim plus exigitur. Igitur, quum fidem per opera mala peremerit, cur dici non poteſt feciſſe naufragium, qui e dei gratia decidit in manus dæmonũ, e quibus abſq̃ pœnitentia nõ reponit in eũ ſtatum, ut baptiſmus ei rurſus prodeſſe poſſit. Num hic impie ſcripſit Hieronym? Num impie tota ſenſit eccleſia

Lutheri uerba.

Hieronymus.

ecclesia, quæ non credit Luthero, sine pœnitẽtia, per solam fidem christianos esse tutos, in medijs scelerí= bus. Præterea, sic totus est in fide sacramentí, ut non admodum curet de forma uerborum, quum uerbum tamen per quod significatur aqua, non minoris esse momentí debeat q̃ aqua ipsa, in qua, si putat ullam adhibendam esse curam, ut pura sit & elementaris: nullam ne decet adhiberí ad inquirendam et exercen= dam ueram aliquam uerborum formam, quam certũ sit, & nunc obseruarí per ecclesiam, & olim in usu fu= isse ueteribus.

Lutherus q̃ tribuat sa= cramentis.

POST HAEC ITA magnificat fidem, ut propemodum uideatur innuere solam fidem sine sa= cramento sufficere. Nam interim sacramẽtum priuat gratia, dicit sacramentũ ipsum nihil prodesse, negat sacramenta gratiam conferre, aut gratiæ efficatia si= gna esse, aut omnino quo ad efficatiam significatio= nis, sacramenta legis euangelicæ differre quicq̃, a sa= cramentis legis moisaicæ. Qua in re non multum dí= sputabo, sed tamen uidetur mihi, quum omnia in fi= guris contigerint iudæis, quarum, ueritas est in lege christiana, nihil absurdi consecuturum, si quis credat sacramenta, quibus utitur ecclesia, tantum præcelle= re synagoge sacramentis, quantum lex noua ueterem legem antecellit, hoc est, quantum corpus umbram

Hugo de. S. Victore.

superat. Quod ego tamen, neq; primus cogito, neq; solus. Hugo de sancto uictore, quem nemo nõ habet

& pro

et pro uiro docto & bono. Dicimus, inquit, ſacramẽta omnia ſigna eſſe quædam eius, quæ per illa datur gratiæ ſpiritalis. Oportere autem, ut ſecundum proceſſum temporum, ſpiritualiũ gratiarũ ſigna, magis ac magis ſemper euidentia, ac declaratiua formarentur, ut cum effectu ſalutis, creſceret cognitio ueritatis. Et paulo poſt: Quia circumciſio eas tantũ, quæ foris ſunt, enormitates, amputare poteſt, eas uero q̃ intrinſecus ſunt, pollutionũ ſordes, mundare nõ poteſt: uenit poſt circumciſionẽ, lauacrum aquæ, totũ purgãs, ut perfecta iuſtitia ſignificaretur. Nemo negabit opinor, hunc ſaltem doctorẽ, ſentire ſacramentum baptiſmi & interius purgare, et efficacius perfectam ſignificaſſe iuſtitiam, q̃ fecerit circumciſio. Qua in re Lutherus duas uias commemorat, & utranq; refutat, alteram qua arbitrati ſunt plurimi eſſe aliquam uirtutem occultam, ſpiritalem in uerbo & aqua, quæ operetur in animo recipientis gratiam dei: alteram eorũ, qui nihil uirtutis tribuerunt ſacramẽtis, ſed gratiam cenſuerunt a ſolo deo dari, qui aſſiſtit ex pacto ſacramentis a ſe inſtitutis, ſed quoniam utriq; in hoc conſentiunt ſacramenta eſſe efficacia ſigna gratiæ: utranq; uiam reiſcit Lutherus. Ego ut neſcio utra uia ſit uerior, ita neutram audeo plane contemnere.

Duæ opiniones de poteſtate ſacramentorum.

NAM ET ILLA ipſa uia, cui nunc pauciores aſſentiunt, non omnino uidetur abſurda, q̃ aqua ipſa per uerbum, occultam habeat animæ purgandæ potentiam. Nam ſi creditur ignis in animã agere, uel ad punienda

Cõparatio.

ad puniẽda,uel ad expurgãda peccata, quid uetat
poteſtate dei,per quã et illud fit,aquã quoq; ad eluen
das animæ ſordes,poſſe penetrare. In quam ſententi=
Auguſtinus am uidentur & Auguſtini uerba facere, quum ait.
Aqua baptiſmi, corpus tangit, & cor abluit. Et illud
Beda. Bedæ quoq; dicentis,q; Chriſtus tactu mundiſſimæ
carnis ſuæ:uim regeneratiuam contulit aquis. Præ=
terea uidetur illud, in idem uergere quod propheta
Ezechiel. xvi. canit Ezechiel. Laui te aqua, et emũdaui ſanguinem
tuum ex te. Quæ uerba,q̃q̃ de præterito loquitur an=
te baptiſmum inſtitutum: tamen, ut mos eſt prophe
tarum, de futuro intelliguntur, nec de corpore dum=
taxat abluendo loquitur,in quo nihil eſt dignũ,quod
propheta prædiceret, nec alia ablutio unq̃ abluit ani=
mæ crimina, præter ſacramentum baptiſmi, de illo
igitur loquutus uidetur Ezechiel in perſona dei,præ=
dicentis, in ſacramento baptiſmi mundationem futu=
ram eſſe per aquę lauacrum. Quod ipſum paulo poſt,
Ezechiel. xxxvi. idem propheta proſequitur apertius, per uerbum de
futuro. Effundam,inquit,ſuper uos aquam mundam,
& mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris.
An non per aquam promittit emundationem? Q̃q̃
Zacharias. multo adhuc apertius rem uidetur oſtendere Zacha=
rias. Exibũt, inquit, aquæ uiuæ de hieruſalem, medi=
um earum ad mare orientale, et medium earum ad
mare nouiſſimum. Hic ſermo an non nobis euiden=
ter baptiſma depingit? aquam uidelicet de eccleſia
manantem, quæ et originale peccatum purget, & a=

ctuale,

ctuale, quam non mortuam appellat, ſed uiuam, ut oſtendat, opinor, per occultam ſanctificationem dei: elemento corporeo uim uitæ ſpiritalis infuſam.

Q̃q̃, ut dixi, qua uia, deus per ſacramenta infundat gratiam, neq; mihi iudicium arrogo, neq; ualde ueſtigo, quũ ſint ininueſtigabiles uiæ eius, ſed certe ali- Ro. 11.
qua uia credo feciſſe deum, ut illic aqua non ſit ocioſa, ubi tam multa & tam magna prædicat facienda per aquam, præſertim, quum et aqua, et ſal, et alia quoque corporea, ſine ſacramento fidei, per uerbum dei recipiant ſpiritalem uim, niſi prorſus uana ſint omnia quibus cærei, ignis, aqua, ſal, panis, altare, ueſtes, annuli, uel adiurantur exorciſmis, uel inuocatione gratiæ benedicuntur. QVAE, ſi uim ullam recipiunt, aut ullam numinis præſentiam extra ſacramentum, quanto magis credibile eſt, aquam e Chriſti latere manantem, ſpiritalem uitæ uim, fonti regenerationis infũdere? De quo, CHRISTVS ipſe pronunciat, q̃ niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poterit uidere regnum dei, ad quod ut ait apoſtolus, uocamur in baptiſmo.

QVO in baptiſmo, q̃ Lutherus multum tribuit fidei, non aduerſor, modo ne tantum tribuat fidei, ut fides malam uitam defendat, aut (quæ formare debet) exterminet ſacramenta.

At quum certam illam et indubitatam fidem exigit in ſuſcipiente ſacramentum, ego potius optandam

q̃ exigendam

q̃ exigendum puto. Nam et beatus Petrus, quum ita populum hortaretur: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum uestrorum, et accipietis donũ spiritus sancti: nõ dubito, quin paratus fuerit, ad baptismum recipere totum populum: nec tamen a toto populo repẽte exegisset illam summam certam, et indubitatam fidem Lutheri, quam nemo se satis sciret attigisse, sed promittebat ex ipso sacramento, omnibus, qui se dumtaxat offerrent, et cuperent, remissionem peccatorum, et gratiam. Nam magna quædam res est, certa et indubitata fides, neq; semper, neque cuiq; contingit, etiam ex his fortasse, qui sibi contigisse non dubitant. Ego profecto sperare non dubitem, quin dei benignitas suis sacramentis assistat: et uisibilibus signis, inuisibilem infundat gratiam, et sacramenti sui feruore, teporem credentiũ adiuuet: multos per sacramenta consequi salutem, qui de sua fide non amplius polliceri possunt, q̃ potuit ille, qui dixit. Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Qua in re, si cui alij præterq̃ aduersario, uidear nimium sacramento tribuere: sciat me nihil diffinire, nihil omnino statuere, quod præiudicet fidei, cui ego nihil derogo, sed ut solam fidem sine sacramento, nõ puto sufficere in eo, qui sacramenti compos esse potest: ita neq; sacramentum sufficere sine fide, sed utrũq; oportere concurrere, et utriusq; robur cooperari, et tutius opinor, aliquid sacramẽto concedere, q̃ tantum dare

Fides et ratione et scripturis suffulta.

Marci. ix.

fidei

fidei, quantum donat Lutherus, qui ſacramento neq; gratiam relinquit, neq; efficaciam ſigni. Pręterea, fidē ipſam nihil facit aliud, q̄ flagitioſæ uitæ patrociniū, quemadmodum ante uberius declarauimus. Quam rem quo magis aſtrueret, poſtq̄ ſacramenta priuauit gratia, eccleſiam priuat & uotis omnibus, & legibus. Nec quicq̄ mouet illū, q; deus ait, Vouete et reddite. Sed de uotis non dubito, quin exurgent ex his, quos ille uouiſtas uocat, & uotarios, qui pro ſua profeſſione reſpōdeant. Nā illos ex eccleſia, ſemel, ferme prorſus eliminat uniuerſos. De legibus uero, demiror hominem præ pudore potuiſſe tam abſurda cogitare, quaſi chriſtiani peccare nō poſſent, ſed tam perfecta foret tanta multitudo credētium, ut nihil decerni debeat, uel ad cultum dei, uel ad uitanda flagicia. Sed eadem opera, et eadem prudentia, tollit omnem poteſtatem et authoritatem principum et prælatorum. Nam, quid faciet rex aut prælatus, ſi neq; legem poteſt ponere, neq; poſitam exequi, ſed populus abſq; lege uelut nauis abſq; gubernaculo fluctuet. Vbi eſt ergo illud apoſtoli? Omnis creatura poteſtatibus ſub limioribꝰ ſubiecta ſit. Vbi illud? Si male agis: regē time, nō ſine cauſa gladium portat. Vbi illud? Obedite præpoſitis ueſtris, ſiue regi quaſi præcellēti, & quæ ſequunt. Cur igitur, ait paulus, bona eſt lex? Et alibi. Lex eſt uinculum perfectionis. Præterea, cur ait Auguſtinus. Non fruſtra ſunt inſtituta poteſtas regis & cognitoris ius, ungula carnificis, arma militis, diſci-

Vouiſtę et uotarii.

De legibus.

Lutherus chriſtianis ſummam de cernit licentiam.

Ro. xiii.

Ibidem.

Hebr. xiii.

I. Timoth. 5

Prouer. xiii

Auguſtinus

plina dominantis, ſeueritas etiam boni patris. Habẽt omnia iſta, modos ſuos, cauſas ſuas, rationes, utilitates, et hæc, quum timentur, et mali cohercentur, et boni, quieti inter malos uiuunt. Sed de regibus dicere ſuperſedeo, ne uidear meam cauſam agere. Iſtud quæro, ſi nemo, nec homo, nec angelus, poteſt ſuper hominem Chriſtianum legem ponere: cur tot leges ponit apoſtolus, et de legendis epiſcopis, et de uiduis, et uelandis fœminarum capitibus? cur ſtatuit, ne fidelis coniũx ab infideli diſcedat, niſi deſeratur? Cur audet dicere: Cæteris dico ego, non dominus? Cur exercuit tantam poteſtatem, ut fornicarium ſatanæ iuberet tradi in interitum carnis? Cur Petrus Ananiam et Saphiram ſimili pœna percuſſit, q̃ e ſua ipſorum pecunia paulum reſeruaſſent ſibi? Si multa ſtatuebant apoſtoli, præter ſpeciale præceptum domini, ſuper Chriſtianum populum: cur non idem, propter populi commodum faciant hi, qui ſucceſſerunt in apoſtolorum locum? Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus, uir ſanctus, & nihil arrogans, iubere non dubitauit, ut per ſuam dioceſim coniuges in quadrageſima coniugalibus abſtinerent amplexibus, & indignatur Lutherus, ſi romanus pontifex ſucceſſor Petri, uicarius Chriſti, cui Chriſtus uelut apoſtolorum principi tradidiſſe creditur claues eccleſiæ, ut cæteri per illum et intrarent, & pellerentur: ieiunium indicat aut præculas? Nam quod ſuadet, corpore parendum eſſe, animo retinendam libertatem, quis tam

I. Corin. vii
Ibidem.

Act. v.

Ambroſius coniuges ab amplexibus in quadrageſima iuſſit abſtinere.

cæcus

cæcus eſt, ut ſtrophas iſtas non uideat? Cur ignem gerit, et aquam, homo ſimplex et ſanctulus? Cur iubet, uelut apoſtoli uerbis, hominum ſeruos non fieri, hominum ſtatutis non ſubijci, et tamen parere iubet pontificis iniuſtæ tyrannidi? An apoſtolus hoc pacto prædicat? Reges nihil iuris habent in uos, iniuſtum feratis imperiũ. Domini ius non habent in uos, feratis iniuſtam ſeruitutem. Si Lutherus parẽdũ eſſe non putet: cur parendum dicit, ſi parendum cenſet: cur ipſe non paret? Cur homo uerſipellis talibus ludit technis? Cur in pontificem, cui dicit obediendum eſſe: conuicijs inſurgit? cur tumultum ſuſcitat? cur in illum concitat populos? cuius uel tyranni = dem (ut uocat) fatetur eſſe ferendam. Profecto non ob aliud, opinor, q̃ ut fauorem ſibi conciliet improborum, qui ſuorum ſcelerum impunitatem cuperent, et eum, qui pro libertate eorum iam decertat, caput ipſis inſtituerent, et eccleſiam Chriſti tam diu ſupra firmam petram fundatam, demolirentur: & eccleſiam nouam ex improbis & flagitioſis conflatam erigerẽt, cõtra quam, clamat propheta: Odiui eccleſiam malignantium, & cum impijs non ſedebo, & una cum illo, noſtra clamet eccleſia. Dirige me in ueritate tua, quia tu es deus ſaluator meus, & te ſuſtinui tota die.

Qui diſſidet Lutheri techna a ſimplicitate Pauli.

E POENITENTIA POENI

d tet audire, quas nugas, quæ ſomnia, q̃ abſurda, q̃ impia, q̃ ſibi repugnantia deblateret. Primum ſuo more, uelut nouũ proponit, quod omnibus eſt notiſſimum, fidem habendam promiſſioni dei, qua, promiſit pœnitenti remiſſionem peccatorum, et iam inſectatur eccleſiam, q̃ hanc fidem non doceat. Quis eſt obſecro, qui hortatur quenq̃ ad iudæ pœnitẽtiam: ut doleat, quod commiſit, nec tamen ſperet remiſſionem? Quis doceret orandum pro uenia, niſi, qui doceret promiſſam pœnitenti ueniam? Quid prædicatur ſæpius, q̃ dei tam immenſa clemẽtia, ut nulli quãtumuis ſcelerato, ſe emendanti, claudat miſericordiam? Nemo ne, præter Lutherum legit unq̃ Quacũq̃ hora ingemuerit peccator, ſaluus erit? Nemo legit dimiſſam adulteram, ueniam prophetæ datam: non adulterij tantum, ſed homicidij quoq̃, Paradiſum latroni datum: et eo datum tempore, quo commiſſa prius flagitia, nulla potuit ſatiſfactione redimere? Tantum abeſt, ut hæc non doceatur fiducia conſequendę uenię, (quam præteritã eſſe clamat Lutherus) ut potius in eam partem nimij ſint, qui populos docent: ita per ſe libenter in hanc fiduciam præcipites, ut magis in alteram partem ſint auocandi, qua, contemplentur ſeueram, atq̃ inflexibilem dei iuſtitiam. Decuplo enim plures inuenies, qui nimia peccẽt iſtius promiſſionis fiducia, q̃ deſperatione remiſſionis

Lutheri mos, notiſſima ceu ignota proponere.

Ezechie. xviii. Ioãnis. viii II. Regum xii. Lucæ. xxiii.

Populus nimis præceps in fiduciam conſequẽdæ ueniæ.

nis

nis obtinendæ. Desinat ergo Lutherus, eam rem, p noua nobis, et admiranda proponere, quam nemo non nouit. Desinat quiritari desuetam esse, qua nihil est usitatius.

DE CONTRITIONE.

OBLITERATIS, INQVIT, promissione et fide, uideamus, quid substituerunt in in locum earum. Tres, inquit, partes dederunt pœnitentiæ: contritionem, confessionem, satisfactionem. Quas omnes tres, ita tractat Lutherus, ut satis perspicuum faciat, nullam earũ satis ei placere. Nam primum, in contritione indignatur, et iram dei uocat insustentabilem, q attritioni fiat locus, et credatur deus in dolore non satis de se uehementi, p sacramentũ supplere, quod deest homini. Videamus ergo, q̃ præclare tuetur, quod dicit, quid ipse contra statuat. Magnam rem docet esse contritionem, nec facile parabilem. Iubet omnes habere pro certo, et indubitate credere, propter uerbum promissionis, omnia sibi peccata esse dimissa, et a deo se solutos in cœlo, postq̃ per os hominis soluti sunt in terra. Qua in re, ipsius assertio uel in idem recidet quod reprehendit, uel multo magis erit absurda. Nam deus aut his dumtaxat, per pœnitentiam promisit peccata remittere, qui quantũ peccati moles exigit, ante conteruntur: aut his etiam qui minus, aut deniq; remittit et illis, qui nihil conteruntur omnino, si non promisit nisi (quantum poscat peccati magnitudo) contritis, non potest Lutherus, (quod

Lutheri uerba.

Luthero nimiũ displicet attritio

Lutheri uerba.

Lutherus undequaq; constrictus.

(quod omnes iubet) certus esse, et indubius se esse solutum. Nam quomodo scire se potest obtinere promissum, qui se scire non potest satis esse contritum? Nemo enim nouit mortalium omnium, quantū contritionis exigat mortale peccatum. Qz si ueniam promisit deus parū (pro sceleris mole) contritis, tunc promisit his quos isti uocant attritos, & iam cum his cōsentit Lutherus: quos reprehendit. At si promisit deus, nihil omnino dolentibus: magis promisit attritis, hoc est utcunq; dolentibus. Quamobrem, si tantum contritionem admittit, hoc est sufficientem dolorem, nemo certus esse potest se esse absolutū, et sic Lutheri perierit, aut falsa fuerit, & erronea absolutionis certa illa & indubitata fiducia. Sin ei dicat: cuius alioqui tepido ac remisso dolori peccata non remitterentur, per pœnitentię sacramentum remitti omnia: fatenti se peccatorem et petenti ueniam: et per os fratris obtinenti: quid dicit aliud q̄ sentiunt illi quos insectatur? Qui dicunt ex attritione, per sacramentū superueniens, fieri contritionem. Sacramentum enim supplere, quod deest homini. Aut ergo falsa est positio Lutheri, certum esse hominem de absolutione, aut uelit nolit, admittendum est ei, si non uerbum attritionis, certe res, quam, isti uerbo designant, quam si concesserit (concedet autem, nisi uelit de sua sententia discedere) hominis est intempestiue nugantis, re concessa, contendere de uocabulo.

Lutherus in labyrintho.

RVRSVS magnificis uerbis totā inuadit ecclesiā, tanq̄

tanq̃ peruerſe doceat contritionem, dum ex peccatorum collectu et conſpectu, docemur parare cõtritionem, quum prius doceri deberemus (ut ait ille) principia et cauſas cõtritionis, nempe diuinę cõminationis & promiſſionis immobilẽ ueritatẽ, quaſi nõ talia paſſim dicantur apud populũ, prolatis etiã in eandẽ ſententiã locis multis e ſcriptura ſacra, neq; minus minacibus, neq; minus conſolantibus, additis pręterea cauſis, in procurandã contritionẽ, neq; minus efficacibus (q̃ ſunt iſtę quas Lutherus exigit) & longe ſanctioribus. Nã hæ cauſæ nihil fere proponunt, præter metũ pœnę, et ſpem pręmij, quæ cõuerſio ad deũ non tam grata eſt, ac ſi quis conuertatur amore, hoc fiet, ſi non iſta quiſq; tantũ proponet ſibi, quæ Lutherus affert, cõminationẽ dei et remiſſionis promiſſionem, ſed illa etiã, quæ docent hi quos Lutherus tanq̃ nihil docentes irridet, nẽpe, dei in ſe benignitatẽ, & toties in nihil bene meritẽ, in toties merentẽ male, ampliter collata beneficia. His enim rebus ſibi a ſe propoſitis, adducetur peccator, ut plus doleat offenſum tam pium patrem, q̃ tam potentem dominũ, & minus pœnã ſuam timeat, q̃ iram dei, nec tam cœlũ cupiat, q̃ fauorẽ dei. Hæc conſideratio bonitatis diuinæ format contritionẽ (An neſcis homo inquit apoſtolus, q᷑ dei benignitas ad pœnitentiã te inuitat?) et format ut dixi ſanctiorem, q̃ ſit hæc, quã, ex metu pœnæ et ſpe remiſſionis format Lutherus, qui neminẽ iactat illa docere, pręter ſe, quum omnes et eadem doceãt et meliora.

Iuſtiores cõtritionis cauſæ / q̃ quas affert Lutherus.

Ro. ii.

Arrogantia Lutheri.

Confeſſionẽ

CONFESSIONEM ita tractat: ut in publicis criminibus, quæ sine confessione nota sunt toti populo: confessionẽ exigat: ubi minus est opus. Occultorũ uero confessionem ita uersat lubricus, ut quũ non reijciat prorsus, tamẽ relinquat incertum, an pro re iussa et demandata recipiat. Nam e scripturis eam negat probari, tamen placere sibi dicit, & utilem esse, ac necessariã, nec tamẽ dicit omnibus, sed ad pacãdas dumtaxat afflictas conscientias, opinor, significans, q̃ si quis habeat conscientiam suæ similem, quę uel de sua sanctitate secura sit, uel de uerbo promissionis diuinæ certa sit, ei non sit opus occultorum cõfessione. Alioqui si quis meticulosus sit, ad pacandam conscientiam, confitendum esse. Quamobrem, quoniã tam dubie uerba sua suspẽdit, mihi uisum est afferre quædam, quæ de necessitate confessionis loquuntur apertius. Et quia ex scripturis, haberi negat occultorũ cõfessionem. Primo loco, proponam eum locũ ex ecclesiastico, qui non soli mihi uidetur, omnes tres pœnitentiæ partes complecti. Fili, inquit, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed adora dominũ, & ipse curabit te, auerte te a delicto, & dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum. Curat enim deus, dum soluit in cœlo, quod sacerdos soluit in terra: dirigimus manus in satisfactione, auertimus a delicto per contritionem, cor uero a delicto, in confessione mundamus. iuxta illud prophetæ, Effundite coram illo corda uestra.

Eccles. xxxviii.

Psal. lxi.

da uestra. Tres pœnitẽtię partes cõplectitur et Chry-
ſoſtomus, quum ait: perfecta pœnitentia cogit pec- Chryſoſto-
catorẽ omnia líbenter ſufferre: Et ínfra: In corde eíus mus.
contrítio, ín ore eíus confeſſio: ín opere, tota humílí-
tas: hæc eſt fructífera pœnítentía. Pro confeſſione fa-
cit et íllud. Cognoſce uultum pecoris tuí. Quomodo Prouer.
enim poteſt cognoſcere, ſi non índicetur? Quíd eo xxvii.
manifeſtíus, quod legítur numerí capite quínto. Lo- Numeri
quutus eſt dominus ad Moſen, dícens. Loquere ad quinto.
fílios Iſrael: Vír ſiue mulier, quũ fecerít ex omnibus
peccatís, quæ ſolent hominíbus accídere, et per ne-
glígentiam trangreſſi fuerint mãdatum domíní, atq;
delíquerint, confitebuntur peccatum ſuum. Huc et íl-
lud pertínet, quod ín lege ueteri Iudæorum, quíbus
omnía contíngebant ín figura, populus ínfectus le- Leuitici.
pra íuſſus eſt ſe ſacerdotíbus oſtendere. Nam ſi deus xiii.
ídeo ſcrípſit ín lege: Non allígabis os bouí tríturanti, Deutero.
ut nos admoneret, æquum eſſe, ut quí altarí ſeruít de xxv.
altarí uíueret: (quemadmodum declarat apoſtolus, I.Co.ix.
quí íllud aít ín lege ſcríptum, non propter boues, ſed
propter homines. Nunquid de bobus, ínquit, cura
eſt deo? Non eſt, cur quiſq; dubítet, per lepram íllam
corpoream, ín lege carnalí, ſignificatum eſſe peccatũ
in lege ſpíritalí. In quam íntelligentíam, ut nos pau-
latím duceret Chriſtus aít leproſis, (quos dum írent
non a corporís tãtum, ſed ab animæ quoq; lepra mũ-
dauít): Ite (ínquit) oſtendíte uos ſacerdotíbus. Iam íl-
lud díuí Iacobí. Confitemíní alterutrum peccata uſ̃ra: Iacobi v.

etiam si non nesciam alios alio trahere. Mihi certe (nec soli) uidetur de sacramentali confessione mandatum. An non illud quoq; facit aperte pro confessione, quod per Esaiam ait dominus? Tu dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Q; si quid ualere debet authoritas sanctorum patrum, ualere debet in primis, quod ait beatus Ambrosius: Non potest quisq; iustificari a peccato, nisi peccatum ipsum fuerit confessus. Quid dici potest apertius? Præterea Ioannes Chrysostomus. Non potest, inquit, gratiam dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per confessionē. Denicq; beatus Augustinus: Agite pœnitētiā, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi, occulte ago, quia apud deū ago. Ergo sine causa dictū est. Quę solueritis super terram. Ergo sine causa claues datę sunt. Verum de confessione, si uerbum nullum, neq; nominatim, neq; in figura legeretur, neq; quicq; a sanctis patribus diceretur: tamen quum uideam totū populum tot sæculis peccata sua patefacere sacerdotibus, quum ex ea re, tam assidue uideam tantum boni prouentū, tam nihil enatum mali, aliud neq; credere, neq; cogitare possem, q; eam rem, non humano consilio, sed diuino plane mandato, et constitutam esse, et conseruatam. Neq; enim ulla humana authoritate, populus unquam potuisset adduci, ut occultissima scelera quorum tacitam conscientiam horrebant, quæ ne prodirent in lucem, tanti referebat ipsorum, in alienas aures (qui posset quum uellet prodere) tanto cum pudore

Esaiæ. xliij.

Ambrosius.

Chrysostomus.

Augustinus

Matthæi. xviii.

Matthæi. xvi.

Solida confirmatio cōfessionis clā culariæ.

dore, tanto cum periculo, tam incunctanter effunderent. Neq; fieri potuisse, quum tam numerosi presbyteri boni maliq;, promiscue, confessiones audiant, ut audita continerent, etiam hi, qui alias nihil continẽt, nisi deus ipse, qui sacramentum instituit, rem tam salubrẽ speciali gratia defenderet. Mihi ergo quicquid ait Lutherus, non ex aliqua populi consuetudine, nec ex institutione patrum, sed ab ipso deo, uidetur instituta et preseruata confessio.

Argumentũ non improbabile.

IAM Q; LVTHERVS RESERVAtiones peccatorum damnat, per quas interdicitur, ne quilibet sacerdos remittat omnia, sed quædam episcopi requirant manum, quædam etiam papæ, istuc spectat, q; homo popularis sic exequat omnia, ut summi pontificis odio, pontifices omnes in classem cogat infimorum sacerdotum, tam cæcus odio, ut iurisdictionem non discernat ab ordine, imo uero multo adhuc cæcior: ut qui nec ordinem uideat ullum, sed omnia plane permisceat et confundat horrore, sacerdotesq; ipsos, prorsus in laicorum classem redigat. Quum deus ecclesiam hanc militantem, ad exemplar triumphantis effinxerit, cur tot gradus, tot ordines legens illic, nullum gradum, nullum ordinem, nullum prorsus discrimen admittit hic? Quorsum igitur tam multa scripsit apostolus de episcopis, si nihil iuris in gregem suum plusq; sacerdotes reliqui, nihil plus q; laicus quiuis haberet episcopus?

Lutherus omnia confundit.

Sed

Ratio aduersus Lutherum pro episcoporum authoritate, ut reseruent peccata.

Sed de laicis dicemus postea, interim de sacerdote dicemus. Sacerdos quilibet ordinem quidem habet, sed authoritatem iudicandi non habet (quæ res ad absoluentem pertinet) priusquam ei gregis alicuius cura committitur, idoneus tamen ante reputatur, cui cura tuto possit committi. Episcopus ergo, qui curã habet totius diocesis, si cui sacerdoti partem quampiam suæ curæ commiserit, an non ipsa ratio docet, hunc, non amplius aut ligare posse aut soluere, nisi quatenus ille permiserit, sine cuius mandato, nihil omnino in illius populo uel ligare quenq̃, uel soluere potuisset? Quippe, quod nec ipsi licebat episcopo in aliena dioceſi. Quid ergo miri est, si quædam sibi reseruat episcopus: quorum curam putat esse maiorem, quam ut cuilibet possit (etiam non imperito) committi? Quod quum tot sæculis obseruatum sit, ne populus, nimis facili proposita remissionis facultate, procliuius in scelera prolaberetur, Lutherus nunc demum, ne quisquam difficultate pœnitentiæ deterreretur a peccando, quidlibet iubet permitti cuilibet, non sacerdoti modo, sed etiam laico, in tãtum progressus ineptiæ, ut quum uulgo mulieres male audiant, quasi parum probe taceant, si quid audierint secretius, ille, mulieres etiam uelit uiris esse a confessionibus. At mulierem, quum docere non permittat apostolus: non eligeret opinor in sacerdotem Lutherus, qui nisi prædicantem: negat ferme quenquam esse sacerdotem. At sacerdoti tantum, confitendum esse, (nisi necessitas ingruat)

Lutherus etiam mulieribus authoritatem permittit audiendi cõfessiones. I. Timot. ii.

íngruat) ſanctorum patrum declarat ſententia. Veníat, ínquit, Auguſtínus ad antiſtites, ꝑ quos, ílli claues míníſtrantur eccleſiæ. Non dícit ueníat ad laícos, ueníat ad mulíeres. Item alíbi dícit apertíus. Quem pœnítet, omníno pœníteat, & dolorem lachrymís oſtendat, repreſentet uítam ſuam deo, per ſacerdotem, præueníat íudícium dei, per confeſſionem, præcepít ením domínus mundandís, ut oſtenderent ora ſacertíbus, docens corporalí præſentía confitenda peccata

Patrum authoritas aduerſus Lutherum. Auguſtínus

Lucæ. xvii.

ITEM Leo papa. Chriſtus hanc præpoſitís eccleſię tradídit poteſtatem, ut confitentíbus pœnitentíæ ſatíſfactionem darent. Denique uenerabilís Beda: Coæqualíbus quotídíana et leuía, grauíora uero, ſacerdotíbus pandamus, et quanto iuſſerít tempore, purgare curemus, quía ſíne confeſſione, peccata nequeunt dímittí. Præterea, quíd prodeſſet confeſſio, níſi per claues eccleſiæ ſequeretur abſolutio? At hoc ius ínquit Ambroſius, ſolís permíſſum eſt ſacerdotíbus. Quod, quomodo uelít íntellígí, declarat alíbí, quum dícit, uerbum dei dímittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Alío ítem loco ſcríbít Auguſtínus apertíſſime. Fruſtrat claues eccleſię quí ſíne ſacerdotís arbítrío, pœnítentíam agít. Nunc ígítur íudícet quíſq, quam uere ſentít Lutherus, quí contra ſanctorum omnium ſentẽtíam, claues eccleſíæ trahít ad laícos, trahít ad mulíeres, & aít uerba Chríſtí, Quæcunque lígauerítis & cætera, non ſacerdotíbus tantum, ſed omnibus dícta fidelíbus. M. Aemílíus Scaurus uír clariſſimus, &

Leo papa.

Beda.

Ambroſius.

Auguſtínus

exploratæ

M. Aemilius Scaurus

exploratæ probitatis, romæ, quum a uario Sucronensi, homine parum syncæro, accusaretur apud populũ, & accusator oratione longa perorasset, ille breuiter, & sua, et populi fretus conscientia, non dignatus oratione cõtendere: Quirites, inquit, uarius Sucronensis ait, Aemilius Scaurus negat, utri potius credendum censetis? Quibus uerbis applaudente populo, uir honoratus, hominis nihili futilem accusationem elusit.

Cede patribus Luthere

Quæ percontatio, non illic magis mihi uisa est, q̃ in præsente quæstione congruere. Nam uerba Christi de clauibus laicis dicta, Lutherus ait. Augustinus negat. Vtri magis credẽdum esse censetis? Lutherus ait: negat Beda. Vtri magis credendum censetis? Lutherus ait: negat Ambrosius. Vtri magis credendum cẽsetis? Deniq; Lutherus ait: tota negat ecclesia. Vtri magis censetis esse credendum? At si quis adeo desipiat, ut authore Luthero, mulieri quoq; putet esse cõfitendum, huic non inutile fortasse fuerit illud alterũ Lutheri dogma suscipere, quo suadet, non adhibendũ multum studij, ad recogitanda peccata. Non expedit profecto nimis auxie multa reuocare in memoriam, ut omnia in eius infundas aurem, quę peruiam & patulam uiam, ab auribus habet ad linguam. Alioqui, quum res fieri potest absq; tali periculo, nõ dubitem Lutheri consilio, exemplum prophetæ præponere: qui dicit. Recogitabo tibi omnes ãnos meos in amaritudine. Omnes, inquit, annos meos, sed in amaritudine. Talis enim confessio, non solum præterita

Mulieres quas Luthe rus statuit a confessionibus / rima rum sunt plenæ.

Esaiæ. xxxviii.

peccata

peccata díluit, ſed nouam etiam parit ubertím gratí-
am, íuxta íllud Ambroſíj. Fídelíor factus eſt petrus, Ambroſius.
poſtquam fidem ſe perdídíſſe defleuit, atq; ídeo ma-
íorem gratíam repperit, q̃ amíſit. Quem ſequutus
Gregorius. Fit, ínquit, plærunq; gratior deo, amore Gregorius.
ardens uitã poſt culpam, q̃ ín ſecuritate torpens ín-
nocentía. Nam quum Lutherus ocioſos homines ap-
pellet, quí cenſuerunt confitendas peccatorum circũ-
ſtantías, Auguſtínus lõge cenſet alíter. Conſyderet, Auguſtinus
ínquit Auguſtínus, qualítatem crímínis ín loco, ín tẽ
pore, ín perſeuerantía, ín uarietate perſonæ, et quali Confitendę
hoc fecerít tentatíone, an ípſíus uícíj multíplící exe- peccatorum
cutíone. Oportet enim pœnítere fornícantẽ, ſecundũ circũſtantię
excellentíam ſuí ſtatus, uel officíj, et ſecundũ modum
meretrícís, et modũ operís ſuí, et qualíter turpítudínẽ
peregít, ſí ín loco ſacrato, ſí ín tempore oratíoní cõſtí-
ſtítuto, ut ſunt feſtíuítates et tempora íciunij. Conſy-
deret, quantũ perſeuerauerít et doleat, q̃ perſeuerãter
peccauerít, et quãta uíctus fuerít oppugnatione. Sũt
enim quí non ſolũ, non uíncuntur, ſed etiã ultro ſe pec
cato offerunt, nec expectant tentationẽ, ſed prævení-
unt uoluptatẽ. Et pertractet ſecum, q̃ multíplící actí-
one uícíj, q̃ delectabíliter peccauit. Omnís íſta uarie-
tas confitenda eſt et deflenda, ut quum cognouerít,
quod peccatũ eſt, cito ínueníat deum ſibi propitiũ. In
cognoſcendo augmentũ peccatí, ínueníat ſe cuius ęta
tís fuerit, cuius ſapiẽtíæ et ordínís. Immoretur in ſín-
gulís íſtís, et ſentíat modũ crímínís, purgans lachry-
mis

mis omnem qualitatem uicij. Hactenus Augustin⁹. Quo uno, had scio an reperiat quenquam Lutherus (ex his, quos ociosos uocat) qui diligentius enumerarit peccatorum circumstantias, ne putet Lutherus circumstantiarum nihil quicq̃ ad confessionem pertinere. Q; si eiusdem peccati uariæ circumstantiæ sint, quoad possumus, in memoriam reuocandæ, quanto magis grauia et diuersa crimina colligenda sunt, et diligenter excutienda conscientia, ut si fieri possit, nullum nobis patiamur excidere? Nam, quod Lutherus uelut acutissimum telum conijcit, neminem posse omnia peccata confiteri, propterea, ꝙ nemo potest omnium recordari: telum est obtusissimum. Quis enim nescit, neminem, qui dixit omnia peccata confitenda fuisse, tam stolidum, ut senserit, etiam illa, sacerdoti narranda in aurem, quæ cõfitenti non uenissent in mentem.

DE SATISFACTIONE.

Lutherus tam uerbosũ prodigꝰ, ut malit multis uerbis nihil dicere, q̃ tacere.

DE SATISFACTIone NESCIO, an satisfaciat alijs, mihi profecto uidetur, potius q̃ taceret, maluisse multis uerbis nihil dicere. Nam primum, ꝙ ait ecclesiam sic docere satisfactionem, ut populus ueram satisfactionem non intelligat unq̃, quæ est innouatio uitæ, quis nõ uidet meram esse calumniam? Quis Lutherum docuit ecclesiam non docere, innouandam esse uitam? Totam

non

non peragrauit ecclesiam, non omnibus interfuit cõ=
fessionibus, ut hanc audiret insciti am sacerdotũ. Ne=
cesse est ergo, aut spiritum sanctũ habeat in sinu, aut
dæmonem aliquem in pectore, qui istud ei inspirauerit. Sed quisquis hic spiritus fuit, bonus esse non potuit, qui falsitatem docuit, sed spiritus ille, de quo dictũ est, diabolus mendax est, et pater eius. Nam nemo nescit falsum esse, quod Lutherus affert pro uero. Quis enim unq̃ adeo stipes fuit, ut sic indiceret opera satisfactoria pro præteritis, ut indulgeret futura? Quis non assidue, quum absoluit, illa Christi uerba succinit: Vade, et noli amplius peccare? Et illud Pauli: Sicut exhibuistis mẽbra uestra seruire immũditiæ et iniquitati, ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Quis non legit illud Gregorij? Pœnitentiam quippe agere digne non possumus, nisi modum quoq; eiusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiã quippe agere, est et perpetrata mala plangere, et plangenda nõ perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere ignorat, aut dissimulat. Quid enim ꝓdest, si peccata luxuriæ quis defleat, et tamen adhuc auaritiæ æstibus anhelat? Qz si nihil horum diceretur, tamen, quum sacerdos indicit pœnitentiam pro commissis: ipsa re docet non esse rursus committenda: quæ rursus sint punienda. Lutherum ergo manifeste liquet, nihil habere pensi, quid dicat, modo uerborũ effutiat aliquid, quo

Lutheri spiritus, qui illum secretorum admoneat.

Ioãnis. viii

Aperta calumnia Lutheri.

Io. viii. Ro. vi.

Gregorius.

calumnietur ecclesiam. Quæ res maxime, semper patet, ubicunque uelit in re maximi momenti, maxima uoce declamat: Quemadmodum in his uerbis facit.

Lutheri uerba.

Quæ monstra tibi debemus romana sedes, et tuis homicidis legibus et ritibus, quibus mundum totum eo perdidisti, ut arbitrentur sese posse deo per opera, pro peccatis satisfacere: cui sola fide cordis contriti satisfit, quam, tu his tumultibus, non solum taceri facis, sed opprimis etiam, tantum, ut habeat sanguisuga tua insatiabilis, quibus dicat affer, affer, et peccata uendat. QVIS non arbitretur, quum hæc uerba legat tam atrocia, tam tragica, Lutherum in sede romana deprehendisse ingentia, et abominanda portenta! At si quis omnia pensiculet diligentius, uidebit parturiente monte, natum ridiculum murem. Nam primum, q̃ ridiculum est illud, quod exclamat in romanam sedem! quasi Romæ tantum, et non per omnem totius orbis ecclesiam exigerentur opera satisfactionis, et iniungatur pœnitentia: aut quasi leges, quas ille uocat homicidas, non sint æditæ plæræq; a sanctissimis olim patribus, et publico christianorum consensu, in synodis, ac generalibus concilijs. Deinde quum dicit, quod per opera, non satisfit deo, sed sola fide, si sentit, q̃ non per sola opera sine fide, stulte bacchatur in sedem romanam, in qua nemo fuit unq̃ tam stultus, qui diceret opera sine fide satisfacere, quũ nemo nesciat illud Pauli. Quod non est ex fide peccatum est.

Ro. xiiii.

Sin opera sentit superflua, et fidem solam sufficere,

ſufficere, qualiacunq; ſint opera, tum dicit aliquid, et uere diſſentit a ſede romana, quæ credit diuo Iacobo, q; fides ſine operibus mortua eſt. Videtis igitur, q̃ inepte ſe commouet Lutherus, qui ſic inuehitur in romanã ſedem, ut ſemet interea, uel ſtultitiæ rhetibus, uel impietatis, inuoluat. Q̃q̃ profecto propinquius opinor uero, Lutherum ſentire, fidem ſemper abſq; operibus bonis ſatis eſſe ad ſalutem. Nam id illum ſentire, tum ex alijs locis multis euidenter liquet, tum ex eo quod dicit. Opera deus nihil curat, nec eis indiget. Indiget autẽ, ut uerax in ſuis promiſſis a nobis habeatur. Quibus uerbis, quid ſenſerit Lutherus uiderit ipſe, ego certe deum credo, et fidem noſtram, et opera noſtra curare, et neq; operibus noſtris egere neq; fide. Nam ut bonorum noſtrorum non eget, qui deus eſt, ita curam habet omnium, quę faciunt homines, qui aliud ab his fieri uetat, aliud iubet, ſine cuius cura, ne unus quidem paſſer cadit ſuper terram, quorum duo ueneunt dipondio. Sed quia uidetur Lutherus eo uergere, ut pœnitens tantum ingrediatur nouam uitam, ac neglígat a ſacerdote pro commiſſorũ ſatiſfactione ſuſcipere pœnitentiam: audiamus quid in hac quoq; parte, ſcribat ſanctiſſimus Auguſtinus. Non ſufficit, inquit, mores in melius commutare, & a prętęritis malis recedere, niſi etiam de his quæ facta ſunt, ſatiſfaciat domino, per pœnitẽtiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis et ieiunijs. Et alibi: Ponat

Iaco. ii.

Verba Lutheri.

Deum curare opera noſtra.

Lucæ, xii.

Auguſtinus

Satisfactionem pœnitentiæ necessariam esse cõfitentib⁹

nat se pœnitens inquit, omnino in iudicio et potestate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi, ut omnia eo iubente, paratus sit facere pro recipienda uita animæ, quæ faceret, pro uitãda corporis morte. Item alibi: Ligant quoq; inquit, sacerdotes, dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: soluunt, quum de ea, aliquid dimittunt. Opus enim iustitiæ exercẽt in peccatores, quum eos iusta pœna ligãt, opus misericordiæ, quum de ea aliquid relaxant. Satis igitur aperte me docuisse confido, q̃ temere calumniatur ecclesiam, et per omnem pœnitentiæ partem, q̃ inepta q̃ impia, et q̃ absurda, contra sanctos patres, contra scripturam sacram, contra publicam ecclesiæ fidem, contra tot ætatum, tot populorum consensum, contra sensum ferme communem constituat, quibus tamen ille non est contentus, sed quum diu fassus esset

Lutheri inconstantia.

pœnitentiam esse sacramentum, tandem in fine totius libri, pœnitere cœpit eum, ꝙ quicq̃ omnino liber haberet ueri: eoq;, mutata (quod solet) in deterius sententia, pœnitentiam prorsus negat esse sacramẽtum. At idem ante, fatetur se non dubitare, quin quicunq; coram quouis priuatim fratre, uel sponte cõfessus uel correptus ueniam petierit, et emendauerit, ab omnibus occultis absolutus sit. Si ita sentit (q̃q̃ falsum in hoc sentit, ꝙ ait coram quouis priuatim fratre, et in hoc item, ꝙ nihil interesse censet, an cõfiteatur ultro, an correptus petat ueniam) tamen, si pœnitẽtiam etiam talem, censet esse tam utilem, cur pœnitentiã eximit

mit e numero ſacramentorum? Nō ob aliud omnino, q̄ ut haberetur in minore precio, & uiduata nomine ſacramēti (quod apud chriſtianos eſt in ueneratione) uileſceret. Quam in rem, non alium repperit prętextum, q̄ q̄ pœnitentia non habeat ſignum uiſibile, quaſi uel exterior pœnitentia, uel ille ipſe corporeus actus et geſtus, quo ſacerdos abſoluit pœnitentem, ſignum eſſe non poſſit ſpiritalis gratiæ, qua pœnitens conſequitur remiſſionem. Sed ut aliquando finem loquendi faciam de pœnitentia, utinam aliquando pœniteat ipſum tam male tractatę pœnitentiæ. Et cuius omnes partes conatur euertere, ſalubriter olim partes omnes adimpleat, conteratur de malitia: publice confiteatur errores: et eccleſiæ (quam tot blaſphemijs offendit) iudicio ſe ſubijciens, quicquid ante commiſit: quanta maxima poteſt (nam digna profecto nō poteſt) ſatiſfactione recompenſet.

DE CONFIRMATIONE.

CONFIRMATIONEM ADEO non recipit pro ſacramēto, ut etiam mirari ſe dicat, quid eccleſię in mentem uenerit, ut confirmationem faceret ſacramentum, et in re tam ſacra ludit, et nugatur homo nugaciſſimus, quærens cur non ex pane quoq; faciant ſacramenta tria, quum anſas quaſdam habeant ex ſcripturis. Ideo non facit eccleſia, quia nō apprehendit anſam ex qualibuſcunq;

Lutheri nugacitas.

cunqꝫ ſcripturæ uerbis, alia condendi ſacramenta, q̄ quæ Chriſtus inſtituit, et ſuo ſanctificauit ſanguine: quemadmodum e diuerſo, nullum eorum omittit, quæ a Chriſto et apoſtolis per manus deinceps tradita ſunt, etiam ſi nuſquam quicq̄ de eis ſcriberetur. Nam quod ait confirmationem nullam operari ſalutem, nnlla fulciri promiſſione Chriſti: hoc dicit tantum, neqꝫ probat quicq̄, dumtaxat negat omnia.

Luthero p petuus mos

At quum loca quædam Lutherus ipſe commemorat, e quibus (q̄q̄ id Lutherus irridet) habere non abſurde potuerit ſacramentum confirmationis, initium: cur tam maligne de tota iudicat eccleſia, quaſi temere ſacramentum ſuſcipiat, propterea qꝺ in illis locis nullū legit uerbum promiſſionis? quaſi nihil omnino promiſerit, dixerit, fecerit Chriſtus, quod non complectantur euangeliſtę. Hac ratione, ſi tantum Ioannis extaret euangelium, negaret inſtitutionem ſacramenti in cœna domini, de qua inſtitutione, nihil omnino perſcribit Ioannes, qui eodem dei conſilio non tetigit iſtud, quo, multa alia præterierunt omnes, quæ fecit Ieſus, quæ (ut inquit euangeliſta) non ſunt ſcripta in libro hoc, et quæ totus mundus non poſſet capere.

Efficax ratio aduerſus Lutherū qꝺ recipi oporteat etiā quæ nuſq̄ ſunt ſcripta Io. ultimo.

Ex quibus nō nulla, per apoſtolorū ora fidelibus patefacta ſunt, et perpetua deinceps eccleſiæ catholicæ fide cōſeruata. Cui, quare non debeas de quibuſdam credere (q̄q̄ non legantur in euangeliſs) quum (ut Auguſtinus ait) niſi tradente eccleſia ſcire nō poſſes, quę ſint euangelia? Quorum ſi nullū unq̄ ſcriptum eſſet,

maneret

maneret tamen euangeliũ ſcriptum in cordibus fide-
lium, quod antiquius fuit omnium euangeliſtarũ co-
dicibus, manerent ſacramenta, quæ et ipſa non dubi-
to euangeliſtarum libris eſſe omnibus antiquiora, ne
putet Lutherus efficax argumentum eſſe, fruſtra ſu-
ſcepti ſacramenti, ſi non reperiat inſtitutum in euan-
gelijs. Alioqui ſi nihil omnino recipiat, quod nõ tam
aperte legat in euãgelio, ut tergiuerſandi nõ ſit locus,
quomodo credit (ſi modo credit, qui fere nihil credit)
perpetuam Mariæ uirginitatem? De qua, adeo nihil
inuenit in ſcripturis: ut Heluidius nõ aliũde, q̃ ex ſcri
pturarũ uerbis arripuerit anſam decernẽdi contrariũ.
Nec aliud opponitur illi, q̃ totius eccleſiæ fides, quæ
nuſq̃ maior eſt aut fortior, q̃ in ſacramentis. Ego cer-
te neminẽ eſſe puto, qui ſcintillã ullã habeat fidei, cui
perſuaderi poſſit, q̃ Chriſtus, qui pro petro orauit, ne
fides eius deficeret: qui eccleſiam ſuã, ſupra firmã pe-
tram collocauit, pateretur eam, tot ſęculis uniuerſam,
corporalium rerum ſignis inanibus, erronea fiducia
uelut diuinis ſacramentis obſtringi. Si nuſquam in-
de quicquam legeretur, illi tamen, uerbo mentem
domini poterant enarraſſe, qui prẹſentes uerſati ſunt
cum eo, de quibus ait ipſe: Vos teſtes eſtis, qui me-
cũ ab initio fuiſtis: Docere poterat, quid debebat fie-
ri, paracletus ipſe, de quo dixit CHRISTVS.
Quum autem uenerit paracletus, quem ego mit-
tam uobis a patre meo, ſpiritus ueritatis, qui a pa-
tre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.

Et hic locus fortiter premit Lutherum, ut uetetur eccleſiæ traditiones non ſcriptas.

Lucæ. xxii.

Matthęi vii

Ioan. xv.

Eodem.

Ioãnis. xvi

Et rurſus

Et rursus, quum uenerit ille, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcunq; audierit loquetur, et quæ futura sunt, annunciabit uobis. Ecclesia ergo, quum tot et tales habuerit præceptores, tot uiuos euangelistas, et spiritum illum, qui ueritatem inspirat, credetur temere instituisse sacramentum, & spem in signo collocare nihili? Non credetur potius ab apostolis, non credetur potius a spiritu sancto didicisse? Certe, si quis nomen huius sacramenti, si quis ministrū, si quis uirtutem quam spondet, estimet: uidebit rem non esse talem, quam temere credatur ecclesia suscepisse. A chrismate enim, ut inquit Hugo de sancto uictore Christus dicitur: a Christo, christianus: cuius ex quo nomen, omnes cōmunicare cœperunt, omnes unctionem accipere debuerunt, quia in Christo, omnes electum genus sumus: et regale sacerdotium. Nec ungimur excepta necessitate, nisi per episcopos, ut christianum consignent, et spiritum paracletum tradant, quemadmodum idem ait Hugo, sicut in primitiua ecclesia, spiritum sanctum per impositionem manuum dandi soli apostoli potestatem habuisse leguntur. Fructum quoq; sacramenti idem doctor declarat. Sicut (inquit) in baptismo remissio peccatorum accipitur: ita per manus impositionem, spiritus paracletus datur. Illic gratia tribuitur ad remissionem peccatorum, hic gratia datur ad confirmationem. Quid autem prodest si a lapsu erigeris, nisi ad

Hugo de sā cto Victore.

De cōsecratione. d. v. cap. De his.

In actis apostolicis.

Fructus sacramenti cō firmationis

stándum

ſtandū cõfirmeris? Hactenus Hugo. Cui recta quoq; conſentit ratio. Quemadmodum enim in uita corporali, prẽter generationem, per quam, uitam conſequimur, alia requiritur actio, per quam & creſcimus, et ad perfectionem uirtutis perducimur, ita in ſpiritali uita, quæ per generationem baptiſmatis acquiritur, opus eſt ſacramento confirmationis, per quam uita ſpiritualis ad perfectam uirtutem perducitur, et ſpiritus ſanctus datur ad perfectum robur. Et præter ſacramentum baptiſmi, quod adiuuat ad credendum, cõfirmatio prodeſt in adiutorium fortitudinis, ad audacter confitendum. Ad hoc enim ordinatur, ut homo coram perſecutore, fidem confiteatur audacter. Et hoc eſt quod ait Melchiades: In baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt baptiſma confirmamur ad pugnam. Nam confirmatio, ad huius mundi agones armat et inſtruit.

Ratio inſtituti ſacramenti cõfirmationis.

De conſecratione. d. v. Spũſſãctus.

DENIQVE, VT LVTHERVS INTELligat, hoc ſacramentum neq; nouum eſſe, neq; inane figmentum, ſed adeo non uacare gratia, ut ſpiritum etiam gratiæ conferat ac ueritatis: afferemus in medium quid beatus Hieronymus de confirmationis ſacramento ſcripſerit. Ait enim epiſcopus, ſi imponit manum, his imponit, qui recta fide baptizati ſunt: qui in patre, et filio, et ſpiritu ſancto, tres perſonas, et unam ſubſtantiam crediderũt. Arrianus uero, quum nihil aliud crediderit (claudite quæſo aures qui audi-

Aduerſus luciferianos.

turi eſtis, ne tantę impietatis uocibus polluamini) niſi in patre ſolo uero deo, et in Ieſu Chriſto ſaluatore creatura, et in ſpiritu ſancto utriuſq; ſeruo. Quomodo ſpiritum ſanctū ab eccleſia recipiet, qui nec dū remiſſionem peccatorū conſequutus eſt? Spiritus quippe ſanctus, niſi mundam fidē non incolit, nec habitator eius templi efficitur: quod antiſtitem nō habet ueram fidem. Q; ſi hoc loco quæras, quare in eccleſia baptizatus, niſi per manus epiſcopi non accipiat ſpiritum ſanctum, diſce hanc obſeruationem ex ea authoritate deſcēdere, q; poſt aſcenſum domini, ſpiritus ſanctus ad apoſtolos deſcendit, & multis in locis idē factitatū reperimus. Hactenus Hieronymus. Cuius ſententiæ, cum alia multa ſcripturæ loca ſubſcribunt, tum ille multo clariſſime: qui in actis apoſtolorū declarat, q; populus qui ante baptizatus eſt in ſamaria, deſcendentibus ad eos Petro ac Ioanne, ac manus eis imponentibus, accepit ſpiritum ſanctum. Demiror igitur, quid in mentem Luthero uenerit, ut confirmationem pro ritu tantum, ac cerimonia contendat habendam, pro ſacramento uero neget, quæ non ſolum ſanctorum teſtimonio doctorum, & totius eccleſiæ fide, ſed etiam ſacræ ſcripturæ clariſſimis locis oſtenditur: uiſibili ſigno manus pontificiæ, non gratiam tantum, ſed et ipſum gratiæ ſpiritum conferre. Deſinat ergo Lutherus confirmationis ſacramentum contemnere, quod miniſtri dignitas, eccleſiæ authoritas, et ipſius ſacramenti commendat utilitas.

Cur ſoli epi baptizatis manus imponūt, ut accipiant ſpiritū ſanctū.

Actorū. viii.

DE

ATRIMONIVM SACRAMENTO

Matrimonium. Ratio Lutheri. Heluidius.

Lutheri baculus arundineus.

Marum omnium primum, inter primos homines celebratum, primo Christi miraculo cohonestatum, quod propter sacramenti nomẽ ipsum, tam diu, tam religiose cultum est: Lutherus nunc demũ, (ne coniugalem fidem tanti quisq̃ putet imposterum) negat esse sacramentum ullum. Et quum alia sacramẽta sic sustulerit, ut in uno negaret institutum signum, in alio negaret promissam gratiã, in matrimonio negat utrũq;. Nam negat usq̃ promissam esse gratiam. Negat usq̃ institutum esse pro signo. Vnde hæc nouit? Quia non legitur, inquit. O rationem fortem, et multarum hæresum parentem. Ex hoc fonte uenenum hausit Heluidius. Nullum sacramentum admittis, cuius institutionem non legis in libro? Quem librũ unq̃ scripsit ille, qui instituit omnia? De quibusdam, inquit, credo euangelistis Christi. Cur ergo de quibusdam, Christi non credis ecclesiæ, quã Christus omnibus præponit euangelistis, qui, non nisi mẽbra quędam fuerũt ecclesiæ? Quamobrem, si fidis uni, cur diffidis omnibus? Si membro tribuis tantum, cur toti nihil tribuis corpori? Ecclesia credit esse sacramẽtũ, ecclesia credit a deo institutũ, a Christo traditũ, traditũ ab apostolis, traditũ a sanctis patribus, per manus

deinceps

deinceps, pro ſacramento traditum, ad nos peruenís-
ſe, pro ſacramento per nos tradẽdum poſteris, ad finẽ
uſq; ſæculi, pro ſacramento uenerandum. Hoc eccle-
ſia credit, et quod credit, dicit. Hoc inquam, tibi dicit
eadem eccleſia, quæ tibi dicit euangeliſtas ſcripſiſſe
euangelium. Nam niſi eccleſia diceret euangeliũ Io-
annis, Ioannis eſſe, neſcires eſſe Ioanuis. Nõ. n. adſe-
diſti ſcribenti. Cur ergo nõ credis eccleſiæ, quum di-
cit hæc Chriſtum feciſſe, hæc ſacramenta inſtituiſſe,
hæc apoſtolos tradidiſſe, quemadmodum credis ei,
quum dicit hæc euangeliſtam ſcripſiſſe?

Lutheri ratio.

MATRIMONIVM INQVIT LVTHE-
rus, erat apud antiquos patres, erat apud gentiles, et
tamen apud neutros matrimonium erat ſacramentũ,
quum tamen apud utroſq;, matrimoniũ fuerit, æque
uerum, atq; apud nos. De patribus qui ſub lege erãt,
et ante legem, non accedo Luthero: imo plane cenſeo
matrimonium fuiſſe illis ſacramentum, ſicut fuit et cir
cumciſio. De gentibus, alia quæſtio eſt, quorum con-
iugium totum pendebat a moribus ac legibus cuiuſ-
q; populi, eoq; talia erant apud alias, legitima coniu-
gia, qualia haberentur alibi, perabſurda. Q̃q̃ non
deſunt, qui contra Lutherum ſentiant, etiam gentium
coniugium ſacramentum eſſe. Nam et beatus Au-
guſtinus ait, q; ſacramentum coniugij omnibus gen
tibus commune eſt, ſanctitas autem ſacramenti, non
eſt, niſi in ciuitate dei noſtri, et monte ſancto eius.

Reſponſio.

Auguſtinus Sacramentum cõiugii fuiſſe apud oẽs gentes.

In quam

In quam ſententiam, qui uolet Hugonem de ſancto Victore, perlegat. Qq̃ ſi coniugium infidelum ſacramentum non eſſet: non ſequeretur tamen, quod Lutherus infert, ut ideo, ne fidelium quidem coniugium ſacramentum ſit. Populus enim dei in matrimonio quiddã habent ſanctius, habuitq; ſemper, et quũ primum inſtitueretur, et quum datis a deo legibus honeſtaretur. Porro apud gẽtes, quoniã humana tãtum res agebatur, adſciſcere ſibi coniuges, ac reijcere, pactis ac legibus humanis ſolebant. In dei populo, iunctos coniugio, non licuit olim diuelli. Nã q̃ per Moyſen deus permiſit Hebræis, libellum repudij, Chriſtus fatetur indultum, propter duritiam populi, alioquin, uxores animo ſuo non ſatis commodas, interfecturi. Nam ab initio inquit CHRISTVS, non erat ſic. Chriſtianos uero, CHRISTVS ad priſtinam reuocauit ſanctitatem, conſecrans matrimonium indiſſolubili uinculo ſocietatis, excepta fornicationis cauſa, inter eos, quos non humanus error, ſed deus rite coniunxit. Non ſequitur igitur, ut ſi coniugium non fuerit ſacramentum gentibus, idcirco ſacramentum, aut nunc non ſit chriſtianis, aut non fuerit priſcis olim patribus. Nã quod ad chriſtianos pertinet, etiam ſi nuſq; legeretur, eccleſiæ fides ſufficeret. Et tamen unus ille locus ex apoſtolo, quem Lutherus cauillo conatur eludere, manifeſte docet matrimonium, non nunc tantum, ſed & olim quoq; in generis humani primordijs, inſtitutum pro ſacramento

Hugo de ſãcto Victore

Ratio cur fidelium coniugium potius ſit ſacramentũ: q̃ infideliũ.

cramẽto. Quod nemini, opinor, dubium relinquetur, qui locum illum ex epistola ad Ephesios perleget, et cõsyderabit attentius. Quem totum placuit inserere, propterea ꝙ nullius interpretatione poterit res elucere clarius, q̃ ipsis uerbis apostoli, qui tam aperte quod sensit, explicuit: ut ineptis Lutheri calumnijs
Ephesios. v. nullum reliquerit locum. Ait enim, Mulieres uiris suis subditæ sint, sicut domino, quoniã uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres, uiris suis in omnib⁹. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiã: et semetipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in uerbo uitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata. Ita, et uiri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unq̃, carnem suam odio habuit, sed nutrit et fouet eam, sicut et Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, et de carne eius, et de ossibus eius. Propter hoc, relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhęrebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnũ est, ego autem dico, in Christo et ecclesia.

VIDETIS VT beatus apostolus matrimoniũ uiri et uxoris docet undiq; sacramẽtum esse, quod re-

præsentat

præsentat coniunctionem Christi cum ecclesia. Docet enim consecratum a deo matrimonium, ut esset Christi cum ecclesia coniuncti sacramentum, atq; ideo uirum comparat CHRISTO, uxorem ecclesiæ. Virum caput esse dicit eius corporis, quod unum facit cum fœmina. Christum caput esse dicit eius corporis, quod unum facit cum ecclesia. Præcipuam causam facit, cur uir uxorem diligat, non aliam, q̄ ne dissimile signum sit Christi, quem repræsentat, et hanc potiorem causam facit, q̄ communē masculi & femellę naturam, quæ et ipsa potuisset incitare ad diligendum. Mulierem uero, ut uirum timeat, ac reuereatur, eodem exemplo prouocat, nempe, q̄ illa referat ecclesiam obedientem CHRISTO. Quæ quum iterum atque iterum, multis uerbis inculcasset, ne quis hanc uiri cum CHRISTO, et uxoris cum ecclesia collationem, putaret similitudinem esse quampiam, dumtaxat exhortandi gratia desumptam, ostendit rem esse ueram, nerum esse sacramentum, a prophetarum omnium primo, primoq; eius ipsius uaticinio, orbe iam tum recens condito, prēnunciatum. Nam quum dixisset. Qui suam uxorē diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habuit, sed nutrit et fouet eam, sicut et Christus ecclesiam, quia mēbra sumus (inquit) corporis eius, et de carne eius, et de ossibus eius. Quæ uerba dixit apostolus, ut nos in memoriam duceret eorum uerborum, quæ uerbis istis similia, dixit Adā, quum in cōspectū eius primū adducta

Matrimonii sacramentū assertum ex Pauli uerbis

Expensa Pauli uerba

Genes.iii. adducta est Eua. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et ut euidentius ostenderet apostolus, ad Christi copulam cum ecclesia, pertinere sacramentum coniunctionis Adæ cum Eua, Adæ uerba ipsa subiunxit: Propterea relinquet homo patrem et matrem, et adhęrebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Hoc sacramentū, inquit apostolus, magnum est in Christo et ecclesia. Quomodo potuisset apostolus euidentius refellisse Lutherum, q̄ his ipsis uerbis, quę Lutherus inepte conatur eludere? qui ex eo quod apostolus dixit, sacramentum hoc magnum esse in Christo et ecclesia, contendit apostolum abstulisse sacramentum a matrimonio uiri et uxoris, tanq̄ si quis ita loqueretur, Sacramentum baptismi magnum est in ablutione animæ, negaret baptismum corporis, esse sacramentum. Aut si quis diceret, Sacramentum eucharistiæ magnum esse in ipso Christi corpore, negaret panis et uini species esse sacramentum, aut si dicat, idem sacramentum esse magnum in Christi corpore mystico, sacramentum detraheret corpori, quod sumpsit de uirgine? Quis unq̄ uidit quenq̄, tam nugace glossemate, tanta se cum gloria iactantem? Nam si apostolus hoc sensisset, & sic uoluisset accipi, ut hoc sacramentum magnum esset dumtaxat in Christo, & ecclesia, neq; pertineret quicq̄ ad uiri & uxoris matrimonium, imminuisset robur et pondus illorum omnium, quibus, illa comparatione duarum cōiunctionū commendauerat ante, coniugium. Quin alia quoq; ratione

Argutatur inepte Lutherus.

Reiicitur eius argutia

Prima ratio probās Paulum ad Ephesios. v. sensisse de sacramento matrimonii

ratione nocuíſſet cauſæ, quam ſuſcęperat, ſi illa Protoplaſtí uerba, quæ per ſe poſita, uidebantur cõiuges in mutuum amorem trahere, ſic traxíſſet ad Chriſtũ et eccleſiam, ut níhíl pertínere doceret ad uírum et uxorem. Verba ílla Adæ, fuíſſe uaticínium de Chriſto et eccleſia docet apoſtolus: et omnes doctores ſancti confirmant: et ipſa res oſtendit. Nam ad primum Euæ conſpectum protulit ea uerba, quíbus patrí et matrí præferebat uxorem, quum ípſe neq; patrẽ habuíſſet neq; matrem, neq; adhuc præceptum procreandí líberos, ut parentum et líberorum collatione cognoſceret, quíd pater eſſet, aut mater. Qz ſi ílla protoplaſtí uerba fuerunt uaticínium de Chriſto et eccleſia, tunc aut níhíl pertínuíſſe uidẽtur ad matrímonium, quod agebatur, et de quo dící uídebantur, aut íllud ípſum matrímonium, uelut íllíus coníunctionís ídoneum ſignum, ab ípſo deo, cuius ſpíritu formabatur Adæ loquentis os, ſacramentum inſtituebatur: ut eadem uerba poſſent, et ín íd, quod agebatur, et in íd etíam, quod prænunciabatur, hoc eſt, ín hominum coníugium, et Chriſtí cum eccleſia copulam competere, et tanq; unum ſacramentum, ex re ſacratíſſima, et eiuſdem reí ſacro et congruente ſigno, compręhendere. Præterea, ut líquído patere poſſit, Lutherum níhíl dícere, nõ hoc agít apoſtolus ín íllo loco ad epheſíos, ut doceret ex íllís uerbís, q̃ magnum eſſet ſacramentum, Chriſtus coníunctus cũ eccleſia, ſed ut moneret coníunctos matrímonio, ut ſe ſic mutuo gererent, ut

Secunda ratio.

Tertia ratio.

rent, ut ipſorum coniugium, rei tam ſacræ, cuius ſacramentum erat, idoneum et q̄ ſimillimū ſacramentū redderent. Lutherus igitur hoc in loco, uel oſcitat ipſe, atq; indiligenter et inconſulte legit illum locum, aut quod lectione comperit, impietate diſſimulat, quum hunc intellectum, quem attulimus, et quomodo intelligit eccleſia, reſpondet eſſe magnæ oſcitantiæ, et indiligentis, inconſultæq; lectionis.

Ergo Auguſtinus oſcitanter legit apoſtolum? oſcitanter legit Hieronymus? oſcitanter omnes, præter unum Lutherum? qui uigilantia ſua deprehendit Paulum ipſum non ſcripſiſſe ſacramentum, ſed myſterium? O hominem oculatum, qui uiderit totā eccleſiam latinam, perperam uocare ſacramentum, id quod apoſtolus, dū græce ſcriberet, appellet myſteriū non ſacramentū, quaſi ideo latini errarēt, qui rem eſferant latine: quia Paulus, in lingua græca, nō utatur latino uocabulo. Q; ſi, non ſacramentū ſed myſteriū uertiſſet interpres, et græcam uocem reliquiſſet integram, non abſtuliſſet tamen argumentum, quo, ex eo loco apoſtoli concluditur, matrimonium eſſe ſacramentum, quum id ita eſſe rei totius doceat circūſtantia. Nam ut maxime torqueat myſterij uerbū, nunq̄ tamen efficiet, ut etiam ſi non ſtatuat ſacramētū, ideo tollat ac neget ſacramentum: neq; male aut ſentire dicetur, aut loqui, qui ſic loquatur: Euchariſtia magnū eſt myſterium. Quamobrem, quum nullum ſit e ſacramentis, quod non idem ſit myſteriū, utpote, quod

Lutherus ridicule ridet eccleſiam.

ſub

ſub uiſibili ſigno complectitur archanam et inuiſibilem gratiam: interpres animaduertens in illis Pauli uerbis ad Epheſios, totius loci ſeriem declarare planiſſime id myſterij genus apoſtolū deſcribere, quod uere ſit ſacramentum, ac præterea uidens, eccleſiā totam matrimonium obſeruare pro ſacramēto, myſterium illic, ut debuit uertit ſacramentum. Qui, ſi uerbum non recte uertiſſet, neq; tam oſcitantes erant lectores, aut Hieronymus, aut Auguſtinus, ut uertētis errorem nō depræhenderent: neq; tam proni fautores coniugij, ut deprẹhenſum ſequerētur potius, q̄ caſtigarent: præſertim, quum Auguſtinus græcarū literarū peritia non cederet Luthero, et Hieronymus, eius linguæ ſine controuerſia doctiſſimus, adeo uirginitati fauerit, ut apud multos, matrimonio parum ę̄quus fuiſſe uideretur. Quamobrem, ut omnes facilius intelligant, non eos tantum, quos, per contemptum uocat ſententiarios, a Luthero nunc appellari lectores oſcitantes: ſed ueteres etiam eccleſiæ patres optimos, et doctiſſimos: audiamus quid ait beatiſſimus AVGVSTINVS: Non tantum (inquit) fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantum pudicitia, cuius uinculum eſt fides, uerum etiam ſacramentum nuptiarum cōmendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit apoſtolus: Viri diligite uxores ueſtras, ſicut et Chriſtus dilexit eccleſiā. Auguſtinus igitur ſacramētum uocat, quē ne dicat Lutherus oſcitanter, et indiligēter legiſſe locū, iterū atq; iterū, alijs atq; aliis operibus

Defenſus interpres q̄ myſterium uerterit ſacramentum

Vide quos appellat Lutherus oſcitantes lectores.

Auguſtinus

ribus in eandem ſententiam, eundem locum tractat. Ait enin alibi: Dictū eſt in paradiſo. Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori ſuæ. Quod magnum ſacramentum dicit apoſtolus in Chriſto et eccleſia. Cur hic non explicat Auguſtinus illud Lutheri myſterium, errorem eſſe, q̄ latini uocant ſacramentū, quoniā græce Paulus appellat myſterium, nō ſacramentum? Auguſtinus plus millies appellat ſacramentum connubij, et ſacramentum nuptiarum. Quemadmodum et illic, ubi dicit, q̄ omne nuptiarū bonum impletum eſt in ipſis Chriſti parētibus, proles, fides, ſacramentum. Cur hic non admonuit nos non eſſe ſacramentum ſed myſterium? Præterea, ſi uerum dicit Lutherus ſacramentum non eſſe, niſi in Chriſto et eccleſia, uerum non dicit Auguſtinus. Nā neq̄ illud ſacramentum bonum eſt nuptiarum, præſertim ut accipit Lutherus, qui dicit dumtaxat eſſe myſterium, neq̄ in Mariæ nuptijs impletum eſt. Et iterū ſuper eadem apoſtoli uerba, dicit Auguſtinus, Quod in Chriſto et eccleſia eſt magnum: hoc in ſingulis quibuſq̄ uiris et uxoribus eſt minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabile ſacramentum. Q̄ ſi Lutherus dicat non uocari ſacramentū, niſi in Chriſto et eccleſia, reuincetur etiā ipſis apoſtoli uerbis, ſi diligenter expendantur, uel a grammatico. Nā quum apoſtolus dicat Sacrauentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto et eccleſia. Quod eſt illud ſacramentum, quod magnum eſt in Chriſto et eccleſia?

Auguſt. de nup. et conc. ad Valerium.

Chriſtus

Chriſtus et eccleſia non poteſt eſſe ſacramentum in Chriſto & eccleſia. Nemo enim ſic loquitur. Neceſſe eſt igitur, ut id ſacramentum quod dicit eſſe magnũ, in Chriſto et eccleſia, ſit illa coniunctio uiri cum coniuge, de qua dixerat. Non aliud igitur dicit apoſtolus, q̃ hoc, id eſt illa coniunctio uiri et mulieris, magnum eſt ſacramentum in Chriſto et eccleſia, tanquã ſacrum ſignum in re ſacerrima. Deniq̃, ſi pertinaciter neget Lutherus, in illis apoſtoli uerbis, coniugiũ uocari ſacramentum, ſed tantum Chriſti copulã cum eccleſia, ſaltem non negabit iſtud, quin illa coniunctio uiri et mulieris, ſignum ſaltem ſit ſacræ illius coniunctionis, qua Chriſtus coniungitur cum eccleſia, idq̃ ex inſtitutione dei, quum primi parentes deo ipſo copulante, coniuncti ſunt, non autem humano ingenio inuentum poſtea. Iſtud ſaltem quod dixi, Lutherus ſi neget ex apoſtoli uerbis patere, negabit impudentiſſime. Nam hoc, in eo loco tam ſæpe, tam aperte dicitur, ut qui non id uideat, cæcum ſe fateatur oportet. Igitur, ſi coniugio, quod rem tã ſacram ſignificat, conſtabit etiã conferri gratiam, tunc uelit nolit, cogetur Lutherus, aut coniugiũ pro ſacramento ſuſcipere, aut omnia prorſus ſacramenta reijcere, quum, ipſo fatente, ſignũ rei ſacræ cũ promiſſione gratię faciant ſacramentũ. VIDEAMVS igitur an aliquo modo liquere poſſit, infundi coniugio gratiã. Nam id aperte negat Lutherus. Nuſq̃, inquit, legitur aliquid gratiæ dei accepturũ, quiſquis uxorem duxerit. Honorabile

Verba Lutheri. Confutatio

coniugium

Ad hebrꝛos xii.

coniugium inquit apoſtolus in omnibus, et thorus immaculatus. Thorus macula carere non poſſet, ſi coniugium careret gratia. Nec aliunde habet coniugium, ut thorum ſeruet immaculatum, q̃ ꝙ deus, cuius prouidit bonitas, ut nec rebus his, quæ naturali feruntur ordine, (etiam ſi non ratione tantum, ſed etiam ſenſu careant) quicq̃ deeſſet eorum, quæ pro cuiuſq; captu ſint neceſſaria: ſimili benignitate curauit, ut coniugio gratiam iungeret, qua quiſquis eam nollet abijcere, et fidem debitam ſeruaret coniugi, et ex commixtione carnali, cuius alioqui fœda concupiſcentia macularetur, non ſolum non contraheret labem, ſed etiam proueheretur ad gloriam. Cõiugium enim non haberet thorum immaculatũ, niſi quia gratia quæ infunditur coniugio, uerteret illud in bonum, quod alias eſſet peccatum. Quod ipſum, et alibi quoq;, quum de mulieris agit officio, paulus deſignat apertius. Saluabitur inquit, per filiorum generationem. At ſi tollas coniugium, quid aliud fuerit generatio, per quam, ut apoſtolus ait, ſaluabitur in coniugio, q̃ mors, & ꝛterna damnatio. Nam tolle, inquit beatus Bernardus de eccleſia honorabile cõnubium, et thorum immaculatũ, nonne reples eã concubinarijs, inceſtuoſis, ſemínifluis mollibus, maſculorũ concubitoribus, et omni deniq; genere immundorum? Si igitur, extra coniugiũ omnis generatio dãnabilis eſt: magna uidetur gratia matrimonij, qui eundẽ actum (ſi naturã reſpicis) ex quo macularis in pœnam, nõ ſolũ

In ſacramẽto coniugii infundi gratiam.

Secunda ratio.

I. ad Timo. ii.

Bernardus.

ſolum ita purgat, ut eluat labem, ſed etiam ſic ſancti=
ficat, ut (apoſtolo teſte) reportet præmium. Nec iſtud
habet priuilegium gratiæ, niſi uirtute ſacramenti, ab
ipſo deo, in id conſecrati, ut homini ipſius cultori, fo=
ret, et in propagationis officium, quum creatus eſt, et
in remedium concupiſcentiæ, quum reſtitutus eſt.
Q̃q̃ ille ipſe coniugalis actus, quid eſſet aliud q̃ con=
concupiſcentia, niſi deus illum faceret remediũ concu
piſcentiæ, quẽ nunc ſancta ſacramenti gratia ſic fecit
concupiſcentiæ remedium, ut eos qui gratiæ paternæ
ſubſtantiam, quam deus infundit coniugio, negligen
ter nolit (ut filius prodigus fecit) effundere, nõ ſolum Lucæ. xx.
defendat, ne quid aquę furtiuæ ſitiant e ciſternis alie=
nis, ſed etiam ne ſe inebrient ſuis, et ſobrios hauſtus
efficiant tam ſalubres, ut in uitam proficiant æter=
nam. Nam et apoſtolus in illo etiam loco, ubi quan= I. Cor. vii.
tum potuit, hortabatur ad continentiam et uirgini=
tatem, contrariam coniugali generationi uirtutem,
tamen matrimonium etiam dei donum fatetur, ni=
mirum ex illis, de quibus dicitur, omne datum opti=
mum, omne donuu perfectum, deſurſum eſt deſcen= Iaco. vii.
dens a patre luminum. ET certe donum dei, quod
ideo datur, ut qui accipit, in eo uitę ſtatu ſit, in quo
ſeruari debeat, ne in eum decidat ſtatum, in quẽ ſi ca=
dit, pereat: an non habere ſe docet adiunctã prę ſeruа=
tricem gratiã? Ad hæc, quum ita dicat apoſtolus: Si Tertia
quis frater uxorẽ habet infidelẽ, et hæc conſentit habi ratio.
tare cũ illo, non dimittat illam. Et ſi qua mulier ſic habet I. Cor. vii.

habet uirum infidelẽ,et hic consentit habitare cũ illa, non dimittat uirũ.Sanctificatus est enim uir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis,per uirum fidelẽ.Alioqui enim filij uestri immũdi essent, nunc autem sancti sunt? An non his uerbis ostendit apostolus, ꝙ quum integra quædam res sit coniugium, postꝙ alterutra pars ad fidẽ conuersa est, sanctitas sacramenti totum sanctificat cõiugiũ,quod prius totum fuit immundum. At cur istud coniugiũ plus haberet sancti, qꝙ prius, quatenus coniugiũ est, nisi propter alterius accedentem fidem, accederet cõiugio sacramentalis gratia, quæ, ante baptismũ, qui sacramentorum omnium ianua est, ad infidelium cõiugium non potuit ingredi? Sed prætereamus aplm. Cõsyderemus huius sacramenti consecratorem deũ. An non ille, quum primos parentes cõiungeret,coniugium benedictione sacrauit? Ait enim scriptura. Benedixit illis Deus, ac dixit: Crescite et multiplicamini. Cuius benedictio, quum in reliquis animantibus,ad corporis robur, pro cuiusꝙ captu sit operata: quis dubitet in homine rationis capace, uim gratiæ spiritalis infudisse spiritui? nisi quis deum credat,quũ infimis quibusꝙ bestiolis fuisset tam benignus, ut ꝙ sua cuiꝙ natura largitus sit affluenter, homini,quem ad ipsius condidisset imaginem, tam parce manum in benedictione restringeret,ut corporis dũtaxat habita ratione, animam, illud uitæ spiraculum,quod ipse inspirauerat,et qua,maxime repræsentabatur, tãta

Quarta ratio.

Genesis.ii.

Genesis primo.

ta benedictione, præteriret intactam.

ITERVM, quum Christus homo et idem deus uersatus inter homines, nuptias non solum sua honorauit præsentia, sed etiã nobilitauit miraculo, an non docuit honorandum esse cõnubium? Quod ego certe non uideo, quid honore dignum habere possit absq; gratia. Neq; illum puto ad nuptias fuisse uenturum, nisi uel iam tum haberet aliquid gratiæ coniugium, quod ipsum Christo faceret gratum, uel ut coniugio gratiam ipse conferret. Quin et miraculum, quod operabatur, nos admonere uideo, insipidam concupiscentiæ carnalis aquam, per occultam dei gratiam, in optimi saporis uinum esse conuersã. Sed quid opus est in re tam clara, tot probamenta conquirere, præsertim, quum uel unus ille locus abunde sufficiat, quo Christus ait. Quos deus coniunxit, homo non separet. O uerbum admirabile, et quod nemo potuisset effari, præter uerbum quod caro factum est. Quis non putasset abunde satis esse, q; primos homines, initiũ generis coniunxisset deus? Atq; id ipsum fuerat in tãta deitatis maiestate, nulli non admiranda benignitas. At nunc, ueritate referente didicimus, quicunq; legitimo coniugio copulantur, eos non temere, neq; mortalium dumtaxat cęrimonijs, sed ipso deo inuisibiliter adsistente, et insensibiliter cooperante coniũgi. Atq; ideo uetitum, ne quos deus iunxit: ullo separentur ab homine. O uerbum non admiratione magis, q̃ gaudio pariter et timore plenum. Quis non læ-

Quinta ratio.

Ioãnis. ii.

Eodem.

Ratio sexta. Matthæi. xix.

Repudii ius ademptum coniugibus ab ipso Christo.

tetur deo tãtę curę ẽsse ſuũ coniugiũ, ut nõ ſolũ interesse, ſed etiã pręesse dignetur? Quis non inhorreſcat, dũ dubitet quomodo debeat tractare coniugẽ, quam non ſolum teneatur amare, ſed etiam ſic conuiuere, ut puram et ſine macula poſſit deo, quo tradente recępit, repoſcenti reddere? Igitur, quum deus ut dicit ipſe, coniungat omnes, quis ab illo credet coniugio nõ infundi gratiam? An qui ſemper copulat, ſemel dumtaxat benedixit? Cur iungendi reſumit officium, niſi credatur et benedicendi repetere? An ſanctiſſimum illum ſpiritum, quem in ſpiritu et ueritate oportet adorare, putandum eſt aſſidue ſubire miniſterium copulandorum coniugum, copulæ tantum cura carnalis? Certe quod ad eã rem attinet, ſufficeret deo, ſi genus humanum, quemadmodum cætera animalia, naturæ ab ipſo inditæ, et hominis uicio corruptæ relinqueret. Sanctius igitur aliquid ſubeſſe oportet, ultra carnis propagandæ curam, quod auguſtum illud dei numẽ in cõiugio peragat, id eſt haud dubie, quod antiſtes ſacramentorum omnium coniugibus infundit, in coniugio conſecrando gratiã. Ergo, quum tot modis probauimus conferri in coniugio gratiam, coniugium uero ſacræ rei ſignum eſſe patet et ex apoſtolo, quod ſignum, quum gratiam, ſicut oſtendimus, adiũctam habeat, figura dumtaxat eſſe non poſſit: conſequens eſt, ut inuito Luthero, coniugiũ ſacramentum ſit, etiã ſi ſacramenti nomine (quod tamẽ facit) nõ appellaret apoſtolus. Sed quis unq̃, aut ueterũ aut nouo

Ioãnis. iiii.

rum

rũ,niſi quos exploſit eccl'ia,matrimoniũ dubitauit appellare ſacramẽtũ? In quo uno,quod Hugo de ſancto uictore cõmemorat,duplex inuenere ſignũ,nã et cõiugiũ ipſum ſacramẽtũ eſt illius ſocietatis quę in ſpiritu eſt,inter deũ et animã, officiũ uero cõiugij ſacramentum eſt illius ſocietatis,quę in carne eſt, inter Chriſtũ et eccleſiam. Nam ſi magnũ eſt, inquit,quod in carne eſt, multo magis utiq; eſt, quod in ſpiritu eſt. Etſi recte per ſcripturam ſanctam deus ſponſus dicitur, et anima rationalis ſponſa uocatur,aliquid profecto inter deum et animam eſt, cuius id, quod in coniugio inter maſculum et fœminam conſtat,ſacramentum et imago eſt. Sed forte, ut expreſſius dicã ipſa ſocietas, et quæ exterius in coniugio, pacto fœderis ſeruatur, ſacramentum eſt, et ipſius ſacramenti res eſt dilectio mutua animorum,quę ad inuicem ſocietatis et fœderis cõiugalis uinculo cuſtoditur. Et hęc rurſus ipſa dilectio,qua maſculus et fœmina in ſanctitate cõiugij, animis uniũtur,ſacramentũ eſt,et ſignũ illius dilectionis,qua deus animę rationali intus p̃ infuſionẽ gratię ſuę,et ſpiritus ſui participationẽ,cõiũgitur. Hacte nus Hugo. Quãobrẽ,quũ nõ ſolũ publica fides eccleſię tot ãte nos ſęculis,ac uetuſti patres ſcripturarũ ſcientia et uitę meritis inſignes,ſed ipſe etiã beatus apl's et doctor gentiũ paulus, matrimoniũ habuerint pro ſacramẽto,quod honorabile faciat cõnubiũ, & thorũ per gratiam non ſolum ſeruet immaculatum ab adulterio,ſed et abluat immundiciam libidinis, et aquam

Hugo de ſãcto Victore

conuertat

conuertat in uinum, ſanctamq; procuret uoluntatẽ a licitis nonnunq; abſtinendi complexibus: nõ uideo, quid contra, Lutherus poſſit afferre, niſi q; hęretici (ut beatus ait Bernardus,) pro libitu quiſq; ſuo, ſacramẽta eccleſiæ tanq; matris uiſcera, dente uipereo, certatim inter ſe dilacerare contendunt.

Bernardus

DE SACRAMENTO ORDINIS.

IN SACRAMENTO ORDINIS NVLlo procedit ordine, ſed hinc, atq; inde colligẽs omnes malitiæ ſuæ thęſauros effundit, animum oſtendit egregie uerſum ad nocendũ, ſi reſpondeant uires, proponit multa, aſſerit atq; affirmat peſſima, ſed omnia ſat habens dicere, nihil prorſus ulla ratione cõfirmat. Qua ex re uidere licet, inſignem hominis impudentiam, qui quum toti credere non dignetur eccleſiæ, niſi rationem reddẽti ſuæ fidei, ſibi ut credatur uni, ſine ratione poſtulet, idq;, de rebus eiuſmodi, de quibus, quid credat cognoſcere, niſi eccleſia docente, non poteſt. Et tamen ſic poſtulat ſibi credi, quomodo, ſi quis credat non aliud agat, q; ut totam confundat, atq; peſſundet eccleſiam. Nam quid aliud molitur, qui conatur tollere ſacroſanctum ſacramentum ordinis, q; ut poſtq; myſteriorum miniſtri uiluerint, incipiant, utpote etiam, quæ per uiles miniſtrentur, uileſcere ſacramẽta. Quem unũ ſcopũ, toto petit opuſculo.

Inſignis Lutheri impudentia.

Machina Lutheri deprehenſa.

lo. De ordine igitur, quia nullo procedit ordine, colligemus hinc inde Lutheri dogmata, ut aceruum illum malorũ, lector semel habeat sub oculis, quo cõspecto, nõ erit (opinor) multũ insumendũ operę, ut illum coarguamus, cuius impiam doctrinã uidebunt omnes, eo, recta contendere, ut omnem Christi fidem, possit infidelitate peruertere. Quid enim destinat aliud, qui decernit inter laicos et sacerdotes, nullum esse discrimen sacerdotij, omnes ex æquo presbyteros esse, omnes eandẽ habere potestatẽ, in quocunq; sacramento? Sacerdotibus sacramentorũ ministerium, nõ nisi laicorum consensu committi? Sacramentũ ordinis nihil aliud esse posse, q̃ ritum quendã eligendi concionatoris in ecclesia? Quicunq; non prædicat, eum non esse sacerdotem, nisi equiuoce, quemadmodũ homo pictus, est homo. Qui sacerdos est, rursus fieri posse laicum. Characterem enim, nihil esse. Ordinẽ deniq; ipsum (qui uelut sacramẽtum, homines in clericos ordinat, qui prædicare nesciunt) esse uere, mere, omninoq; figmentum ex hominibus natũ: nihil de re ecclesiastica, de sacerdotio, de ministerio uerbi, de sacramẽto intelligentibus. Postremo sanctus iste sacerdos (ut q̃ castus ipse sit, coniecturã præbeat) tanq̃ errorẽ summum, et summam cæcitatẽ ponit, et captiuitatẽ maximam, q; sibi sacerdotes indixerint cœlibem castitatem. Et quum Christus eos laudet eximie, qui se castrauerunt ob regnũ cęlorũ: antichristus iste spurcissimus, eosdẽ cõparat euiratis olim Cybelis deę sacerdotibus

Obserua quo tendat Lutherus.

Lutheri noua dogmata

Sacerdotũ cœlibatum damnat Lutherus.

Matthæi xix.

tibus Idololatris. Iam dudū scio, aures pij lectoris ex horrent impium hunc dogmatū pernicioſorum catalogum, quorum fere quoduis magis fœtum eſt hæreſibus, q̄ fuiſſe fertur equus ille troianus armatis. Sed omnium, ueluti quidā fons eſt, q̄ ordinē negat eſſe ſacramentum, quo obſtructo, cæteros neceſſe eſt riuulos exareſcere. Hoc ſacramētū, inquit, eccleſia Chriſti ignorat, inuentumq; eſt ab eccleſia papæ. Hæc pauca uerba, non paruum habent et falſitatis et abſurditatis aceruum. Nam et eccleſiam papæ, diſcernit ab eccleſia Chriſti, quum papa ſit eiuſdē eccleſię pontifex, cuius et Chriſtus. Ait eccleſiam inueniſſe, quod non inuenit, ſed accępit inſtitutū. Ait eccleſiam Chriſti, hoc ignorare ſacramentum, quum ſatis conſtet nullā fere mnudi plagam eſſe, quæ rite profitetur fidē Chriſti, quin ordinem habeat pro ſacramento. Nā ſi poſſet obſcurum aliquem angulū reperire (quod opinor non poteſt) in quo neſciatur ſacramentum ordinis, tamen angulus ille non eſſet cum reliqua comparandus eccleſia, quæ nō Chriſto ſolum ſubeſt, ſed et propter Chriſtum, unico Chriſti uicario, papæ romano, & ordinem credit eſſe ſacramentū. Alioqui ſi perſtet in eo Lutherus, ut eccleſiā papæ diſcernat ab eccleſia Chriſti, et apud alterā, dicat ordinem haberi pro ſacramēto, non haberi apud alteram, proferat illā eccleſiam Chriſti, quæ contra fidem papalis (ut uocat) eccleſiæ, ignorat ſacramentum ordinis. Interim certe perſpicuū eſt, quū dicat hoc ſacramentū ignorari ab eccleſia Chriſti

Lutheri uerba: ſed uide q̄ abſurda.

Luthero alia eſt papalis eccleſia. alia Chriſti.

Christi, et de Christi ecclesia, dicat eos, quibus præsidet papa, non esse: utraq; ratione ab ecclesia Christi eũ segregare non Romã tantũ, sed Italiam totã, Germaniã, Hispanias, Gallias, Britannias, reliquasq; gentes omnes, quæcunq; romano pontifici parent, aut ordinẽ pro sacramento recipiũt. Quos populos omnes quũ de Christi tollat ecclesia, necesse est ut aut ecclesiam Christi fateatur esse nusq̃, aut more donatistarũ, ecclesiam Christi catholicam, ad duos aut tres hæreticos redigat de Christo susurrantes in angulo. Sed uelut ineuitabile telum promit, quod hoc sacramentũ nullam habeat promissionẽ gratię, ullibi ut inquit positam, cuius sacramenti, uel uerbo meminisse negat, totum nouũ testamentum, et ridiculũ ait asserere pro sacramento dei, quod a deo institutũ, nusq̃ potest monstrari, nec licet inquit, astruere aliquod diuinitus ordinatum, quod diuinitus ordinatũ nõ est: sed conandũ est, ut omnia nobis claris, inquit, scripturis sint firmata. Vtrum in nouo testamento, nulla prorsus fiat huius sacramenti mentio, post executiemus. Interim sic agam cum illo, tanq̃ nulla prorsus mentio fieret. Nam eodem telo se sperat omnia ferme sacramẽta perfodere. Aduersus quod telum, ego in scutũ, mihi idipsum ferrum conijciam, quod Lutherus ipse fatetur impenetrabile. Sic enim se habent ipsius uerba. Hoc sane habet ecclesia, ꝙ potest discernere uerbum dei, a uerbis hominum, sicut Augustinus confitetur se euangelio credidisse, motũ authoritate ecclesiæ, quæ

Lutheri ecclesia, ea q̃ dicitur malignantium Lutheri uerba.

Lutheri uerba. Augustinus

quæ hoc esse euangelium prædicabat. Igitur quum istud habeat (ut Lutherus fatetur) ecclesia, q̄ uerbum dei discernere potest a uerbis hominum, certum est istud non aliunde haberi, q̄ a deo: nec ob aliam causam, q̄ ne in his erraret ecclesia: in quibus non erratū esse oporteat. Sequitur igitur ex hoc fundamento, quod nobis substrauit Lutherus, ut ecclesia habeat a deo, nō id solū quod cōcedit Luther⁹, discretionē uerborū dei, a uerbis hominū: sed etiam discernendi facultatem, qua in scripturis diuinis, diuinum sensum ab humano discriminet. Alioqui enim, quid profuerit, si ecclesia (deo docente) scripturā ueram discernat a falsa: et in scriptura uera, falsum sensum non discernat a uero? Deniq; eadem ratione, et istud sequitur, ut et in his, quę non scribuntur, ecclesiam suam doceat deus, ne per errorem possit falsa pro ueris amplecti: quum ex ea re non minus impendeat periculi, q̄ si uel scripturas hominum teneat pro uerbis dei, uel e ueris dei uerbis, falsum eliciat sensum: præsertim, si falsa suscipiat sacramenta pro ueris, et traditiones hominū pro traditionibus dei, imo non traditiones hominum, sed figmenta diaboli: si suam spem in fictis, ac uanis corporalium rerum signis, (quemadmodum magi faciunt) ecclesia Christi, uelut in Christi sacramentis, collocet. Liquet ergo manifeste ex eo, quod fatetur Lutherus, ecclesiā hoc habere, nt uerba dei discernat a uerbis hominū: Hoc quoq; non minus habere, ut traditiones dei discernat a traditionibus hominum

Victus ex suis ipsius uerbis Luther⁹

minum: quum alioqui, utrobiq; possit ex æquo ui-
tandus error exoriri, nec id agat Christus, ne ecclesia
sua hoc aut illo erret modo, sed ne erret ullo. Errare
uero, maiore cum iniuria Christi non possit, q̄ si fidu-
ciam in illo ponendā solo, ponat in signis, nulla pror-
sus fultis gratia, sed omni bono fidei uacuis atq; ina-
nibus. Non igitur errare potest ecclesia, in susci-
piendis sacramentis fidei, non magis inquam, q̄ erra-
re potest in suscipiendis (qua in re ecclesiam errare nō
posse fatetur Lutherus ipse) scripturis. Quæ res, si se
haberet aliter, multa sequerentur absurda. Sed hoc in
primis, quo nihil esse potest absurdius: q; plæraq; o-
mnia fidei christianæ dogmata, tot stabilita sæculis,
ad succrescentium hæreticorum libidinem, denuo re-
uocarentur in dubium. Nam si nihil haberi pro certo
debet, nisi quod scripturis et ijsdem (ut Lutherus ait)
claris firmatum est, non solum non asseremus diuæ
Mariæ uirginitatem perpetuam, sed et inexhausta
suggeretur fidei oppugnandæ materia, si cui unq̄ li-
beat aut nouas excitare sectas, aut resuscitare sepul-
tas. Nam paucissimi fuerunt hæretici, qui non recæ-
perint scripturas: sed omnes fere ex eo, sua staruebant
dogmata, q; aut ea contenderent esse firmata scriptu-
ris: aut quum illis uiderentur rationi consentanea, cō
trarium non definiri scripturis: quoniam ea, quæ p-
ponebantur aduersus suam sectam, aliter cōtendebāt
intelligi, q̄ orthodoxa intelligebat ecclesia: et ne clara
dici possent, aut alio excogitato sensu, aut prolatis

Plæroſq; omnes hæreticos scripturis niti.

aliunde ex eadem ſcriptura locis, in ſpeciem ualde cõ=trarijs, omnia ſic turbarunt, ut uiderentur ambigua. Itaq; aduerſus Arrium, niſi publica ſtetiſſet fides ec=cleſiæ: haud ſcio, an defuiſſet unq̃ de ſcripturis diſpu tandi materia. NVNC, quoniam ex ipſius Lu=theri fundamento, probauimus: ſacramenta, quæ credit eccleſia, non aliunde q̃ a deo potuiſſe conſti=tui, etiam ſi nihil inde prorſus in ſcriptura legeretur: uideamus, an ſcriptura tam nullam omnino mentio=nem faciat huius ſacramenti. Omnes una uoce faten=tur, apoſtolos in cœna domini ordinatos in ſacerdo=tes. Solus iſtud Lutherus negat, quũ plane conſtet illic, datam poteſtatem conficiendi corporis Chriſti, quod ſolus conficere ſacerdos poteſt. At non eſt in=quit ille, ſacramentum: quia non fuit illis ulla promiſ=ſa gratia. Vnde id nouit Lutherus? quia non legitur inquit. Familiaris eſt iſta Luthero cõſequentia. Non eſt in euangelio ſcriptum, ergo non eſt a Chriſto fa=ctum: quam colligendi formam, infirmat Euange=liſta, quum dicit: Multa ſunt facta, quæ non ſunt
Ioãnis.xxi. ſcripta in libro hoc. Sed tangemus tamen Lutherum, aliquanto propius. Euchariſtiam concedit eſſe ſa=cramentum: quod niſi fateretur, inſaniret. At ubi repperit in ſcriptura promiſſam in illo ſacrãmẽto gra=tiam? Nam ille nihil recipit, niſi ſcripturas: et eaſdem claras. Legatur locus de cœna dominica, nõ reperiet apud ullum euangeliſtarum in ſuſceptione ſacramen=

ti, promissam gratiam. Legitur a Christo dictum. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum: quibus uerbis significauit semet in cruce per passionem redempturum genus humanum, sed quum dixit ante, Hoc facite in meam commemorationem: nullam hoc facienti, id est sacerdoti cõsecrãti, aut eucharistiã recipienti, gratiam ibi ꝓmittit, nullam peccatorum remissionẽ. Matthæi xxvi.

At nec apostolus in epistola ad Corinthios, quũ interminetur male manducantibus iudicium, ullam mẽtionẽ facit de gratia bene mãducantiũ. Quod si quid, ex capite sexto Ioãnis, gratiam promittat suscipienti sacramentũ carnis et sanguinis domini, ne id quidem quicq̃ iuuare Lutherũ potest, quippe, q̃ totũ illud caput negat ad eucharistiã quicq̃ pertinere. Videtis ergo, ut istã ꝓmissionẽ gratię, quam pro totius sacramẽti fundamẽto, magnifice nobis in toto ꝓmisit opere, non potest in eo tueri sacramẽto, quod fere solũ relinquit, nisi (quod necesse habet) prẽter scripturæ uerba, recurrat ad ecclesiæ fidem. I. ad Corin. xi.

Igitur quemadmodum satis est nobis, q̃ in Euangelio legimus: conficiendi sacramenti potestatem cõmissam his, in quorum locum succedunt sacerdotes: ita satis est, q̃ ab apostolo legimus consilium datum Timotheo: ut nemini cito manum imponeret: quæ loca plane significant ordinationem sacerdotum, non consensu communitatis, quo solo interueniente fieri sacerdotem posse Lutherus ait: sed sola ordinatione episcopi, idq̃ certa I. Timo. v.

impositione

impositione manuum, in qua, per exterius signū, deus infunderet interiorem gratiam, de qua gratia, quid obstat, quo minus credamus ecclesiæ dei uiui, quæ
I. Timo. iii. est (ut ait apostolus) columna et firmamentum ueritatis, quando eidē ecclesiæ, necesse est ipse credat Lutherus, de gratia promissa in sacramento eucharistię. Nam in hac fide cognoscitur, aut illius gratiæ promissio, aut certe sine promissione, donatio.

DEMIROR profecto tam uecordem esse quēq; ut dubitet, an sacerdotibus euangelicis in ordine cōferatur gratia, quum passim legantur plurima quæ significare uidentur, etiam ueteris legis sacerdotibus
Exo. xxviii. gratiam esse collatam. Nam Aaron, inquit deus, et filios eius unges, et sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Alioqui enim, quid profuisset exterior sanctificatio in cultum dei, nisi deus pariter infudisset gratiam, qua sanctificarentur interius? atq; id quoq; per Christum, cuius uēturi fides, robur & uim potuit indidisse sacramentis præcedentibus, sicut capacem fecit populum iudaicum consequendæ aliquādo salutis æternæ? Verum si quis id non admittat, ueteris legis sacerdotio collatam gratiam: certe non est, cur grauetur tamen, admittere gratiam sacerdotibus euangelicæ legis infundi, quia iam per Christi passionem, uenit plenitudo gratiæ.

Actorū. xiii. IN ACTIS. apostolorum, quum Barnabas

bas ac Paulus segregarentur in opus, in quod eos spíritus sanctus accersiuit, non ante dimissi sunt, q̃ impositis manibus ordinati sunt. At cur obsecro manus eis imposuerunt apostoli? an ut corpus inani tactu pulsarent, nulla spiritali gratia prodessent animæ? Quomodo potest ergo Lutherus hoc sacramentum dicere ecclesiæ Christi esse incognitum, quo nulla natio Christiana non utitur? Quomodo potest appellare nouum, quod instituit CHRISTVS, quod in usu habebant apostoli? At nunq̃, inquit, appellatum est sacramentum apud ueteres doctores usq̃, excepto Dionysio. Nihil enim prorsus in reliquis patribus, de istis sacramẽtis legimus, inquit, nec sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus loquuti sunt. Recens enim est inuentio sacramentorũ. Egregia sane ratio est ista Lutheri, quæ et manifeste falsa est, et si foret uera, nihil tamen efficeret. Nam si ueteres de re fortassis olim nõ controuersa, nihil scripsissent omnino, aut si quum scriberent aliquid, rem proprio tamen non communi sacramentorum nomine designassent, non necessario colligeretur ex eo, aut ordinem non fuisse prorsus, aut non fuisse sacramentum. Nam si quis baptismum uocet baptismum, nec addat sacramentum, dicetur ideo non habuisse baptismum pro sacramento? Prẽterea si solus ex antiquis patribus Dionysius ordinem scriberet esse sacramentum, uel satis esset ad euertendam Lutheri obiectionem, qua uideri uult inuentionem sacramẽtorum nouam

In sacramẽto ordinis conferri gratiam.

Confutatur ratio Lutheri.

uam esse: repugnat enim esse nouum, quod ab illo fatetur scriptis compræhensum, quem fatetur antiquũ. Atq; istud quidem uerum esset etiam, si talis esset sacer Dionysius, qualem eũ depingit sacrilegus Lutherus, qui ferme nihil in eo dicit esse solidæ eruditionis, nihil eorum quæ scribit, aut authoritate quicq̃, aut ratione probari, sed omnia esse illius meditata, ac prope somnijs simillima, quæcunq; in cœlesti scribit Hierarchia. In theologia mystica, quam sic inflant (inquit) ignorantissimi quidam theologiste, est (inquit) etiam pernicioſissimus, plus platonizans q̃ christianizans. In qua, inquit, Christum adeo non discès, ut etiam si scias, amittas. Expertus (inquit) loquor, hoc est (ut opinor) expertus est ibi se Christum perdidisse, demũ in ecclesiastica Hierarchia, quid facit, inquit, nisi q; ritus quosdam ecclesiasticos describit, ludens allegorijs. Deniq;, ut ostenderet in re q̃ leui diuus Dionysius luderet operam: An mihi putas, inquit, difficile esse, in qualibet re creata allegorijs ludere? Mihi non fuerit operosum meliorem Hierarchiam scribere, q̃ Dionysij sit. Quis patienter ferat in uiri sancti pios labores sic debacchantem rabulam, quæ uere meritoq;, in sui similem debaccharetur hæreticum? Nam et indoctum uocat, et ludicrum, et scribentem non tantũ somnia, sed etiam pernicioſa, et Christum destruentia dogmata. Quæ tamen omnia conuitia sancto uiro cedunt in gloriam, cuius opera omnia, uel hoc abunde demonstrat

Sacrilegi Lutheri, cõtumelia in sacrum Dionysium.

Ad Luthetũ (si Luthero credas) nihil est diuus Dionysius.

demõſtrat eſſe bona: ꝙ uiro malo diſpliceãt. Nã quæ conſortia luci cum tenebris, CHRISTO cum Belial? At ꝙ e pijs uiri ſancti libellis nihil pietatis hauſit, impium ipſius caput erat in cauſa, quandoquidem uere ſcribit Horatius. Syncærum eſt niſi uas, quodcunq; infundis, aceſcit. Nam ꝙ ait ſibi non operoſum eſſe meliorem Hierarchiam ſcribere, quam fuerit illa Dionyſij, poſtquam ſcripſerit, tum iſtud iactitet. Interea uero, rem aggreditur multo magis operoſam, Hierarchiam alteram, quæ ſupra firmam fundata eſt petram, demoliri. Longius aliquãto nos auexit indignatio, qua moleſte ferimus in uirum ſanctum, ab impio euomita, tam contumelioſa conuitia. Verum (ut cœpi dicere) etiam ſi ſolus Dionyſius docuiſſet ordinem eſſe ſacramentum, ſuffeciſſet illud ad reuincendum Lutherum, aſſerentem nouam eſſe inuentionem ſacramentorum. Quum Dionyſium nõ ſolum Lutherus fateatur antiquum, ſed et totus orbis chriſtianus ueneretur ut ſanctum. Cui ꝙ Lutherus iraſcitur, non aliud facit, q̃ ſola malicia, qua nihil ferre poteſt, quod impijs ipſius hereſibus aduerſatur. At nunc ut plane liqueat q̃ uanus undique ſit Lutherus, oſtendam non ſolum Dionyſium, ſed etiam Gregorium, et quem ſibi patronum Lutherus mẽtitur Auguſtinum, ordinẽ habuiſſe pro ſacramento. Præterea characterẽ (quem Lutherus irridet) indelebilẽ, etiam ſi non uocetur nomine, re tamẽ

Horatius.

Lutherus cur iraſcatur Dionyſio.

aperte

aperte deſcribi, et ab Hieronymo in ſacramento bapti-
ſmatis, et rationem eius haberi ab Auguſtino in u-
troq; ſacramento, tam baptiſmi, q̃ ordinis. Incipiam
igitur a Hieronymo de charactere baptiſmatis, ut ap
pareat manifeſtius character ordinis, quem et Au-
guſtinus et Gregorius, ob indelebilem characterem,
Epheſios. v. cum baptiſmo cõparant. Igitur ſuper illa Pauli uerba
ad epheſios: Nolite contriſtari ſpiritum ſanctũ dei,
Hieronymꝰ pro chara-ctere. in quo ſignati eſtis, in die redẽptionis: Hieronymus
in hunc ſcribit modum: Signati autem ſumus ſpiritu
dei ſancto, ut et ſpiritus noſter et anima imprimatur
ſignaculo dei, et illam recipiamus imaginem et ſimi-
litudinem, ad quam, in exordio conditi ſumus. Hoc
ſignaculum ſancti ſpiritus, iuxta eloquium ſaluatoris
deo imprimẽte ſignat: Hunc enim, ait, ſignauit pater
deus. Et paulo poſt: Idcirco ſignatur, inquit, ut ſeruet
ſignaculum, et oſtẽdat illud in die redemptionis pu-
rum atq; ſyncærum, et nulla ex parte mutulatum, et
ob id remunerari ualeat cum ijs, qui redempti ſunt.
Quicunq; ſcripſere de ſacramentorũ charactere, nul-
lis unq̃ uerbis apertius expreſſere characterem (quem
animæ, per ſacramenta imprimit deus) q̃ uerbis his
beatus expreſſit Hieronymus, non humano figmen-
to (ut Lutherus fingit ſacramentorum execrandus ir-
riſor) ſed ſolidis ſcripturæ ſacræ teſtimonijs. Chara-
Character quid ſit. cter enim eſt illa qualitas animæ, quam deus ſibi no-
tam, nobis incogitabilem, imprimit, in ſignaculum
quo ſuum gregem diſcernit ab alienis, quod ſignacu-
lum,

lum, etiam ſi uitijs maculent, et e candido reddant atrum, ex integro mutulum, e puriſſimo reddāt impurum, nunq̄ tamen ita poterunt eradere, quin illo characteris impreſſi ſignaculo, in cuius gregē ſignati ſint, orbi toti maneant in iudicij die cognobiles. Nec alia ratione, tam conſtanter obſeruat eccleſia, ut quū alia ſacramenta toties iteret (quod in euchariſtiæ ſūptione facit ac pœnitentia, coniugio, et unctione lāguentium) baptiſma, confirmationem, atq; ordinem nunq̄ iterari permittat. In ijs enim ſacramentis, ſancto docente ſpiritu, didicit eccleſia characteris cōferri ſignaculum, quod quum deleri nō poſſit, iterari nō debeat. Sed ut manifeſte pateat, ordini hac in parte parem eſſe cum baptiſmo conditionem: audiamus quid ait Gregorius. Quod dicitis (inquit) ut qui ordinatus eſt iterum ordinetur, ualde ridiculum eſt. Vt enim baptizatus ſemel, iterum baptizari non debet, ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem ordine nō ualet iterum conſecrari. Videtis, ut ordinis ſacramentū nō magis iterari patiat̄ eccl'ia, q̄ ſacramētū baptiſmatis, quæ res, ut dixi, pendet ab indeleto charactere. Qua de re, ut os obſtruamus Luthero, ne rurſus obganniat, figmentū eſſe characterem, et ſolum ex antiquis Dionyſium, ordinem uocaſſe ſacramentū: ſubiūgemus, ut polliciti ſumus hac de re, etiam diui Auguſtini ſententiam. Is igitur, quum de baptiſmo et ordine diſſerit, in hunc modum ſcribit. Vtrunq; enim ſacramentum eſt, et quadā conſecratione utrunq; ho-

In quibus ſacramētis imprimatur character.

Gregorius.

Auguſtinus

mini datur: illud, quum baptizatur, et illud, quum ordinatur. Ideo, non licet in ecclesia catholica utrumq; iterari. Nã si quando ex hæreticorum parte uenientes etiã præpositi, ꝓ bono pacis, correcto schismatis errore susceptí sunt, et si uisum est opus esse, ut eadẽ officia gererent, quæ gerebant: non sunt rursus ordinãdi, sed sicut baptismus in eis, ita mãsit ordinatio integra, quia in præcisione fuerat uitiũ, non in sacramentis: q̃ ubicunq; sunt, ipsa sunt. Et paulo post. Neutri sacramento facienda est iniuria. Et addit de sacramento ordinis: Sicut nõ recte habet, qui ab unitate recedit, sed tamen habet, sic etiam non recte dat, qui ab unitate recedit, et tamen dat. Et rursus ad utrũq; reuersus adiecit. Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi et ecclesiæ, quia eis illicite utuntur nõ modo hæretici, sed etiã omnes impij, sed illi corrigendi sunt, et puniendi, illa autem sunt agnoscenda et ueneranda. Videtis nũc q̃ uerũ sit illud, quod Lutherus tanta iactauit audacia, sacramentũ ordinis ecclesiã Christi nescire. Characterem inane figmentũ esse. Sacramentorũ inuentionem nouã esse, Ordinem, ueteribus nõ habitũ pro sacramento. Quorũ omniũ nihil dixit, quod non uidetis eorũ testimonio reprobatũ, quos neq; de Christi ecclesia potest eximere (ut pote quam illi & doctrina fidei, et exemplo uirtutis illustrarũt) neq; inter nouos numerare, nisi talis sit, ut ei mille sint anni, tanq̃ dies unus. SED ille tamen, aduersus omnes omniũ rationes, authoritatẽ, fidem: uno se tuetur argumento.

Non esse iterandum ordinis sacramentum

mento. Omnes, inquit, ſumus ſacerdotes ſecundum illud Petri: Vos eſtis regale ſacerdotium et ſacerdotale regnum. Sed alius alio nō poteſt magis eſſe ſacerdos, quemadmodū, alius alio nō poteſt magis eſſe homo. Igitur ſacerdotes qui uocātur, nihil ſunt aliud, q̄ laici quidam, ſolo uel conſenſu populi, uel epiſcopi uocatione, non abſq; populo delecti ad concionandum: et ordo nihil eſt aliud, q̄ merum ſine ſacramento miniſterium. Recenſuimus eius argumentum non ſolū fideliter, ſed etiam liberaliter adijcientes, quod fulciat, et tamen cui non excutiat riſum, tam hębes theologantis argutia? Nam ſi ideo nihil eſt ordo ſacerdotij, quia quilibet Chriſtianus eſt ſacerdos, eadem ratione ſequet, ut nihil ſupra Saul habuerit Chriſtus. Nam et de Saul dixit Dauid: Peccaui tangens Chriſtum domini. Nihil habuerit Chriſtus ſupra quenq̄ eorum, de quibus dictum eſt: Nolite tangere Chriſtos meos. Nihil deniq; ſupra quenquam deus, eorum omnium, de quibus per prophetam dixit ipſe: Ego dixi, dij eſtis et filij excelſi omnes. Poſtremo, qua ratione Chriſtiani omnes ſacerdotes ſunt, eadem etiam ratione, reges ſunt. Non enim, ſolum dicitur Vos eſtis regale ſacerdotium, ſed etiam ſacerdotale regnum. Sedulo conſyderandum eſt, ſerpens iſte quid deſtinet, quem ego certe callidiorem puto, q̄ ut ullius eſſe momenti putet tam friuolum argumentum: ſed qui tantum ideo lambit, ut mordeat, laicos ideo tollit in ſacerdotium, ut ſacerdotes redigat in

Lutheri uerba. I. Petri. ii.

Lutheriani ſacerdotes laici.

Plūbea Lutheri ratio.

I. Re. xxiiii

Pſal. C.

Nemo Luthero rex quia illi omnes ſunt reges.

claſſem

classem laicorum. Nam sacramentum esse negat, & ritum tantum esse dicit eligendi concionatoris. Nã qui non cõcionãtur, nihil minus ait esse q̃ sacerdotes, nec aliter sacerdotes esse, q̃ homo pictus est homo, cõtra Paulum apostolum, qui ad Timotheum scribens ait. Qui bene præsunt præsbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in uerbo et doctrina. Apostolus hic manifeste docet, q̃q̃ ij præcipue duplici honore digni sunt, qui quũ præsbyteri sint, laborant in uerbo et doctrina. tamen et qui hoc non faciunt, non solũ esse præsbyteros, sed et bene præesse posse, et duplicem quoq; honorem promereri. Alioqui non dixisset, maxime qui laborant in uerbo et doctrina, sed solum ij qui laborant in uerbo et doctrina. Præterea ne possit dicere Lutherus id quod dicit, officium sacerdotis erga populum nihil esse, nisi prædicare: nã missas, inquit, canere nihil est aliud, q̃ communicare seipsum, hoc inq̃ ut appareat q̃ falsum sit, rursus audiamus apostolum. Omnis, inquit, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his q̃ sunt ad deũ, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. An non apostolus aperte declarat, etiam põtificis officium istud poscere, ut pro hominibus offerat sacrificium deo, quod quum scribat, q̃q̃ hebræis, tamẽ christianis, quos nolit iudaizare, clarum est loqui de pontifice legis utriusq;, atq; ideo bis, Lutherũ suo premere testimonio. Nam et missam docet esse sacrificium, et offerri pro populo, quum ecclesia nullum offerat aliud

Lutheri uerba.

I. Timo. v.

Lutheri uerba.

Ad hebræ. v

liud, et docet offerendi officium præcipuam partem esse muneris pontificij. Et certe, nisi falsum esset, quod dicit Lutherus, facile uidetis consequi, ut quum nemo nisi sacerdos possit consecrare corpus domini, si e tot sacerdotum millibus, qui concionari nesciũt, nullus uere sacerdos est, sed tantum uocatur equiuoce, quemadmodum homo pictus, uocatur homo, totus christianus orbis clerum populumq; ferme nõ habet alium, q̃ ídololatras, panem pro Christo colentes, et genua sua curuantes ante Baal.

IN ELIGENDI (ut uocat) ritu, præcipuum ius tribuit populo. Nam licet uno loco tribuere uideatur episcopo aut populo ius promiscuum: quum dicit, ꝙ q̃q̃ certum sit omnes christianos equaliter esse sacerdotes, et eandẽ in uerbo et sacramento quocũq; habere potestatem, non licere tamen, quenq̃ hac ipsa uti, nisi consensu communitatis, aut uocatione maioris: alio tamen loco, superiores partes tribuit populo, quum de sacerdotibus dicit. Qui si cogerentur admittere nos omnes equaliter esse sacerdotes, quotquot baptizati sumus, sicut reuera sumus, illisq; solum ministerium, nostro tamen consensu, permissum: scirent simul, nullum eis esse super nos ius imperij, nisi quantum nos sponte nostra admitteremus.

QVAE DVO LOCA si conferantur, ostendunt hoc sentire Lutherum, ut populus absq; episcopo possit

po possit ordinare sacerdotem, episcopus sine populi consensu non possit, quum dicit sacerdotibus solum ministerium, nec id tamen, nisi populi consensu permissum. Nam si hoc uerum est, sacerdos fieri, nisi populi consensu non potest, cuius consensu solo, dicit olim præfectos ecclesijs episcopos. Negari non potest, inquit, ecclesias olim a senioribus fuisse rectas absq; istis ordinationibus et consecrationibus, propter ætatem et longum rerum usum in hoc electis. Lutherus ubi ista repperit, ostendat ipse, mihi interim uera non uidentur. Nam si laicus quisq; æqualem habet potestatem cum sacerdote in quocunq; sacramento, et ordo sacerdotij nihil est, cur ita scribit apostolus Timotheo? Noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et alibi ad eundem. Admoneo te, ut resuscites gratiã dei, quæ in te est, per impositionem manum mearum. Iterum. Nemini, inquit, cito manus imposueris, neq; communices peccatis alienis, Deniq; hunc in modum apostolus scribit ad Titum. Huius rei gratia reliqui te Cretę, ut ea quæ desunt corrigas, et constituas per Ciuitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi. Habes nunc lector, semel sub oculis, apostoli pauca loca, et non multa uerba, quibus inter se collatis, facile potes deprehendere, falsa fictaq; esse omnia: quibus, tam inordinate Lutherus debacchatur in ordinem. Nam quos dicit populi consensu fieri, Paulus ostendit fieri ab episcopo, quem in hoc

Lutheri uerba.

Sacramẽtũ ordinis prophanat Lutherus.

I. ad Timo. iiii.

Aduersus Lutherum. Paulus.

Ad Titũ. i.

Sacerdotes non nisi ab episcopis fieri.

hoc ait se relíquisse Cretæ, ut oppidatim presbyteros constítueret, nec tamen temere, sed sicut ipse præsens dispósuerat. Vides, impósitis manibus, fieri sacerdotem. Et ne dubitari possit simul conferri gratiam. uides illã manuũ impósitione collatam. Resuscita, inquit, gratiam quæ data est tibi per impósitionem manuum mearum. Et illud quoq; Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impósitione manuum presbyterij, In ijs te exerce. Miror igitur non pudere Lutherum, quum negat sacramentum ordinis: haud ignarus in manibus omnium uersari uerba Pauli, quæ doceant, non nisi a sacerdote fieri sacerdotem, nec sine consecratione fieri, in qua et signum adhibeatur corporeum, et tantum spiritalis infundatur gratiæ, ut is qui consecratur, non solum accipiat ipse spíritum sanctum, sed etiam potestatem conferendi alijs. Nouum uero qui potest esse, (q̃q̃ id Lutherus ait) de quo scribit apostolus? Quomodo ignoratum ecclesię, quod in omnibus CHRISTI legitur, et nunquam non legebatur ecclesijs? Quibus ex rebus manifestum est, e tam multis, quæ, tanta cum confidentia, pro compertíssimis Lutherus eblaterauit in ordinem: ne unam quidem syllabam fuisse ueram, sed per malícíam, ficta, falsaq; omnia.

In sacramẽto ordinis conferri gratiam.

Quantum delyrauit Lutherus.

DE

DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

IN SACRAMENTO EXTREMÆ unctionis, Lutherus bis ipse ridendus, bis irridet ecclesiam. Primum, q̃ theologi (ut ait) hanc unctionem appellent sacramentũ (quasi soli hoc dicant hi, quos ille uocat theologos) Deinde, q̃ appellent extremam. Et quod ad secundum pertinet, obijcit sibi tanq̃ ioco, quod nunq̃ soluet serio.

NAM et ideo quoq̃, uere dici potest extrema, quod extrema sit e quatuor. Postea, ut doceat non esse sacramentum, obijcit sibi primum id, quod neminem uidet non obiecturum, apostoli Iacobi uerba: Si infirmatur quis in uobis, inducat presbyteros ecclesiæ, et orent super eum ungentes oleo, in nomine domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei. Hæc uerba, quæ ex ipsius etiam finitione apertissime declarant, hanc unctionem sacramentum esse, quæ, neq̃ signo careat uisibili, nec ꝓmissione gratiæ, protinus incipit phormiana confidentia, tanq̃ nihil haberent uigoris, eludere. Ego autem dico (inquit) si uspiam delyratũ est, hoc loco præcipue delyratũ est.

Iaco. v.

Lutherus.

Author. At ego contra non uerebor dicere, q̃ si uspiam delyrat Lutherus (qui fere delyrat ubiq̃) hic in sacramento unctionis extremæ, ad extremã usq̃ delyrat amentiam.

tiam. Omitto, inquit, quod hanc epiſtolam non eſſe apoſtoli Iacobi, nec apoſtolico ſpiritu dignam, multi ualde probabiliter aſſerant, licet cõſuetudine, authoritatem cuiuſcunq; ſit, obtinuerit. Tamen, inquit, ſi eſſet apoſtoli Iacobi, dicerem non licere apoſtolum ſua authoritate ſacramentum inſtituere, id eſt diuinã promiſſionem, cũ adiuncto ſigno dare: hoc ad Chriſtum ſolum ꝓtinebat. Sic Paulus ſeſe accæpiſſe a domino dicit, ſacramentum eucharistiæ, et miſſum, nõ ut baptizet, ſed ut euangelizet. Nuſq; autem legitur in euangelio unctionis iſtius extremæ ſacramentũ. His uerbis uidetis, ut apoſtoli uerba duobus modis eneruare conatur: primum, ꝙ epiſtola nõ ſit apoſtoli: deinde, ꝙ etiam ſi ſit apoſtoli, tamẽ apoſtolus authoritatem non habeat inſtituendi ſacramenta. Hæc duo q̃q̃ proponat paucis, at ſtatim ad alia tranſiliat, tamen præcipua tela ſunt, quibus inſtituit hoc ſacramentum perimere. Nam cætera quæ dicit omnia, nugamenta ſunt, ridendi occaſionem captãtia, tanq̃ eccleſia non recte ſacramentum obſeruet. Sed hæc duo uiuum tangunt. Nam ſi epiſtola non apoſtoli ſit, nec apoſtolico ſpiritu digna, aut ſi apoſtolo tradente unctionem hanc pro ſacramento, tamen nihilomagis probetur ſacramentũ, conſequeretur omnino, ut hęc uerba nihil efficerent. Si dixiſſet olim fuiſſe dubitatũ, cuius illa fuerit epla, dixiſſet uere, neq; enim temere quicq̃ recępit eccleſia, omnia diligenter excuſſit, idq; ipſum facit, ut certiora deberent haberi omnia, quæ

Lutherus.

receperit, etiam si dumtaxat humana prudentia regeretur ecclesia. Verum quũ dicat multos asserere hanc epistolam, non solam non esse apostoli, sed esse preterea indignam apostolico spiritu: atq; istud non asserere solum, sed asserere etiam probabiliter: probabile est illum istud probare non posse. Alioqui proferat e multis aliquos, qui si ex ecclesia sunt, neq; tã multi sunt, opinor, neq; tam magni, ut pondus obtinere mereantur aduersus reliquos omnes. Adhuc produxit nullum. Ego producam unum, qui sufficere debet aduersus multos, beatũ Hieronymũ: quo, neq; doctior quisq; fuit in scripturis sacris, neq;, qui ueras ac germanas, exactiore censura distinxit a dubijs. Is igitur quum aliquandiu de epistola pauli dubitasset, sed tũc dubitasset, quum res adhuc non esset tam pleno ecclesiæ consensu firmata: Iacobi tamen, quę uocatur epistola ipsius esse sine ulla dubitatione pronũciat. Nã hunc in modũ scribit: Iacobus, Petrus, Iudas, et Ioannes, septem epistolas ædiderunt, tam mysticas q̃ succinctas, & breues pariter et longas: breues in uerbis, longas in sententijs, ut rarus sit, qui non in earũ cęcutiat lectione. Idem in prologo in septẽ epistolas canonicas sic ait. Est enim prima earũ una Iacobi, duæ Petri, tres Ioannis, una Iudę. Videtis ut beatus Hieronymus idem iudicium de Iacobi profert epistola, quod de Petri, nec putat indignam apostolico spiritu. Certe si rationes attulisset Lutherus, quare epistola non esset Iacobi, sed tamen alterius cuiuspiam, qui eodem

Iacobi epistola asseritur authore Hieronymo

Iacobi epistolam Lu-

loqueretur

loqueretur ſpiritu, potuiſſet utcunq; ferri. Nunc uero dicit eſſe probabile, ideo non eſſe, q̄ ſit indigna ſpiritu apoſtolico. Qua in re non alium obijciam Luthero, q̄ Lutherum ipſum, neq; enim Luthero quiſq; aut ſæpius ferme cōtradicit, aut ualidius, q̄ Lutherus. Is igitur, in ſacramento ordinis ait eccleſiam, hoc habere datum, ut poſſit diſcernere uerba dei a uerbis hominum. Quomodo ergo nunc dicit epiſtolam apoſtolico ſpiritu indignam eſſe, quam eccleſia, cuius iudicium (ut ait) hac in re falli non poteſt, apoſtolico ſpiritu iudicauit plenam? Quamobrem nunc ita ſe ſua ſapientia conſtrinxit undiq;, ut aut neceſſario comprobet epiſtolam eſſe apoſtoli, (cuius contrarium dixit eſſe probabile) aut dicat eccleſiam in ſcriptura ſacra poſſe diiudicanda falli, quod eam poſſe negauerat. Q; ſi dicat uelut apoſtolico dignum ſpiritu comprobaſſe, quod apoſtolico ſpiritu ſit indignū: blaſphemus eſt in eccleſiam. Si fatetur apoſtolum ſcripſiſſe quod apoſtolo ſit indignum: blaſphemus eſt in apoſtolum.

thero non eſſe dignam ſpiritu apoſtolico.

Lutherus ſuo ipſius telo perfoſſus.

SATIS igitur illud confutauimus (imo ſemet ſatis confutauit ipſe) q̄ epiſtolam negauit, aut eſſe apoſtoli, aut dignam apoſtolico ſpiritu. Veniamus nunc ad id, in quo ut fortem uirum decet, aperte oppugnat apoſtolum: dicēs, etiam ſi ſit apoſtoli Iacobi, tamen non licere apoſtolo, ſua authoritate ſacramētū inſtituere, ideſt diuinam promiſſionē cum adiūcto ſigno dare. Hoc enim pertinet (inquit) ad ſolū Chriſtū,

O noſtri

O noſtri ſæculi magnam felicitatem, quibus nouus iſte gentium doctor exortus eſt Lutherus, qui hoc ſibi arrogans, tanq̃ Pauli ſequeretur exemplum, in faciem reſiſtat apoſtolo, q̃ nõ recta uia ingrediatur ad euangeliũ Chriſti, ſed (quod plus eſt, q̃ ſi gentes doceat iudaïzare) arroget ſibi facultatem promittendi gratiam, et ſacramenta condendi, hoc eſt, q̃ uſurpet ſibi poteſtatem Chriſti, ad modum ſuperbientis et præuaricantis angeli, qui dixit: Ponam ſolium meũ
Eſaiæ.xiiii. ad aquilonem, et ero ſimilis altiſſimo. Non eſt nunc q̃ ægre ferat pontifex ab illo repræhendi, qui de tam atroce crimine repræhendit apoſtolum. Nam quum certum ſit epiſtolam eſſe apoſtoli, quid aliud, q̃ manifeſte dicit apoſtolum ſine authoritate, et contra fas inſtituere ſacramentum? Imo quum neget epiſtolam illius eſſe, tamen ne abſtineret contumelia, dicit id ſe dicturum etiam ſi eſſet apoſtoli. Ego certe & ſi nõnullis uiſum ſit, apoſtolis non ſine ſpiritu ſancto, quem deus in Pentecoſte miſit rationem traditam eſſe con-
Ioan.xiiii. dendi ſacramenti, de quo ſpiritu, Chriſtus prædixerat. Spiritus ſanctus quem ego mittam, ille uos docebit omnia: tamen in præſente non diſputabo, utrum apoſtolus authoritatem habeat inſtituendi ſacramenti, quippe quod nunc diſputari non opus eſt, ſed quũ plane conſtet apoſtolum unctionem iſtam pro ſacramento tradere, non dubito uere ſacramentum eſſe, & apoſtolum non fuiſſe tam impie arrogantem, ut pro ſacramento traderet populo, quod ſacramentum non

eſſet

esset, sed (si condendi sacramenti potestatem non habuit) uerbis illis id tradidisse populo, quod ipse acceperat a Christo, qui, ut alia mundo uolebat innotescere per Matthæum, alia per Iucam, per Ioannē alia, alia præterea per apostolum Paulum, cur fieri non possit, ut quædam etiam doceri uoluerit per apostolum Iacobum?

LVTHERVS postq̄ se tam strennue q̄ uidetis, gessit aduersus apostolum, iam totum se conuertit ad ridendum ecclesiam, quæ uerbis apostoli (ut dicit Lutherus) abutitur, q̄ non ministret, nisi ad mortem usq; ægrotanti, quum Iacobus dicat. Si quis infirmatur, non si quis moriatur, quasi ideo peccet ecclesia, q̄ rem tantam, quanta est sacramentum, non adhibeat temere in qualibet leui febricula, quam aliquis, nimium fortasse potando contraxerit, neq; in eo morbo, qui uel dormiendo paululum, uel abstinendo curari possit, ecclesia per sacramentum, uelit efflagitare miraculum. Ne dubitari possit, (etiam si dumtaxat infirmum scripserit Iacobus) sensisse tamē haud ęgrotantem leuiter, sed eo morbo uexatum, cuius depulsio posset ostendere, si sanaretur, sanatum sacramēto, orationes omnes quæ dicuntur super infirmum (quas nemo dubitat esse uetustissimas, non nouum inuentum eorum quos iste uocat theologos) ostendunt, non adhibendum hoc sacramentū, nisi in laborante grauiter. Et tamen ut non promittunt certam salutem

Consentaneum est nō id uoluisse Iacobum, ut in leui quolibet morbo ungeretur infirmus.

ſalutem corporis, ita non deſperant ſalutem, nec ueniunt (quod Lutherus ait) tanq̃ ad eos, qui iam tum ſint omnino morituri. Fruſtra enim tot orationibus orarent ſalutem, ſi certo ſibi ſponderent mortem. Nõ igitur id agit eccleſia (quod inepte cauillatur iſte) ut ſit extrema unctio, licet uocetur extrema, ſed agit ut non ſit extrema, ſed conualeſcat ægrotus. Qz ſi nolit eum deus conualeſcere, id tamen non euacuat uim ac uirtutem ſacramenti, cuius præcipua cura non in corpus fertur, ſed animam. Nam ratio illa Lutheri de efficacia ſigni, nihil omnino rationis habet, aut efficaciæ. Si unctio iſta ſacramentum eſt, inquit, debet ſine dubio eſſe (ut dicunt) efficax ſignum eius, quod ſignat et promittit. At ſanitatem et reſtitutionem infirmi promittit, ut ſtant aperta uerba: Oratio fidei ſaluabit infirmum, et alleuiabit eum dominus. Quis autem non uidet hanc promiſſionem in paucis impleri? Quid ergo dicemus (inquit) aut apoſtolus hac promiſſione mentitur, aut unctio iſta ſacramentum non erit: Promiſſio enim ſacramentalis certa eſt at hæc maiore parte fallit. VEL ex hoc argumẽto patere poteſt, nihil curare Lutherum, q̃ apertas aſferat calumnias, modo ſpecie aliqua ueritatis imponere poſſit incautis, quem non pudet ea contra theologos afferre, quaſi ab ipſis dicta, quæ nuſquam dicunt. Sacramentum (inquit) ut dicunt, eſt efficax ſignum eius, quod promittit: at hoc ſacramentum ſanitatem corporis non efficit, quam promittit. Theologi

Ratio Lutheri.

Confutatur ratio Lutheri.

logi non iſtud dicunt, ſed quod eſt efficax ſignū gratiæ. Sic enim diffiniunt: Sacramentum eſt uiſibile ſignum inuiſibilis gratiæ, non dicunt ſalutis corporeæ, quæ dari poſſit et ſine gratia. Quamobrem, q̄ ait conſequi, ut ſi hęc unctio ſacramentum eſſet, apoſtolus mentiretur, Lutherus ipſe mentitur. Nam ſacramentum quatenus ſacramentum eſt, non ſalutem promittit corporis, ſed animæ, per ſigna corporea. Alioqui Lutherus nihilominus eodem cōcludit mendacio, non apoſtolum ſolum, ſed etiā Chriſtū ipſum q̄q̄ unctio non eſſet ſacramētū. Debēt.n.uerba et p̄miſſiones etiā extra ſacramenta ueraces eſſe. Igit̄ quū apoſtolus dicat ſanandū per unctionē et orationē, eū q̄ infirmus eſt, & Chriſtus, ſigna illa ſequutura credētes, ut ſuper ęgros manus imponerēt, et bene haberēt, quis non uidet, hæc ſic interdū fieri, ut tamen nō fiāt ſemper? Neq; tamen falſos eſſe qui promiſerint, quum eos nemo dubitet corporalia quibuſcūq; uerbis p̄miſerint, nunq̄ promiſiſſe perpetua, quū corpus in quo fieri deberēt, perpetuū eſſe nō poſſit. Spiritalia uero, quia ſua natura ſpiritus ęternū uicturus eſt, perpetuo conſecutura pollicentur. Nam Lutheri ſententia, quæ a theologis exigit, ut ſi ſacramentū ſit unctio, ſemper ſanet, ne ſit ſignū inefficax, eo tendit ut ſacramentū eſſe non poſſit, niſi reddat corpus immortale, quod ipſe tamē fieri poſſe promittit, per orationē factā a bonis uiris nihil hæſitante fide. Nam prorſus dubiū nō eſſe dicit, hodie quoq; ſic ſanari poſſe quotquot uellem⁹. Lutheri uerba.

Hoc

Lutheriana unctio homines reddit immortales.

Hoc si dicit uerum, talis fides qualis est illius, hominem seruare potest immortalem. Nam quum ista fieri possint per fidem, non solum interdum, sed (quod Lutherus ait) perpetuo (modo sit fides indubia, quæ nihil hæsitet) credibile est fidem istam, si cuiq̃ alteri, potissimum contigisse Luthero, homini sic in fidem propẽso, ut fidei fauore, bonis operibus, multis in locis propemodum indicat bellum. Homini præterea, cui nunc tot et tanta mysteria reuelauit deus, et qui nouam condit ecclesiam, quam in rem opus est et miraculis. Igitur uerisimile est, quicquid fieri per fidem potest, abunde Lutherum facere. Demiror igitur, si uera dicit, ipsum non curare quoscunq; morientes.

Lutheri fides.

Et quotidie auscultamus rumores e Germania, qui referant resuscitatos etiam sepultos, quum interim semper audimus non modo sanatum nullum, sed etiam per illius quosdam satellites, occisos et crudeliter trucidatos, eius causa, bonos et innocentes sacerdotes, ut exemplo doceret ordinem nihil esse, figmentum esse characterem, meticulosum fuisse Dauidem, quem pœnituerit tetigisse Christum domini.

HAE SVNT Luteri sanationes, quas nihil uacillans eius fides operatur, absq; bonis operibus. Nam q̃ occidit, non sanat, inde plane accidit, q̃ ut Lutherus ait, oratio non tantum cum fide facienda est, sed etiam a bono uiro, quæ res Lutherum, qui uir bonus non est, ne quenq̃ sanet, impedit. Vnctio hęc,

Lutherus et corporũ et animarum occisor.

sacramentum

ſacramentum non eſt, quia non ſemper ſanat corpus. Lutherus uir ſacer eſt, per quem et corpus, ut ferunt, occiditur: et certe occiduntur animę. Iacobus apoſtolus nihil dignum ſcribit apoſtolico ſpiritu, Lutherus apoſtolico ſpiritu digna ſcribit omnia, et quæ ſint indigna diſcernit, idq; contra totam eccleſiam, quam in talium diſcretione ſcripturarũ falli, faſſus eſt ipſe, nõ poſſe. Qua in re, quum epiſtolã Iacobi legerem, atq; ibi tam multa conſpicerem, apoſtolico digna ſpiritu, uehementer admiratus ſum, quid in mentem uenerit Luthero, ut gaudium in tentationibus, patientiam in aduerſis, a deo petendam ſapientiam, in deo fiducia nihil hæſitante, ſperandum, et huiuſmodi multa (nam talia ſunt, quæ tota leguntur epiſtola) miratus inquam ſum, cur Lutherus putarit indigna, quæ ſcriberentur ab apoſtolo: an illa potius ſcribere debebat apoſtolus, populo nihil eſſe fructus in miſſa, et ordinem inane figmentum eſſe, et alia, quę Lutherus ſcribit huiuſmodi? quę q̃q̃ ſint omnia digniſſima ſpiritu apoſtatico: tamen, contemnere non debet, ſi minora ſcribãt minores apoſtoli. Atqui licet aliquãdiu (quod dixi) miratus ſum, cur Luthero diſpliceat epiſtola Iacobi, tamen ubi legi ſępius, et oculos intendi preſſius, deſij profecto mirari. Nã ea ſcribit apoſtolus, ut plane uideri poſſit prophetico ſpiritu prænouiſſe Lutherum: ita uirũ undiq; pungit ad uiuũ. Nam quũ Lutherus fidei prætextu cõtemnat opera: Iacobus e diuerſo diſputat, ratione, ſcripturis, exemplis fidẽ ſine

Iacobi epiſtola q̃ ſancta ac grauis ſit, dignaq; apoſtolico ſpũ.

Lutherus contra digna ſcribit apoſtatico ſpiritu.

Lutherus cur tam infenſus ſit epiſtolæ Iacobi.

operibus mortuam esse. Præterea garrulam istam Lutheri petulantiam, non uno loco, uerbis inuadit acerrimis. Si quis (inquit) putat se religiosum esse, nō refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius uana est religio. Accedit ad hæc, q̄ in suā linguā Lutherus aptissime uidet competere, quod illic frendit legens. Lingua inquietum malum, plena ueneno mortifero. Denicq; sentit in sua dogmata uerissime dici: quæ de contentiosis hunc in modum scribit pluribus ibi uerbis apostolus. Quis sapiens et disciplinatus inter uos, ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Q̄z si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus uestris: nolite gloriari, et mendaces esse aduersus ueritatem. Non est enim ista sapientia, desursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus et contentio, ibi inconstantia, et omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autem iusticię in pace seminatur facientibus pacem.

Iacobi. i.

Iacobi. iii.

HAEC sunt lector, quæ Lutherum commouēt, ut ei non placeat apostolus. Hæc inquam sunt, quib⁹ apostolus aperte Lutherum ac Lutheri petulantiam, maledicentiam, impia et contentiosa dogmata, non secus

secus ac si uidisset uirum, et uerba legisset, attingit. Cuius epistolam quantumuis eam contemnat Luthe rus, nõ dubito satis approbare christianis omnibus, unctionis extremæ sacramentum: nec tam potentem fore Lutherum, ut ullum sacramẽtum possit euertere, quod in salutem fidelium fides recepit ecclesiæ, aduersus quam, nec portæ prævalebunt inferorum, nedũ fraterculus unus, inferni fuliginosum posticum.

FECIMVS HOC LIBELLO TIBI lector (ut spero) perspicuũ, q̃ absurde Lutherus et impie tractarit sacramenta. Nam et si non attigimus omnia, quæ liber ipsius continet: tamen quod attinet ad tuenda sacramenta ipsa (neq; enim aliud erat institutum meum) tractasse rem uideor si non q̃ multis fieri potuit: certe pluribus ferme q̃ necesse fuit, tantum abest, ut oporteat immorari diutius. Alioqui et rationibus, et legibus, et doctorum sententijs, et scripturis ipsis, non fuisset difficile rem locupletare cumulatius, nisi erga et Lutherũ, frustra fecisse mus, et erga cæteros superuacue. NAM si Lutherum docendo conemur immutare, citius et nigrorem æthyops, et uarietatem pardus immutabit. Sin alijs ostendere, quam falso, et quam maligne sentiat, ne quis ita fallatur, ut de illo sentiat bene, passim doctissimos uiros esse non dubito, qui uel tacentibus nobis, id multo clarius perpendant, q̃ ipse queam

Peroratio.

Authoris institutum.

queam oſtendere, & ſi qui ſint qui alienam in id ope-
ram deſyderant, his abunde iam nunc opinor oſten-
diſſe me. Quum enim ex his quæ diſſeruimus incla-
reſcat omnibus, q̃ ſacrilega ſtatuat dogmata de ſacra
mento illo, quod ipſius Chriſti corpus eſt (e quo ſa-
cramenta reliqua quicquid habent ſacri promanat)
quis dubitare potuiſſet, etiam ſi nihil adieciſſem am-
plius, q̃ indignis ille modis tractare cætera ſacramen
ta non dubitet? Quæ ſicut uidetis tractauit ſic, ut prę-
ter baptiſmum unum, et illum quoq; male uexatum,
et omni priuatum gratia, nec in aliud relictum, q̃ in
contumeliam pœnitentię, tollat prorſus atq; euertat
omnia, in alijs ſignum negans, in alijs rem infitians,
nec in tanta re probat quicq̃, nec affert aliquid, quo cõ
firmet ſua, ſat habens negare tantum, quicquid rece-
pit eccleſia. Quicquid creditur ab omnibus, ratione
futili ſolus eludit, ac ſe denuntiat nihil admiſſurũ prę-
ter claras et euidentes ſcripturas. Quas ipſas tamen,
ſi quis afferat, uel aliquo repellit cõmento, uel autho-
ris eſſe cuius feruntur negat. Doctorum uero nemo
tam uetus eſt, nemo tam ſanctus, nemo tantæ autho
ritatis in tractatu ſacrarum literarum, quem non iſte
nouus doctorculus, ſanctulus, et eruditulus magna
cum authoritate reijciat. Quamobrem, quum Luthe-
rus omnes contemnat, et credat nemini, debet nõ in-
dignari, ſi nemo uiciſſim credat illi. Cum quo tantum
abeſt ut diſputem pluribus, ut propemodum pigeat
diſputaſſe tam multis. Quid enim prodeſt amplius

cum

Lutherus re linquit bap tiſmũ in cõ tumeliã pœ nitentiæ.

Qualis in diſputando Lutherus.

cum illo differere, qui cæteris dissentit omnibus, et nō cōsentit sibi? qui quod alibi negat, alibi dicit: quod dicit, id rursum negat? Qui si fidem obijcias, ratione dimicat, si ratione ferias, prætendit fidem. Si philosophos alleges, appellat scripturam, si scripturā proponas, nugatur sophismate. Quem neq; pudet quicq̄ neq; timet quenquam, neq; legem putat tenere se ullam. Qui ueteres ecclesiæ doctores contemnit: Nouos e sublimi deridet. Summum ecclesiæ pontificem insectatur conuitijs. Ecclesiæ consuetudines, dogmata, mores, leges, decreta, fidem, ecclesiā deniq; ipsam adeo flocci facit uniuersam, ut nec esse fere fateatur ullam, nisi fors ecclesiam illam, quam facit ipse duorū, uel trium hæreticorum, quorum sit ipse caput. Quamobrem, quum sit eiusmodi, ut nihil statuat principij, quod certum sit ac solidum, quod ei cum disputante conueniat. sed sibi liberum relinqui postulet, ut quicquid libet, quando libet, quoties libet, id illi liceat et asserere, uicissim et negare, quum neq; ratione sese, neq; scriptura, neq; moribus, neq; legibus, neq; authoritate demum, uel humana, uel diuina patiatur astringi: non constitui cum eo differendum amplius, nec aduersus eas hæreses quæ nulla ratione firmantur, operosa ratione pugnandum, sed admonendos potius christianos omnes, ut tanquā teterrimam pestem deuitent illum, qui tam fœda portenta, ipsissima Antichristi dogmata, in ecclesiam CHRISTI conatur inuehere. Nam si omni modo

Lutherus. Protheus.

Petitiones Lutheri in disputando

Lutherus ceu pestis uitandus.

modo curandum est, ut extirpetur, qui de quauis una re, schisma suscitare studuerit, quanto studio conniti decet, ut euellatur is, qui non dissidium modo, pergit serere, et populum in pontificem, filios in parentem, christianos in CHRISTI uicariũ prouocare, totam deniq; ecclesiam Christi (quam ille moriens amore et charitate colligauit) tumultu, rixis, et contentione dissoluere: uerum etiam quicquid est in ea sacrosanctum, execrabili mente, spurcissima lingua, scelerato contactu, rescindere, temerare, polluere! Qui, si quam tamen de se salutis spem, si quod emendandi sui signum daret: hortarer omnes, ut hominis sic affecti curam susciperent, et in hoc incumberent, ut modis q̃ possent optimis, medicarentur: et sanitati mentis restitutum facerent: ut hæreses a se propositas reuocaret. Verum adhuc profecto, quæcunq; solent ad mortem esse signa: omnia huic esse uideo. Quod ut censeam, non tam morbus eius, quantumuis lethalis, me mouet, q̃ ipse: quippe, qui medicinam nullam, nullam prorsus manum medicantis admittit. Quomodo enim curari potest, qui se tractari non patitur! Aut quomodo tractari potest, quem si quid doces: nugatur. Si quid mones: irascitur. Si quid hortaris: obnititur. Si quid placas: incenditur. Si quid aduersaris: insanit! Alioquin si curari potuisset, quid omisit pientissimus CHRISTI uicarius, quo pastoris sui secutus exemplum, ouem hanc errantem quæreret: inueniret:

Lutheri studium.

Lutherus immedicabilis.

Pia cura põtificis erga Lutherum.

ret: in humeros tolleret: ac reportaret in stabulum? Sed heu Lupus auerni pessimus, antecæperat, deuorauerat, atq; in imum uentrem demiserat, ubi semiuiuus adhuc, in morte iacens, aduersus inclamantem se pastorem pium, et perditionem eius deplorantem, e spurco tartarei Lupi rictu, foedos illos latratus eructat: quos totius gregis aures auersantur, abominantur, exhorrent. Nam primum, nihil omnino lacessitus, articulos proposuit de indulgentijs, quibus, prætextu pietatis impie traduceret summum pontificem. Deinde, ut per honoris eum et officij speciem, maiore contumelia perfunderet, eos transmittit romam, tanquam pontificis iudicio submittens, sed auctos ante, declarationibus multo q̄ essent ipsi, deterioribus: ut plane liqueret omnibus, pontificem non a uiro bono pioq; consuli, sed a fraterculo nebulone rideri, tanquam ita stupidum, ut pro honore duceret, insignem et nullius unquam exempli contumeliam, barbamq; (quod aiunt) uellendam præberet irrisori. Si nihil mali commerebatur pontifex, cur filius degener immerentem patrem falsa conspersit infamia? At si quid rome fiebat, quod oporteret immutari, tamen si fuisset Lutherus (quod haberi uolebat) probus, et christianæ rei studiosus: non præposuisset priuatam gloriam suam, publico omnium commodo, nec scurrandi famam sibi uenatus esset, apud improbos, dormientis puden-

Qua usq; grassatur Lutherus

da

da parentis irridens, et reuelata commonstrans digi-
to, sed auersus contexisset potius, et uel coram, uel p
epistolam secretius reuerenter admonuisset, apostoli
præceptum sequutus, qui iubet, ut maiores non ride-
I. ad Timo. amus, non obiurgemus, sed obsecremus. Quod si fe-
quinto. cisset Lutherus, haud dubito quin beatissimus pon-
tifex, (tanta est eius nulli non explorata benignitas)
expergefactus benedixisset filio suo Iaphet, et pieta-
tis rettulisset gratiam, non maledixisset iratus, qui ne
sic quidem adhuc maledixit illudenti, sed misertus
miseri magisq; filij memor, q̃ irrisoris, egit cum eo, p
uiros honoratissimos, in quorum ille conspectũ p-
dire non erat dignus, ut ab iniquitate desisteret. Cui
tam pio ac salubri consilio tantum abfuit, ut paruerit
ut non solum deriserit legatum, de ipsius salute solici-
tum, sed etiam nouum librũ æderet e uestigio, in quo
pontificis potestatem machinabatur euertere. Voca-
tus deinde Romam, ut uel scriptorum causam redde-
ret, uel temere scripta recantaret, quauis oblata secu-
ritate, non subeundi supplicij, quod meruerat, obla-
to quod in rem satis esset uiatico, tamen ut insignem
declararet obedientis uiri modestiam, uenire cõtem-
sit fraterculus, ad pontificem, nisi regio instructus
apparatu, et bellico stipatus exercitu. Sed homo cau-
Friuola ap- tus appellauit ad generale concilium, nec tamẽ quod-
pellatio Lu libet, sed quod proxime congregaretur in spiritu san-
theri ad con cto, ut in quocunq; damnaretur, ibi negaret esse spi-
cilium. ritum sanctum, quẽ homo sanctus et spiritalis nusq̃

fatetur

fatetur esse, nisi in sinu suo. Quamobrem, iterum atq; iterum admonitus, ut ab impietate resipisceret, quum iterum atq; iterum impietatem ad impietatem adijceret, adactus est tandē pientissimus pastor, ouem immedicabili scabie laborantem, (ne sanas attactu corrumperet) ex ouili procul eijcere, et filij sui absolonis, (cuius uitam seruare non poterat) mortem deplorare, dum ab arbore pendentem conspicit decora cæsarie, qua stulte superbierat. Lutherus ergo sentiens eiectū se e societate fidelium, facere cœpit, quod deplorati solent impij, qui quum in profundum uenerint, contēnunt. Non ingemuit, non planxit casum suum, quo sicut Lucifer exaltatus, sicut fulgur corruerat et allisus est, sed imitatus diaboli desperationem, diabolus etiam ipse, hoc est calumniator effectus, aduersus pontificem in blasphemias et calumnias cœpit erumpere, et reliquis inuidens fidelibus, uelut serpens antiquus infidelitatis laqueos tendere, ut eos e uetito scientiæ noxiæ ligno gustātes, ex ecclesiæ paradiso (unde ipse deciderat) procuraret expelli in terram germinantem spinas et tribulos. Ego profecto tantam hominis dementiam, et miserrimum casum perq̄ molestе fero, cupioq;, ut uel adhuc (inspirante gratiam deo) resipiscat tandem, conuertaturq; et uiuat, nec id tam ipsius causa cupio (q̄q̄ ipsius etiam ut qui omnes cupiā saluos, si possit fieri) q̄ ut aliquando conuersus, ac uelut filius prodigus, reuersus ad misericordiam tam benigni patris, et errorem suum confessus: in uiam reuocet, si

Tandem eiecto Luthero immedicabili, reliquo gregi prospicit pius pastor. II. Re. xviii

Luce. x.

Geneseos. tertio.

Luce. xv.

quos effecit errare. Cæterum si is tam profunde se demersit, ut iam super eum puteus impietatis ac desperationis urgeat os suum, blateret, blasphemet, calumnietur, insaniat, ut qui sordet sordescat adhuc. Cæteros uero christianos omnes obsecro, et per Christi uiscera (cuius fidem profitemur) obtestor, ut ab impijs uerbis auertant aures, neq; schismata foueãt et discordias, hoc præsertim tempore, in quo maxime oportebat aduersus hostes Christi christianos esse concordes. Neq; aduersus Christi uicarium, probris et detractionibus auscultent: quas in pontificem fraterculi furor eructat, neque sacrata Christo pectora hæresibus impijs contaminent: quas si seminat, charitate uacat, gloria turget, ratione friget, feruet inuidia. Deniq; , quibus animis aduersus turchas, aduersus saracenos, aduersus quicquid est uspiam infidelium consisterent: ijsdem animis consistãt aduersus unum istum: iuribus imbecillum, sed animo, turchis omnibus, omnibus saracenis, omnibus usq; infidelibus nocentiorem fraterculum.

Psalmo. lxviij. Apoca. xxii

Regis exhortatio ad omnes christianos.

Finis.

Annotatio eorum, quæ operarum
incuria ſunt commiſſa.

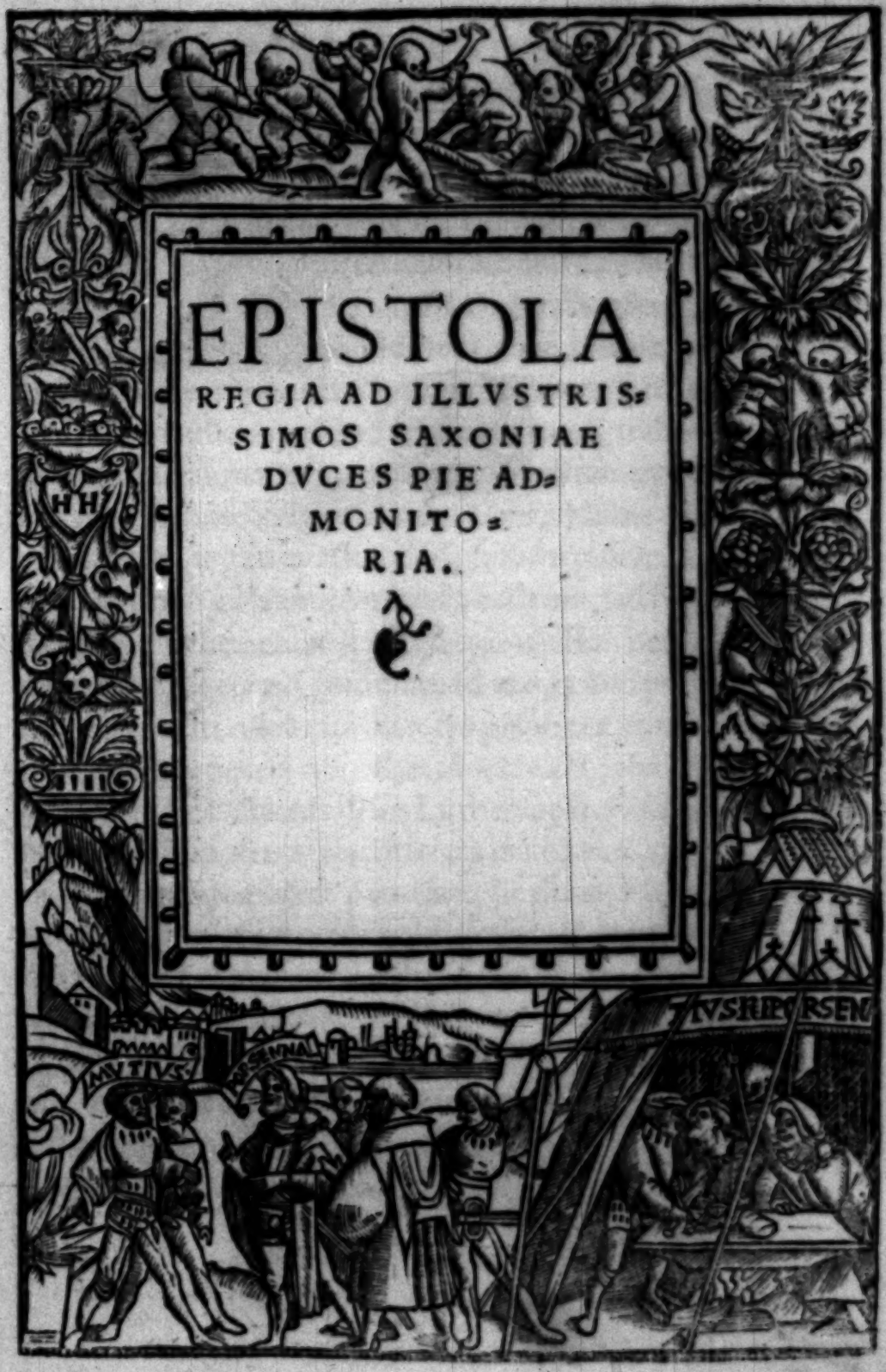
A. pagina 4 uerſu pen. lege fiducia. B. pag. 4 uer. 13 le. admittat. pag. 6 uer. 5 le. conuitia, et uer. 16 le. ſolícite. Vltima pag. uer. 13 le. obtinere, et uer. 14 le. nedũ C. pag. 4. uer. 6. le. repræſentet, et uer. 13. le. interim. pag. 8. uer. 5. le. maieſtatis. D. pag. 1. uer. 7. le. mamona. E. pag. 1. uer. 4. le adhuc. pa. 2. uer. 12. le. hordeaceum annotatione margi. ultima, eadem pa. le. defenſio. pa. 3. uer. 8. le. crediderit. F. pa. 2. uer. 23. le. cęremonias. pa. 5. uer. 22. le. æſtimet. pa. 6. uer. 1. gacia, et uer. 15. le. toties. pa. 7. uer. 3, & 6. dele parentheſim. pa. 5. uer. 20. legi poteſt allucinari abſq; h. H. pa. 1. uer. 16. le. repręſentaret. et uer. 25. poſt, humanis, dele comma pa. 2. uer. 21. le. repræſentari. pa. 5. uer. 8. le. uitio. pag. 6. uer. 19. le. cæremoníjs. et uer. 22. le cæremoniarum. pa. 8. uer. 20. le, cæremoníjs. et uer. 12. le communicemus. I. pa. 2. uer. 24. le. eandem, et uer. 25. le. imo. pa. 4. uerſu. 16. le. efficacia. et uer. 24. le. ſynagogæ. pag. 8. uer. 1. le. exigendam. K. pa. 3. uer. 12. le. conuitijs. L. pa. 3. uer. 2. le. preſbyteri. pa. 5. uer. 7. le. præcæpit. pa. 6. uer. 21. le. anxie. pa. 7. uer. 23. le. uitij. pag. 8. uer. 1. le. uitij, et uer. 2. le. haud. M. pa. 3. uer. 8. le. operibus. pa. 6. uer. 7. le. nulla. et uer. 26. le. legantur. eadem pa. prima annotatione margi. le. ueneretur. pa. 8. uer. 11. le. æſtimet. N. pa. 1. uer. 23. le. Ait enim: Epiſcopus pa. 5. uer. 2. le. infidelium. pa. 7. uer. 19. lege uerum. O. pa. 4. uer. 2. le. enim, et uer. 26. le. ſacramentum.

pagi

pa.6.uer.18.le.generationem. P. pa. 2.uer.16.le. uí-
tío. R. pa.4.uerſu.6.9.11.lege preſbyteri, preſbyteri
preſbyteros. T. pa.1.uer.8.le.atq3. pa.3.uer.8. le.u-
nus.et uer.20.le.ſuperuacue. pa.4.uer.13.le.inficians
et uer.17.le.denunciat. pa.5.uer.12..le.floccifacit.pa.7
uer.21.le cur.

Apud inclytam urbem Londínum in ædíbus Pynſo-
nianís. A N. M. D. X X I. quarto Idus Iulíj.
Cum priuílegío a rege índulto.

EPISTOLA REGIA AD ILLVSTRISSIMOS SAXONIAE DVCES PIE ADMONITORIA.

ILLVSTRISSIMI ATque excellentiſſ. principes, clariſſimi domini, cognatiq; noſtri longe omnium chariſſimi, ſyncæram ſalutem, ac felicium ſucceſſuum aſſiduũ augmentũ. SI QVID fors incideret, in quo admoneri me ꝓfuerit, pro animi ueſtri comperta bonitate certiſſimam ſpem cõcepi, admonitionis ueſtræ beneficium nunq̃ mihi defuturum eſſe. Quam ego rem quum animum erga me ueſtrũ ex meo erga uos affectu metiens, indubie mihi perſuaſerim, ingratus admodũ ipſe mihi uidear, ſi in ea re, quę non ad honorem modo ueſtrum, ſed fortunas quoq; uehementer ſpectat, ego uiciſſim uos admonere negligerem. Quid enim ad uos, et tam potentes et in Chriſti cultũ tam deuotos principes, aut propius ſpectare poteſt aut debet mouere uehementius, q̃ cohibendæ factionis iſtius Lutheranę ſtudiũ? qua nullam unq̃ in terras nocentiorem malus inuexit genius, aut quæ maiorem perniciem ſit illatura propediem, niſi boni piiq; omnes obſtiterint: et in primis, qui plurimũ et poſſunt et debent, principes. Non q̃ Lutherũ talem cenſeam, qui uiris probis ac prudentibus poſſit imponere: aut ea quæ ſcribit, neſciam eſſe tam impia: ut ea bonorum omnium aures exhorreãt: ſed q̃ ſciam nunq̃ defuturam improborum hominum colluuiem, quibus ineptiſſimus quiſq; aptiſſimus eſt magiſter

magiſter: et ut quicq; maxime naſcitur abſurdum: ita maximo exceptum plauſu, ſummo ſtudio et contentione propagent. Nam, quod ad ipſum pertinet Lutherum, olim uiſus eſt nec inductis nec malis hominibus, ut multa parum bene, ita quædam non omnino male ſcribere. Verum ita ſtatim profecit in peius, ut illicet multi perſpexerint, quicquid unq̃ aut plauſibile ſcripſit aut tolerabile, non alio feciſſe conſilio, q̃ ut meliorum oſtentatione uiam pararet peioribus, et prælito melle uenenum redderet uendibilius. Quam rem ſucceſſione perpetua nocentiorũ ſemper dogmatum adeo teſtatam reddidit: ut hodie neminem eſſe uſq̃ putem, cui ſcintilla ulla maneat, aut in capite cerebri, aut pietatis in pectore, qui non eum totum cum ſuis inſanijs ex animo prorſus eiecerit. Etenim intio cępit utcumq; diſputare, deinde iraſci, paulo poſt incendi, poſtremo furere: iam in eo demum libro, quo debacchatur in me, furias ipſas furore ac ueſania ſuperare. Quo in libro, ſi quid ſcripſiſſet uſquam, quod rem uideretur attingere, ſi quid omnino mentis miſcuiſſet amentię, ſi quid non abſurdum prorſus efflux-iſſet ei, quale uel caſu ſolet mente motis excidere, q̃q̃ non admodum decorum putem ita me comparare, ut cum homine tali publice componar ac diſputem: tamen quum rex et propheta Dauid non cenſuit indecorum ante archam fœderis nudum ſaltare cum quolibet, ipſe certe non erã quenq̃ habiturus indignum, quo cum in gratiam religionis pro fidei ueritate diſſe-

rem

rem. Nunc uero quum nihil ad rem respondeat, sed rationum loco proferat mera delíria, alios cum illo congredí nec ínhortabor nec prohíbebo, ípse certe nō committam, ut cum ínsaniente ínsaníam. Quísquis et æquus lector et prudens, líbellum meum cum íllíus líbro perlegat, ís profecto facile iudicabit íam nunc Lutherí nenijs satís superq; respondsum esse. Qz sí quis illí tam inique faueat, ut mea uerba non sustíneat ínspicere, aut tam ínsigniter ínstupescat, ut collatis utrínq; locís nō sētiat rem adhuc respōso nō egere: huic nulla unq̄ responsione satísfecero. Nam quí queam íllís, qui níhíl aut uelínt legere aut possínt íntelligere, præter Lutherí scurrílía iurgía: quí quum ínterim rem ad ístum tractet modum, magna me affecit uoluptate. Síquidem ínitio certus eram rem quidem, quam tuendam susceperam, suapte natura esse ínexpugnabílem, aduersus quam nec ínferorum portæ possínt pręualere, sed ímbecíllitatis meæ conscíus, de meis tamen armis dubítabam. At nunc effecit hostís, ut orbí totí ínclarescat, alterū nempe, aut ípsum esse prorsus ímbecíllum, aut meas rationes admodum ualuísse, quas contra, níhíl ínuenire potuerít, præter ínsulsa scommata, et prorsus ínsana conuítia. Quíbus sí me commoueri putat, egregie profecto fallitur. Etenim quantumuis ílle me uocet ínsanū, uocat, opínor, plus míllíes, nunq̄ tamen tam ínsanus ero ut ęgre feram, q; ínsanus uocer ab ínsano: ítaq; aut mea me fallít opínio, aut ístíus in me ac regium nomen contu-

melioſa ſpurcicia, uos haud paulo magis q̃ me, uiri cla
riſſimi, commouet. Solet enim generoſos animos no-
bilium, reuerentia quædam inter ſe colligare, qua uel
in hoſte, quum oderint ac perſequantur hominem,
perſonam tamen honorent ac reuereantur officium:
nec generoſus fere quiſq̃ inuenitur uſq̃ tam inciuilis
ac barbarus, qui uel inimicitijs ullis adduci poſſit, ut
ſcurrilem in modum, linguæ petulantia conſpergat
nobilem: tantum abeſt, ut quiſq̃ ea nobilitate ac ge-
neroſa uirtutis indole, qua mihi perſuaſi quẽlibet eſ-
ſe ueſtrum, ęquo animo ferat et principis et amici no-
men uiliſſimis nebulonibus haberi ludibrio. Quod
meum de uobis iudicium uel is affectus confirmat, in
primis, quem in memet ipſe ſentio. Nam quum ne
tantulum quidem me tetigerint, omnia, quæ deblate-
rauit in me, tamen perq̃ indigne tuli blaſphemias il-
las, quibus Auguſtum Cæſarem, et cæteros Germa-
maniæ principes, uirulentiſſima lingua perfudit.
Quos omnes in eius ipſius libelli frontiſpicio, quem
in meum nomen euomuit, probro contumelioſiſſimo
proſcindit: VVormatiam, inquit, ingreſſus ſum, etiam
quũ ſcirem mihi uiolatam eſſe a Cæſare fidem publi-
cam: Nam didicerunt principes Germaniæ, olim de
fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli ro-
mani, nihil magis q̃ fidem contemnere, in perpetuam
nationis ignominiam. Hæc tam uirulenta in Cæſa-
rem ac principes germanos conuitia, q̃ falſo ac flagi-
tioſe mentiaturos illud impudens ac mendaciorum

fons

fons perennis, uel illud indicat, quod hodie nisi mentiretur, qui posset ista mentiri non esset. Quis enim dubitat q̄ facile potuisset meritum reportare supplicium, si Cæsar id uoluisset ac proceres? sed quis, illud non dico Cæsar aut procerum quisquam, sed uel honesto loco natus christianus ullus in animum potuisset inducere, ut fidem uiolaret publicam? ut illum, q̄q̄ publicę fidei publicum hostem, per perfidiam tolleret, ut odio (quod aiunt) nocentis, perderet innocentiam? Istud quum non Cæsar, promissi obseruantissimus, non procerum aliquis, quibus nihil antiquius honore ducitur, non honesto loco natus christianus quisquā, ut qui nihil non censeat posthabēdum fidei potuisset unq̄ cogitare, quis usq̄ uiuit uere germanecp germanus, qui ferre possit nebulonem fraterculum quæ perpetuam infamiam inurerent nationi germanicæ, ea tam impudenter q̄ mendacissime non cuipiam sui simili germano, sed proceribus omnibus Germaniæ, atcp ipsi quocp principum Germanorum principi per conuitium exprobrare Cæsari? Demiror talia si germani ferāt in isto. nos profecto quāto magis indignamur, in tales ac tantos principes tātum licere fratereulo, tanto minus eius mendacijs mouemur: quæ partim latine, quæ legimus, partim germanice, quod audio, furiosus eructat in me. Nam si quid maledictis illis immiscuit, de cuius ueritate poterat quisquis rem non nosset, aliquid fortasse dubitare, nunc in animum succurret lectoribus, nihil illius

maledicentię

maledicentiæ credendum, cui perpetuum inſtitutum eſſe uideat, de principibus prorſus omnibus, atque ipſo etiam Cæſare mentiendi. Neq; enim iſtud Luthero nouum eſt, omnia comminiſci ac ſimul fingere, quibus in odium principum ſcelerate concitet atq; extimulet populum: In quod negocium promouendū ſceleratorum hominum cateruam iam dudum contraxit, atq; adiunxit ſibi. Itaq; nulla unq̄ factio fuit ſeditioſa, peſtilens, nepharia, quæ ſic religionem omnem tollere, leges omnes obruere, mores omnes bonos corrumpere, reſpublicas omnes euertere machinata ſit, ut nunc iſta coniuratio Lutherana, quę et ſacra omnia prophanat, et prophana contaminat, quæ ita Chriſtum prædicat, ut eius ſacramenta conculcet: ita dei buccinat gratiam, ut arbitrij libertatem deſtruat: ita fidem extollit, ut operibus bonis detrahat, et inuehat peccandi licentiam: ita miſericordiam ſubleuat, ut iuſtitiam deprimat, et malorum omnium cauſam ineuitabilem non in deum aliquem malum, quod Manichei ſaltem commenti ſunt, ſed in unicū illum uere bonum reijciat. Quæ quum ad hunc modum impie diuina tractarit, uelut e cælo deiecta ſerpens uirus effundit in terras: in eccleſia commouet diſſenſionem, leges omnes abrogat, magiſtratus omnes eneruat, laicos in ſacertotes concitat, utroſq; aduerſus pontificem, populos aduerſus principes, nec aliud plane molitur, q̄ (ut quod omen auertant ſuperi) Germaniæ primū populus tanq̄ pro libertate bellum indicat

dicat procerſbus, deinde ut chriſtiani contra chriſtianos ſpectãtibus et irridentibus Chriſti hoſtibus pro Chriſti fide ac religione depugnent. Quod ſi quis forte non credat ab uno homine nihili, tantum unq̃ periculi naſci poſſe, huic in mentem uelim ſubeat turchica illa rabies, quæ quum nunc tot per terras et maria ſe diffundens, maximam ac pulcherrimam totius orbis partem occuparit, a duobus olim nebulonibus ſumpſit initium, ut interim taceam factionem Bohemicam, quæ et ipſa, quis neſcit, e q̃ exiguo uermiculo, in q̃ immanem dracronem, haud abſq; magno Germaniæ malo, q̃ propere adoleuit, ita procliue eſt, malam ſegetem nullo demetente creſcere. nec ullus unq̃ ſocio caruit ad nocendum: neque tam imbecillus eſt quiſquam, quin ſecuro poſſit, ac tanq̃ luſurum ſpectanti, lethale uulnus infligere. Quæ res, quo minus contingat, in præſente negocio, principibus omnibus adnitendum eſt: adnitentur autem, ſi rem pro lucri non habeant, nec exiſtiment dumtaxat eſſe ſcholaſticam: ſed quum et dei res agatur et hominum, dignam intelligant, cui Chriſtiani principes admoueant manus: quod ut nullius non incumbit officio, ita potiſſimum incumbit, cognati chariſſimi, ueſtro, ut qui et proximi eſtis periculo, et facillime (ut ferunt) poteſtis obruere, ſi naſcenti malo propere eatur obuiam, priuſquam et improbi per maliciam, et ſimplices per errorem in eum numerum et robur coaluerint, ut facile cohiberi non poſſint. Cui ego rei, proſpectu-

ros uos pro ueſtra prudentia, et in Chriſti fidem obſeruantia non dubito. Nam quum nulla poſſit hæreſis exoriri, quam uos fideles in deum principes non uehementer auerſemini, Lutheranam tamen fieri non poteſt, ut non præcipuo quodam odio proſequamini. Nam licet homo uaniloquus, non uno loco ſcribat ſe, in hoc electum a deo, ut hanc doctrinam, quã ille ſolum uocat euangelicam, ad iſtum, quo cœpit modum ſpargeret ac prædicaret in mundo: ueſtra tamen prudentia facile deprehendit, nec illum afferre quicquam, cur euangelica uerba credatur melius intellexiſſe, q̃ ueteres eccleſiæ ſanctæ ſanctos doctores omnes: quorum iſte interpretationes omnes abigit atq; contemnit præ ſuis: et multa non ignoratis per manus ob apoſtolis olim tradita ubilibet hactenus obſeruata perpetuo, quorum iſte nihil blaſphemus non exlibilat. ad hæc animaduertitis, ſpiritus hominis arrogans mendax ac maledicus q̃ longe abſit a ſpiritu dei ſancto, qui ſolet electis ſuis inſpirare ueritatem, lenitatem, modeſtiam, et cum ſuo contemptu charitatem ac reuerentiam omnium. Poſtremo doctrinam eius uidetis, prætextu prædicationis euangelicæ, meram eſſe VVyclyfficam, a qua uos cognati chariſſimi non dubito, toto pectore prorſus abhorrere, ut quam germani proceres, atque in primis, ut gudio, progenitores ueſtri uehementer elaborarint extinguere: ſed quoniam ſerius aliquanto cęperant, prorſus exterminare non poterant: hactenus tamen

profecerunt,

profecerunt, ut eam uelut pernicioſam belluam intra quoſdam Bohemiæ terminos, uelut in ſpeluncam, clauderent atq; cohiberent. Quæ quum ita ſint, dubitare profecto non poſſum, ſedulo prouiſuros uos, ne quam ueſtri maiores belluam occluſerunt, ea ueſtra incuria ſic reperiat exitum, ut per Saxoniam prorepens, totam peruadat Germaniam, et afflatu noxio inferum eructans ignem, illud ſpargat incendium, quod germani toties uoluerunt ſanguine ſuo reſtinguere. Qua in re q̃q̃, pro ueſtra bonitate, uos tam propenſos eſſe non ambigo, ut neque monitore uobis, neque horratore ſit opus: ego tamen pro meo in uos affectu me continere non potui, quin ad uoluntatis ueſtræ promptitatem et admonitiones meas et hortationes adiungerem. Etenim quum nullum principem tam alienum putem, quin ei mihi uidear id officij debere, ut qua in re poſſim, eius honori conſulem, uobis uiri digniſſimi, ut id impenſius exhibeam, cognati quædam ſanguinis inter nos neceſſitudo conſtringit, quandoquidem intelligo ſereniſſimos maiores ueſtros e ſtirpe clariſſima regum ANGLIAE progenitorum meorum eſſe prognatos. Quæ communio ſtirpis et ſocietas ſanguinis ſic animum meum afficit erga uos, ut nihil aut cõmodi prorſus aut incõmodi uobis poſſit accedere, quod ego mihi uobiſcum non exiſtimem eſſe commune. Quam rem quo magis ac magis mihi perſuaſi, eo magis ac magis uos et admonere cogor et hortari, Imo per omnia uos obſe-

crare ſacra, ut q̄ maxime poteſtis, mature detis operā, ut execrabilis iſta Lutheri ſecta coherceatur abſq; cede cuiuſquā, ſi fieri poteſt: aut ſanguine ſin id quo minus poſſit, peruicax obliſtat audacia, quoquo modo coherceatur tamen, neque permittatis, ut leges, magiſtratus, principes, reſpublicæ, diuina denique atq; humana omnia, ſic aſſueſcant paulatim uileſcere, conculcari, proteri, ut inualeſcētibus improbis, muſſitantibus bonis, eo tandem res perueniat, ut alteri peruerſæ malitiæ, alteri præpoſteræ patientiæ deum aliquando uindicem atque ultorem habeant, cui periculo ſi ueſtra occurrit induſtria, pacatæ patrię diſcuſſi ſchiſmatis, reſtitutæ concordię religionis cultæ ac perpurgatę: et apud homines eximiam laudem, et apud ſuperos immortalem gloriam conſequemini.
Valete uiri clariſſimi.
Literas has obſignaturo mihi uenit in memoriam Lutherū in ſuis aduerſus me neniis excuſare ſe, quo minus ad reliqua reſpondeat impediri tranſferendo Biblio. Vſum eſt igitur hortari uos, ut omnium rerum maxime prouideatis, ne id permittatur facere. Nā ut bonū eſſe non negem, in quauis lingua legi ſcripturā ſacram, ita certe periculoſum eſt ex eius uerſione legi, cuius mala fides fidem facit omnibus, id illi ſtudium eſſe, ut bene ſcripto male uertēdo peruertat, ut populus ea ſe legere putet in ſcriptura ſacra, quę uir execrabilis ab execrandis hauſit hæreticis. Iterum ualete uiri ſereniſſimi atq; animo meo longe chariſſimi.

ERRATA.

Charta. 1. hæreſiarcham.
Char. 3. exitiale. eadem, cæremoniç.
Char. 2. epiſtolæ, indoctis. eadem, initio.
Char. 3. toti inclareſcat.
Char. 4. ſacerdotes.
Char. 5. draconem. eadem, ab apoſtolis. eadem, ſui contemptu.
Char. ulti. ſcripta male uertendo.